

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nur Nihal DOĞAN

OSMANLI DEVLETİ'NDE TAHTACILAR VE TAHTACILIK (19.ve 20.
YÜZYILDA)

Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nur Nihal DOĞAN

OSMANLI DEVLETİ'NDE TAHTACILAR VE TAHTACILIK (19.ve 20. YÜZYILDA)

Danışman

Prof.Dr.Fahrettin TIZLAK

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nur Nihal DOĞAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Behset KARACA

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK

Üye : Prof. Dr. Güven DİNÇ

Tez Başlığı: OSMANLI DEVLETİ'NDE TAHTACILAR VE TAHTACILIK (19.ve 20. YÜZYILDA)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 05 /07 /2024

Mezuniyet Tarihi :22/08/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Osmanlı Devleti’nde Tahtacılar ve Tahtacılık (19. ve 20.Yüzyılda)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Nur Nihal Doğan

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

30 / 0 7 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Nur Nihal DOĞAN
Öğrenci Numarası	202152006007
Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Pof.Dr.Fahrettin TIZLAK
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Osmanlı Devleti'nde Tahtacılar ve Tahtacılık (19. ve 20.Yüzyılda)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	30.07.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %12 Alıntılar dahil: %13
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 88 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK	

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZ	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TAHTACILARIN AHVAL VE VAZİYETLERİ

1.1. Tahtacıların Ahval ve Vaziyetlerinin Araştırılmak İstenmesine Dair	20
1.2. Tahtacılar ve Tahtacılık	24
1.2.1. Kerestecilik	25
1.2.2. Ağaç Kesim İşİ	25
1.2.3. Domrumlara Ayırmak	26
1.2.4. Kereste Haline Getirmek	26
1.2.5. Nakliyât	27
1.3. Meslek İcrasında Arşiv Kayıtlarına Yansıyan Diğer Olaylar	28
1.4. Tahtacılar ve Ormancılık	30
1.4.1. Tahtacıların Kereste Temininde Karşılaşmış Oldukları Bazı Sorunlar	33
1.5. Tahtacılar da Yük Taşımacılığında Hayvanların Rolü	35
1.6. Tahtacılar ve Adli Vakalar	36
1.7. Tahtacılar ve Askerlik Meseleleri	41
1.8. Tahtacılar da Göçün Arka planı	42
1.9. Arşiv Belgelerinde Adı Geçen Tahtacı Yerleşim Yerleri	46
1.10. Tahtacı Sosyal Hayatında Tahtacılar a Verilen Cezalar	47

İKİNCİ BÖLÜM TAHTACI İNANÇ SİSTEMİNE DAİR BULGULAR

2.1. Tahtacı İnanç Sistemi	50
2.2. Tahtacı Ocak ve Oymakları	51
2.3. Tahtacı Kutsal Kitapları	53
2.4. Tahtacılar da Aforoz Vari Bir Uygulama: Düşkünlük	55
2.5. Tahtacı Dini Ritüelleri	56
2.6. Tahtacılar da Ehl-i Beyt İnancı Tevella ve Teberra	58
2.7. Tahtacılar da Ömür Boyu Yol Arkadaşlığı: Musahiplik	58
2.8. Tahtacı İbâdethâneleri ve Erenleri	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TAHTACILARDA GÜNDELİK HAYATA DAİR İZLER

3.1. Tarihsel Süreç İçinde Tahtacı Sosyal Hayatı	62
3.2. Tahtacı Haneleri	64
3.3. Tahtacı Köylerine Genel Bakış	65

3.4. Tahtacılar da Aile Hayatı	66
3.4.1. Tahtacılar da Nişan	67
3.4.2. Tahtacılar da Kız kaçırma Durumu	67
3.4.3. Tahtacılar da Evlilik	67
3.4.4. Tahtacılar da Nikâh.....	68
3.4.5. Tahtacılar da Kına ve Düğün.....	69
3.4.6. Tahtacılar da Boşanma	71
3.4.7. Tahtacılar da Kız Verme.....	71
3.4.8. Tahtacılar da Sünnet	72
3.4.9. Tahtacı Ailelerinde Nüfûz	72
3.4.10. Tahtacılar da Miras Meselesi.....	73
3.5. Arşiv Kayıtlarında Tahtacı Profili ve Giyim Kuşamı	73
3.5.1. Tahtacı Kadınlarında Giyim Kuşam.....	74
3.5.2. Tahtacı Erkeğinde Giyim Kuşam	74
3.6. Tahtacılar da Bir Başka Gelenek: Tevsim.....	75
3.7. Tahtacılar da Yeme-İçme Kültürü.....	75
3.8. Tahtacı Ölüm ve Ritüelleri	76
3.9. Tahtacılar da Hayvan Kültü	77
SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	83
EK 1-Çiftlik-i Tahtacı tabi-i kaza-ı Demirci BOA.TMT.1812.....	89
EK 2-Mersin livâsı dâhilinde Tahtacı yerleşim yerleri BOA. DH. EUM. 2Şb.	
67/54	92
EK 3-Tahtacıların Adana vilâyetindeki nüfusları BOA. DH. EUM. 2Şb.	
67/54	93
EK 4-Tahtacıların siyasi, ailevi ve ictimai hayatları hakkında izahat. BOA.	
DH.EUM. 6. Şb.5434.....	94
EK 5-Torbalı nahiyesinde sakin Tahtacı aşiretinin Aydın vilayeti	
komutanının İzmir’de yaptırdığı evin kerestesini köylerin	
ormanlarından kestirip hayvanlarıyla bedava ve cebren bu keresteyi	
İzmir’e taşıttırdığı yolundaki şikayetlerin tahkiki.	
BOA.DH.MKT.1655/48.....	95
EK 6-Adana Vilayetinde Meskun Tahtacı Yörüklerle Dair Bilgi Veren Mufassal	
Cetvel. BOA. DH. EUM. 2Şb. 67/54.....	96
EK 7- Tahtacı Aşireti Hakkında Kereste Maddesinden Dolayı Yapılmakta Olan	
Muamelenin Sona Erdirilmesi. BOA. İ. MVL. 375/16468	97
EK 8-Geleneksel Giysileri ile Antalya Tahtacları.....	98
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.1	Mersin Livası Merkez Kazası Dahilinde Bulunan Ormanların Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri	31
Tablo 1.2	Evcili Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri	32
Tablo 1.3	Tarsus Kazası Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri	32
Tablo 1.4	Diğer Ormanlar Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri	32
Tablo 1.5	Karaisalı Kazası Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri	32
Tablo 1.6	Hanelerin Hisseleri ve Seneleri	45
Tablo 1.7	Arşiv Kayıtlarında Tahtacı Yerleşim Yerleri	46

KISALTMALAR LİSTESİ

A.AMD.	Bab-1 Asafl Amedi Kalemi Defterleri
AE.SAMD.III	Ali Emiri III. Ahmed
A.DVN.	Bab-1 Asafl Divan-1 Hümeyun Kalemi
A.DVN.MKL.	Sadaret Divanı Mukavelenameler
a.g.e.	Adı Geçen Eser
e.g.m.	Adı Geçen Makale
A.MKT. DV.	Sadaret Mektubi Kalemi Deavi Evrakı
A.MKT.MHM.	Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı
A.MKT.MVL.	Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı
A.MKT.UM.	Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı
BCA.	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
BOA.	Başkanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
C.AS.	Cevdet Askeriye
C.ML.	Cevdet Maliye
Çev.	Çeviren
DH.EUM.2.Şb.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye İkinci Şube
DH.EUM.3.Şb.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Üçüncü Şube
DH.EUM.6.Şb.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Altıncı Şube
DH.EUM.ADL.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Tatbikat-1 Adliye Kalemi
DH.EUM.AYŞ.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi
DH.EUM.KLH.	Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Kalem-i Hususi
DH.H.	Dahiliye Hukuk
DH.MKT.	Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi
DH. ŞFR.	Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı
DH.İUM.EK.	Dahiliye İdare Umumiye Ekleri
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İ.DH.	İrade Dahiliye
İ.MVL.	İrade Meclis-i Vala
M.	Milâdî
M.S.	Milattan Sonra
MVL.	Meclis-i Vala Evrakı
s.	Sayfa
ŞD.	Şura-yı Devlet Evrakı
Şb.	Şube
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TFR.I. ŞKT	Teftişat-1 Rumeli Evrakı
TSMA.E.	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay. haz.	Yayına hazırlayan
YKY	Yapı Kredi Yayınları

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Arşiv kayıtlarında Tahtacıların sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin veriler aramak ve bu verileri kronolojik olarak sunmaktır. Araştırılmak istenen konu dahilinde önce Osmanlı Devlet Arşivinden istifade edilmiş, konuya ilişkin ikinci el kaynaklar da kullanılmıştır. Çalışmamızda Osmanlı vesikalarından yararlanarak Osmanlı Devleti'nde genel bir Tahtacı portresi çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Tahtacıların yaşam tarzları, ekonomik yapıları incelenmiş, mesleki durumları hakkındaki veriler ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Tahtacıların sosyal yapıları üzerinde dururken son bölümde arşiv kayıtlarındaki bulgular dahilinde Tahtacı inanç sistemi ve Tahtacı gelenek-görenekleri üzerinde durulmuştur.

İncelemiş olduğumuz önemli kaynakların başında gelen Adana vilayeti mufassal cetveli bu konu hakkında Osmanlı Arşivindeki önemli veriler sunmaktadır. Önemli fonlardan yararlanmış olduğumuz çalışmamızda ayrıca temettuat defterine başvurulmuş, 1812 numaralı defter incelenmiştir. Buradan elde etmiş olduğumuz veriler hem metin içerisinde hem de çalışmamızın sonunda tablo şeklinde sunulmuştur.

Gayemiz, okumuş olduğumuz vesikalardan yola çıkarak etno-dinsel bir grup olan Tahtacıların Osmanlı toplumundaki yerleri, devlet ile ilişkileri, sosyal yaşantıları, yapmış oldukları meslekleri tarihsel bağlamda incelemek ve ortaya çıkarmaktır. Arşiv kayıtlarında Tahtacıların sosyal yaşantıları yanında işlemiş oldukları suçlar, bu suçlardan hangi cezaları almış olduklarına dair bulgulara saptanmış, mesleklerini icra ederken devlet adamları tarafından ve aşiret beyleri tarafından hangi konularda zorluk yaşadıkları incelenmiş, sosyal yaşantılarında göç hareketleri ve yerleşmiş oldukları bölgeler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tahtacı, Ağaçeri, Osmanlı Arşiv Kayıtları

SUMMARY

OTTOMAN EMPIRE IN TAHTACILAR AND TAHTACILIK (THE 19TH and 20TH CENTURY)

This work's purpose is searching for an data about Tahtacis' sosyo-economic situations and bring in those datas chronologically. Within the work that wanted to be researched, Ottoman Puplic Archive and second hand souches about that issue has been used. With using of the Ottoman documents, has been tried to create a portrait of Tahtacis. Tahtaci's life style, economic structers has been analyzed, datas about profession conditions has been put forward. Our works emphasis on Tahtacis' social structure and on the last section, Tahtacis' belief system and customs has been stressed on according to archive records.

Important records among we analyzed, Adana Mufassal records has a prominent place with in important informations that includes. On that work we have utilized temettuat registers and regesters numbered 1812 has been analyzed. The informations that we found out has been represent as a chart within and the last section of the work.

Our purpose is to analyze and represent to Tahtaci named ethno-religious group's place on the Ottoman society, relation with the state, social life, the jobs they did to make a living on the historical context. On the archive records, the crimes they did and how they punished has been found and moreover it was exmamed that what kind of difficulties that they had difficulties because of statesmen and bosses and furthermore it was examined that immigrations on their social life and the areas they drifted.

Keywords: Tahtacı, Ağaçeri, Ottoman Puplic Archive

ÖNSÖZ

Çalışmamızın amacı, Osmanlı Devleti'nde izole olarak yaşamlarını sürdürmüş olan Tahtacıların sosyo-kültürel yapılarını ve inanç sistemini incelemek ve bu araştırmayı elbette Osmanlı Arşiv kaynakları ışığında yapmış olmaktır. Bu konuyu seçmemizdeki en büyük etken Tahtacılarla alakalı böyle genel bir tarih çalışmasının eksikliğini keşfetmemiz olmuştur. Tez yazımı sürecinde Osmanlı vesikaları transkript edilmiş, konuyla alakalı kitaplar incelenmiş ve Tahtacı kimliğini muhafaza etmeye çalışan kıymetli kişilerden bilgiler edinilmiştir. Arşiv vesikaları Tahtacıların sosyal yaşantılarıyla alakalı bilgiler sunarken, bugün hâlâ bu gelenekleri yaşatmaya çalışan isimlerle yapmış olduğumuz sohbetler konuya bütünlük katması açısından oldukça önemlidir.

Çalışmamız, Alevi/Bektaşilik üzerine kısa bir girizgâh yaptıktan sonra Tahtacıların menşei meselesi üzerinde durmuş ve nihayetinde Osmanlı toplumunda, bilhassa XIX. ve XX. yüzyıl arasında Tahtacı toplumunun gelişimi, faaliyetleri, meslekleri, adli vakaları, yaşanan vergi ve askerlik sıkıntıları ve göçleri ile konuya genel bir perspektiften bakmayı amaçlamaktadır. Alevi/Bektaşî tarihi okumalarımaya yoğunlaştığım bir dönemde bana bu konuyu sunan ve her daim yanımda olan çok kıymetli danışmanım Sayın Prof. Dr. Fahrettin Tızlak'a en büyük teşekkürlerimi sunmak isterim. Keyifle yapmış olduğumuz bu çalışma sürecinde Lisans ve Yüksek Lisans sürecinde kendisinden ders aldığım Sayın Doç. Dr. Hatice Durgun'a derslerinde bana ilham olduğu ve belli konulara yönelmemi sağladığı için teşekkürü borç bilirim. Lisans ve Yüksek Lisans sürecimde gerek bana sunmuş olduğu kaynaklar gerek derslerinde edindiğim bilgilerle ilerlememe büyük katkıda bulunan sevgili hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Güçlü'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu süre zarfında bana verdiği destekle her daim arkamda olduğunu hissettiğim Sayın Mehmet Mutlu Yıldırım'a şükranlarımı sunarım.

Büyük emeklerle ortaya koymuş olduğumuz çalışmamız dileriz bu alanda objektif tarih yazıcılığının bir örneği olsun. Biz araştırma yaparken konuyla alakalı derli toplu kaynak bulmada zorlandık, bundan sonraki süreçte isteriz ki araştırmacılara ışık olsun.

Nur Nihal DOĞAN

GİRİŞ

1.Tarihsel Süreç İçinde İnsanlar ve İnançlar

İnsanlığın varoluşu ile birlikte, inançlar da bu varoluşa paralel olarak doğmuşlardır. İnsanoğlunun doğada anlam veremediği düzen, kendilerinden daha büyük ve kutsal varlıklara olan, birçok inancın doğmasına yol açmıştır. İnsanoğlu açıklayamadığı ve tuhaf bulduğu pek çok doğa olayını bu şekilde tanrılara bağlayarak bunların bir tür ilahi mesaj niteliği taşıdığını düşünmüştür. Gök, insanoğlunun daima ilgisini çekmiştir. İlk çağlardan itibaren gökle alakalı her şey, oldukça mistik, zaman zaman korkunç ve bazen yol belirleyici olmuştur. Göğün altında yaşamakta olan insan ise müdahil olamadığı tüm bu olayların “yüce” olandan geldiğine inanmıştır. Sosyal yaşamlarında inandıkları bu inanç ve ritüeller doğrultusunda kararlar alıp, yaşamlarını bu çerçevede sürdürmüşlerdir.

İlk medeniyetler, inançları doğrultusunda sosyal yaşamlarını sürdürmüş ve yıkılan her medeniyetten sonra kurulan yenileri tahmin edilebileceği üzere önceki medeniyetin inanç ve ritüellerinden beslenmiş ve bunları muhafaza etmiştir. Bugün yapılan pek çok araştırmadan da bilindiği gibi, çoğu mimari yapılar bir inanç sistemi üzerine inşa edilmiştir. Yapılan tapınaklar bir nevi inanç merkezi, dini ayinlerin gerçekleştirildiği yerler ve önemli ritüel merkezleri haline getirilmiştir. Bu yapılar incelendiğinde, inanç ve ibadetlerin henüz ilk çağlardan itibaren insanları yönlendirdiği ve insanların sosyal yaşamlarına etki ettiği görülmektedir.

Başta Türkler olmak üzere pek çok medeniyetin yöneticileri, tanrılar tarafından “seçilmiş” olarak taçlandırılmışlardır. Bu durum yöneticilere sınırsız bir güven ve yetki alanı tanımıştır. Medeniyetler ikellikten sıyrılıp devletleştiklerinde ve sosyal yapılarını kuvvetlendirdiklerinde ortaya çıkan teokratik anlayış, hükümlerinin güçlerini tazelemiştir. Farklı dinler ortaya çıkarken, ortaya çıktıkları bölgenin kültür ve coğrafyasından elbette beslenmişlerdir. Dinlerin ortaya çıkışı ve yayılma alanı bulması oldukça önemli olduğu gibi, bu dinlerin yayıldıkları alanlarda hangi kitleler tarafından nasıl algılandıkları, esasında sonraki süreç için o dinin sistematüğini oluşturan en önemli etmenlerdendir. İslamiyet’in yayılışı da bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Baktığımızda İslamiyet, yayıldığı coğrafyalara göre şekillenen, zaman zaman farklılaşan, yerleşik ve göçebeler arasında farklı ibadet değişiklikleri gördüğümüz bir din formunda karşımıza çıkmaktadır.

Bilinmektedir ki savaşlar, göçler, ticaretler sosyal yaşamı şekillendirirken medeniyetlerin birbiri üzerinde etki bırakmasını da sağlar. Türkler tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren bulundukları coğrafyalar, karşılaştıkları medeniyetler ve farklı etnik kimlikteki kimselerle kurdukları ilişkiler sebebi ile farklı din ve inanışları kendi bünyelerinde

barındırmıştır. Gök Tanrı inancı ile göğe bir kutsallık atfedilmiş, ulu hakan ve hanların, Gök Tanrı tarafından “kut” ile taçlandırılmış olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla Türklerin bu dönemlerden itibaren tek tanrılı dinlere olan yatkınlıklarının altını çizmekte yarar vardır.

İslamiyet yayıldığı dönemden itibaren mezhep ve tarikatlar çerçevesinde pek çok kola ayrılmış ve dünyanın muhtelif coğrafyalarında kendisine yer bulmuştur. Hz. Peygamberin ölümünden sonra Hulefa-i Raşidin dönemi ile başlayan fikir ayrılıkları günümüzde farklı zümrelerin inançlarının temelini oluşturmuştur. Türkler tanımakta oldukları İslam’ı, kendi inançları ile harmanlayarak bu dini algılamak yolunda bir adım atmışlardır. Bu durum ortaya yerleşik ve konargöçerler arasında İslam’ın algılanış biçimlerinden dolayı farklılıkları da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla konargöçer zümreler kendi kültür ve ritüellerini inanmakta oldukları bu yeni dine entegre ederek inançlarını şekillendirmişlerdir. İslam dininin bu farklı algılanışı, ana akımdan daha kopuk bir oluşumun doğmasına sebep olmuştur. Bu çalışmaya konu olan Tahtacılar ise bu kopuk akımın bir parçası olarak, bugün dahi eski inanç ve köklü gelenekleri kendi bünyelerinde barındıran bir inanç sistemine sahiptirler. Bilhassa Selçukîler döneminde İslam algısı, önemli alimlerin de fikirleri ile, yerleşik ve göçebeler arasında yayılmaya devam etmiştir.

Osmanlı Devleti’nin henüz kuruluş aşamasından itibaren pek çok derviş grubu ile olan bağlantıları, devleti meşrulaştırmak adına atılmış en önemli adımlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Yine Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan yıkılışına pek çok farklı tarikat ile olan ilişkileri, devletin o dönemlerde izlediği dini ve siyasi yöntemi açığa çıkarmaktadır. Osmanlı Devleti’nin Safevî Devleti ile olan ilişkileri, Osmanlı toplumunda Kızılbaşları ortaya çıkarmış ve bu grup, Osmanlı Devleti ve Safevî Devleti arasında büyük bir mücadeleye sebebiyet vermiştir.

Tahtacılar kapalı gruplar halinde Anadolu’nun kıyı şeritlerinde Tahtacılık yaparak ve daha önce bahsedilmiş olan tarikat ve dini zümrelerdeki belli başlı ritüelleri kendi bünyelerinde barındırarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Her ne kadar Alevi bir zümre olarak adlandırılrsa da, Alevilik ile aralarında pek çok farklılığın olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kıyı kesimlerde ağaç işleriyle uğraşmaları, onların bu isimle anılmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra Tahtacı inancı ile de anılarak, Alevi bir zümreyi betimleyen bir sıfat niteliği taşımışlardır.

2. Türklerin İslamlaşma Süreci

Türkler ile Nihavend Savaşı sonrası sınırdaş olan Araplar arasında ilk temas başlamış bulunmaktadır (642). Emevi Devleti sonrasında Abbasilerin siyasi bir teşekkül olarak tarih sahnesine çıkmaları, Emevi politikasından daha farklı bir politika sergilemeleri, Türkler için İslamiyet'i tanıma fırsatı oluşturmıştır. Türkler'in İslamiyet'i kabulü eski inançları ve İslamiyet arasında kısmen de olsa benzer öğretilerin bulunması, Türk cihan hâkimiyeti ve cihad anlayışının örtüşmesi, eren-evliya inancı ve ahiret inancı Türkler'in İslamiyet'e yakınlaşmasını sağlayan faktörlerdendir. Türkler, Müslüman olduktan sonra askeri vasıfları nedeniyle, Abbasiler bünyesinde sadece askerlik alanında değil daha birçok alanda faaliyet göstererek siyasi varlıklarını da güçlendirmişlerdir. İlerleyen süreç içerisinde Selçukluların zayıflayan halifelik makamının koruyuculuğunu üstlenmiş olması aynı zamanda Türklerin İslamî yapı içerisinde önemli roller üstlenmesi, İslam'ın Türk toplulukları arsında hızla yayılması konusunda bir diğer gösterge olarak değerlendirilebilir¹. Ekonomik ilişkiler, bulunulan coğrafya, İslam Devleti içerisinde elde edilen konum gibi etkenler, Türk topluluklarının İslam'ı tercih edişini kolaylaştırmıştır.

Selçuklu'nun kurulduğu bölge, dini zümrelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği sahalardan birisidir². Özellikle kuruluş devrinde Şahin'in de vurguladığı gibi Osmanlılarla benzer şekilde Selçukluların da dini zümrelere karşı hoşgörülü bir politika izlediklerinin altını çizmek gerekmektedir³. Tuğrul Bey döneminde bir Kalanderi olan Baba Tahir ile olan ilişkiler ve ondan alınan öğütler değerlendirildiğinde bu tutumun, sonraki süreçte önemli bir yer teşkil ettiği anlaşılabılır⁴.

Alparslan döneminde de, Tuğrul Bey devrindeki gaza ve cihad politikası takip edilmiştir. Aynı şekilde Melikşah döneminde de, sufi çevrelerle ilişkiler diğer dönemlerle aynı paralellikte olmuştur. Dönemin önemli isimlerinden Ebû Ali el-Fârmedî ve onun halifeleri olan Muhammed Gazzâlî, Seyh Yusuf Hemedânî ve Ahmet Yesevi, kendi dönemlerinde oldukça önemli isimler olmuşlardır⁵. Sultan Muhammed Tapar ve Sencer dönemlerinde, gaza ve cihad anlayışı, bilhassa oluşan Haçlı ve Batınîlere karşı sürdürülmüştür.

Türkiye Selçuklu Devleti içinde de İslama karşı bu tutumun devam ettiği bilinmektedir. Süleyman Şah ile başlayan bu süreçte I. Kılıç Arslan, I. Mesud ve II. Kılıç Arslan dönemlerinde pek çok fetih ve bu coğrafyalara derviş akını olduğu aşikardır. I.

¹ Bilge, 2021: 24.

² Şahin, 2007: 12.

³ Şahin, 2007: 15.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Haşim Şahin, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402)”, YKY Yayınları, İstanbul 2022, s.27.

⁵ Şahin, 2007: 19-20.

Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus'un yapmış olduğu önemli liman şehirlerinin fethinden sonra, buralarda da pek çok imaret vakıfları kurulmuştur. Mecdüddin İshak ve onun hacdan dönerken Anadolu'ya beraberinde getirdiği Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Evhadüddin Kirmânî ve Ahi Evran, bu dönem ve sonrasında pek çok kişiyi etkileyen önemli isimlerdendir⁶. Özellikle İbnü'l-Arabî'nin düşüncelerinin Davud-ı Kayserî ve Molla Fenârî aracılığı ile Osmanlı devletinin kuruluş döneminde oldukça etkili olduğu bilinmektedir.

İslam'ın ortaya çıkması ve yayılmaya başlaması, pek çok coğrafyada değişik hareketlerin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İslam'ın algılanma biçimi tarikatların ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Yine İslam'ın farklı algılanış biçimleri farklı derviş gruplarının kendilerine mürit toplamaları ve yayılmalarıyla olmuştur. Farklı coğrafyalarda ortaya çıkan ve özgün bir inanç biçimine sahip olan bu gruplar ve dervişler uyguladıkları öğretilerle çoğu zaman “sapkın” olarak adlandırılmışlardır⁷.

Kalenderi, Haydari, Rum Abdalları gibi gruplar, daha sonrasında Babaî İsyanı çevresinde birleşmişlerdir. Bu noktada Selçukîler zamanında Anadolu'ya gelen Türkmen “babaların” tavır ve fonksiyonlarını iyi değerlendirmek gerekmektedir. Burada karşımıza Köprülü paradigması çıkmaktadır. Gelen bu Türkmen babaları İslamı, Farsi biçim süzgecinden geçirmiş, halk için daha anlaşılır hale getirip, bir “Halk İslam'ı” oluşturmuşlardır. İslam inancının, İslam öncesi geleneklerle halka indirgenmeye çalışıldığı dikkat çekicidir. Yerleşik yaşama uygun şekillenmiş ve “kitabî” İslamdan ziyade daha kırsal hayata hitap eden, İslam öncesi inanç sistemindeki öğeleri barındıran, aynı zamanda şamanik ritüellerin bu sistem içerisinde yer bulduğu görülmektedir. Yani bu Türkmen babalarının, Oğuz boylarına İslamiyet'i anlayacakları bir dille basit bir şekilde telkin ettikleri anlatılmaya çalışılmıştır⁸.

Bir sosyo-kültürel isyan olarak karşımıza çıkan Babaî İsyanı bu döneme damgasını vurmuş ve sonrasında önemli oluşumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Babaî İsyanı, kendi bünyesinde barındırdığı farklı görüşteki derviş ve halifeleri tek çatı altında toplayarak başlamış, sonuçlandığında ise farklı görüşlere sahip olan bu derviş ve halifelerin belli başlı bölgelerde yayılma alanı bulmasına zemin hazırlamıştır. Babaî terimi İlk defa İbn Bîbî'nin önemli eseri Farsça el-Evâmirü'l-'Alâ'yye'sinde geçmiştir. İsyanı katılan zümre için kullanılan bu tabir tarihsel süreç içinde bir tarikat adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Claude Cahen, böyle bir tarikatın kurulup kurulmadığını sorgulamış, belki de gerçek manada böyle bir tarikatın varlığının bile olmadığını ortaya atmıştır. 1240 senesinde II. Gıyaseddin

⁶ Bayram, 2019: 34.

⁷ Karamustafa, 2022: 23.

⁸ Babinger ve Köprülü, 1996: 52.

Keyhüsrev zamanında ortaya çıkan Babaî isyanı, esasında siyasal-sosyal bir isyan niteliği taşımaktadır. Ocak'ın verdiği bilgiler ışığında Babaîlik ise, Babaî isyanından sonra kurtulmuş olan Baba İlyas müridlerinin fikri yollarla beraberce sergiledikleri tutumla ortaya çıkmıştır. Babaî isyanı, I. Alâeddin Keykubad'dan sonra Selçuklu tahtına geçen oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in kötü idaresi sebebiyle çöküşe geçmiş olan Selçuklu iktisadî-sosyal yapısıyla ilgilidir⁹. Bu süre zarfında idari belirsizlikler, toprak sıkıntısı gibi sorunlar göçebe olarak yaşamakta olan Türkmenleri oldukça zorlamıştır. Ve tam bu sıralarda yükselecek bir sese ihtiyaçları olduğunda Baba İlyas Horasani tarih sahnesine çıkmıştır. Kendisinin Vefailik tarikatına bağlı olduğu bilinmektedir.

Babaî akımı XVI. yüzyılda kendisine isim babası olarak Hacı Bektaş'ı seçecek ve Bektaşilik adını alacaktır. İşte Babaîlik, bütün bu karışık ve farklı menşeilere gelen inançların, Ocak'ın tabiri ile İslami cila altında bir "syncrétism" ile eski Türkmen sosyal yapısının birbirini tamamladığı bir bütündür¹⁰. Daha sonra inceleneceği üzere, Ağaçeriler; Moğol istilasından kaçan Türkmen toplulukları arasında olup, Maraş ve Malatya bölgesindeki ormanlık alanlara yerleşmişler ve 1240 yılındaki Babaî isyanına katılımcıları arasında yerlerini almışlardır. İsyandan sonra Malatya bölgesindeki ormanlık alanlara sığınarak kervanları yağmalamaya başlamışlardır¹¹. İsyanın Güney Doğu Anadolu bölgesinde, Ocak'ın da vurguladığı üzere, göçebeliği devam ettiren Türkmen boyları arasında Döğerler, Bayatlar ve Ağaçeriler oldukça önemli bir yer kaplamıştır¹². Ağaçeriler, 1257 yılında Selçuklu ordusu tarafından bozguna uğratılmış olmalarına rağmen faaliyetleri son bulmamıştır. Ağaçerilerin Babaî isyandaki mevcudiyetleri sebebi ile Tahtacılar gibi gayri Sünni inanca sahip oldukları, dolayısıyla aralarında tarihi ve dini açıdan bir sürekliliğin olduğu tezi üzerinde durulması gerekmektedir. Elbette sadece bu yönde Ağaçeri ve Tahtacılar arasında bir bağlantı kurmaya çalışmak elbette çok sınırlı olacaktır¹³.

Babaî İsyanı'nda Derviş topluluklarına bakmak gerekirse, Vefaiyye; Ebü'l-Vefâ'nın kurmuş olduğu tarikattır ve onun ölümünden sonra Suriye ve Irak bölgelerinde yayılma alanı bulmuştur. Sonrasında Anadolu coğrafyasında faaliyet göstermeye başlayan tarikat, burada özellikle Kürt aşiretleri nüfuzuna katmıştır. Anadolu'daki en önemli temsilcisi olan Dede Garkın'ın Maraş Elbistan civarına yerleştiği bilinmektedir¹⁴.

⁹ Ocak, 1991: 373.

¹⁰ Ocak, 1991: 374.

¹¹ Gülten, 2020: 146.

¹² Ocak, 2011: 147.

¹³ Gülten, 2020: 149.

¹⁴ Şahin, 2012: 600.

Kalenderlerin temsil ettiği zümrelere ise kalenderiyye ve kalenderilik adı verilmiştir. Eski Hint, İran dinleri ve Melamiliğin bir sentezi olarak değerlendirilebilen kalenderilik, İslamın temel esas ve usullerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵ Kalenderiliğin düşünce esaslarından biri de esas itibarıyla, varlığı Allah'ın vücudunda "bir" olarak telakki eden vahdet-i vücûd felsefesidir¹⁶.

Vahidi'nin de bahsetmiş olacağı üzere Haydariler, Kalenderilere benzemeleri açısından Kalenderiyye'nin ikinci kolu olarak değerlendirilmiştir¹⁷. Cavlakiler ve Haydariler olmak üzere tasnif edilmiştir. Haydariler, Kalenderiler gibi saç sakal kazıtırken, bıyıklarını kesmemişler, bu da Kalenderi ve Haydari dervişini görünüş bakımından birbirinden ayıran en önemli özellik olmuştur. Haydarîler'in kılık ve kıyafetlerinin her birinin simgesel bir değeri vardır. Tecerrüd ehli olduklarını söyleyen Haydarîler'in boyunlarına takmış oldukları halka, Haydar'ın (Hz. Ali veya Kutbüddin Haydar) kulu olduklarını işaret ederken, başlarındaki bir tutam saç, nefislerini yenmiş olduklarına, kulaklarındaki halka küpe, her söze kulak asmadıklarına, ayaklarına taktıkları zincir bâtil yolda yürümediklerine, cinsel organlarına taktıkları halka iffetli olduklarına işaret eder¹⁸. Haydariyye geleneklerinin Bektaşîliğin içinde devam ettiği bilinmektedir.

Hace Ahmed-i Yesevi tarafından, Maverâünnehir'de kurulan Türk tarikatı, kısa zamanda konargöçer Türk boylarının sosyal yaşantılarına uyarlanmış ve eski Türk inanç ve gelenekleriyle entegre olmuştur. Ancak Orta Asya'daki önemi, Anadolu bölgesiyle paralel olmamıştır. Anlaşılar ve basit yapısıyla Türkmenler arasında hızla yayılmıştır.

3. Osmanlı Devleti'nde Bektaşilik

Osmanlı Devleti'nde İslam, Ocak'ın şematik yaklaşımına göre, şu şekilde tasnif edilebilmektedir: devlet İslam'ı, medrese (ulema) İslam'ı, tekke (sufi) İslam'ı, halk (popüler) İslam'ı¹⁹. Bu yaklaşımda birbiri ile kesin çizgilerle ayrılan unsurlar değil de iç içe geçmiş, birbirlerinden beslenen ve zaman zaman ortak paydada buluşabilen bir İslam şemasından bahsettiğimiz altını çizmekte yarar vardır.

Osmanlı'da devlet İslam'ı dediğimizde siyaset etme işlevi gören bir İslam'dan bahsedilmektedir. Bu ortak paydada medrese İslam'ı ile bütünleşen devlet İslam'ı, merkezi yönetime sağladığı büyük katkıyla da medrese İslam'ı ile örtüşmektedir²⁰. Medrese İslam'ı Abbasiler döneminde Arap, Fars, Türk coğrafyalarındaki medreselerde geliştirilmiş Sünni

¹⁵ Azamat, 2001: 253-256.

¹⁶ Sağlık, 2018: 711.

¹⁷ Vahidi, 2015: 171.

¹⁸ Yazıcı, 1998: 35-36.

¹⁹ Ocak, 2021: 45.

²⁰ Ocak, 2021: 34.

İslam geleneğinin literatüründen beslenen teorik İslam'dır²¹. Tekke İslam'ı, Türkler arasında yayılmış olan İslamiyet'in yayılma aracı olan tasavvuf yolu ile algılanabilmiş İslam'dır. XI. yüzyıldan beri var olan tekkeler, Sufi İslam yorumunun ana merkezi konumunu üstlenmişlerdir. Türk tarihinde Orta Asya'da Ahmet Yesevi zamanından itibaren tekke İslam'ının geliştiği bilinmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda, Kübrevi ve Nakşibendi tarikatlarının bu coğrafyada, Kadirilik ve Rifailik gibi tarikatların ise Ortadoğu'da etkin oldukları bilinmektedir²². Selçuklular ve Osmanlılar zamanında Mevlevilik, Halvetilik, Bayramilik, Bektaşilik gibi başka tarikatların da nüfuz ettiğini belirtmek gerekmektedir.

Yine kuruluş döneminde Bektaşî tarikatı anlatıları önemlidir. Tarikat olarak olmasa da Hacı Bektaş Dergahı'na bağlı olduğu bilinen Abdal Musa'nın Osmanlı topraklarında aktif olduğu bilinmektedir²³. Bu durum bu coğrafyanın İslam tarikatları ve Sufi çevrelerin çeşitliliği bakımından ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Kuruluş aşamasında bu denli iç içe geçmiş ilişkiler Osmanlı Devleti'nin daha sonraki dönemlerinde de görülmektedir.

Haşim Şahin'in Aşıkpaşazade'den aktardığına göre yeniçerilerin kuruluşundan çok önce, Abdal Musa ve müritleri gibi Hacı Bektaş Veli zaviyesinden Osmanlı topraklarına gelen Haydari dervişleri aracılığıyla Hacı Bektaş kültünün gaziler arasında tanınmaya başladığı bilinmektedir²⁴. Osmanlı Devleti ile Bektaşîlerin ilişkileri daha önce değindiğimiz üzere henüz kuruluş döneminde başlamıştır. Hacı Bektaş Veli'nin ilk Osmanlı sultanlarıyla bir teması olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Hacı Bektaş Veli'nin Baba İlyas ile olan bağlantısı onu Babailiğe yaklaştırmakta ve bu sebeple Sünni olduğu yargısına varmayı zorlaştırmaktadır.

Birçok Bektaşî tekkesinin Osmanlı sultanları tarafından ziyaret edildiği bilinmektedir. Osmanlı sultanlarının Bektaşî tekkeleri ve şeyhleri için para, toprak ve türbe yaptırımları sık rastlanan durumlardan biri olmuştur. XVI. yüzyılda Kızılbaşlara karşı Kızılbaşlığa eğilimli grupların ise Bektaşîlik çatısı altında daha kontrol edilebilir şekilde var olmaları için uğraşmıştır. Bektaşîlik ile Kızılbaşlıktan ilki, bir tarikat yapılanması içinde oluşurken diğeri hâkim karakteri itibarıyla yine Sufi bir mahiyet taşımış ve kapalı bir toplumsal yapı içinde gelişen bir çeşit "kavmî mezhep" niteliğine sahip olmuştur²⁵. Bektaşîliğin sosyal tabanı birer halk sûfisi olan Türkmen babaları iken, Kızılbaşlığın tabanı, Türkmen babalarının hitap ettiği

²¹ Ocak, 2021: 34.

²² Ocak, 2021: 35-37.

²³ Şahin, 2012: 247.

²⁴ Ocak, 1999: 124.

²⁵ Ocak, 1996: 20.

Türkmen zümreleridir²⁶. Kızılbaşlıkta bir soy aidiyeti aranır iken, Bektaşilikte tarikata mensup olmak bunun için gerekli eğitimi almış olmak yeterlidir²⁷. Bektaşilik ve Kızılbaşlık aynı düzlem üzerinde yer almış, ancak zamanla Bektaşiler kentli nüfusu temsil ederken Kızılbaşlar için “köy Bektaşileri” tanımlaması kullanılmıştır²⁸. Alevîler kır çevrelerde halka bağlı özlerini sürdürürlerken, Bektaşiler, kentlerin kalabalığı içinde, toplu ve düzenli bir tarikat olmuştur. Bu sosyal fark, iki zümre arasında Alevileri kırsal yaşantı içinde varlıklarını sürdüren izole bir topluluk olarak ele almamıza sebep olurken, Bektaşilerin daha elit ve aydın kesim olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

Ocak ve tarikat arasındaki ilk ilişkiler, daha önce üzerinde durulduğu üzere kuruluştan itibaren var olsa da, esasında ilişkiler, XVI. yüzyılda resmen başlamıştır. Aydın, orduyla beraber seferlere katılan önemli Bektaşî şeyh ve dervişlerinin olduğunu nakletmiştir. Bektaşî babaları, ordu ve devlet için her daim dua eden, Yeniçerilerin en büyük destekçileri haline gelmiştir. Bu bağ, sonraki dönemlerde iki kurumun birbirinden ayrılmayan bir bütün olarak anılmasını sağlamış, öyle ki Yeniçeri Ocağı, Hacı Bektaş Ocağı, olarak anılmaya başlamıştır. Bu durum sonraki dönemlerde, Yeniçeri ağasının tekke şeyhi tarafından kabul görülmek zorunda olmasını ortaya çıkarmıştır. Kendilerine pir kabul ettikleri Hacı Bektaş ismini söyledikleri pek çok gülbank da karşımıza çıkmakla beraber, Hacı Bektaş Veli'nin ocağa bıraktığını düşündükleri kazan, kullandıkları balta ve taktıkları başlıkları da yine tarikatla ilişkilendirdikleri sembolik öğelerdendir. Yeniçeri gülbankları, Bektaşilerle bağın en önemli göstergelerindendir. Maaşlarını almak üzere saraya gelen Yeniçeriler, Kubbealtı önünde niyaz vaziyeti alarak yüksek ve gür bir sesle gülbank okurdu.

Kanuni döneminde Mohaç savaşı sırasında ortaya çıkan Kalender Çelebi isyanı, dönemin önemli olaylarından biridir. Kalender Çelebi, Hacı Bektaş soyundan kabul edilen Çelebilerden olup, Balım Sultan'ın evletlarındandır²⁹. Bu isyan devlet tarafından zor bastırılmış ve Bektaşilik devlet nezdinde nüfuz kaybetmiştir. XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar ise Bektaşilik bir istikrar dönemine kavuşmuştur. 1826 senesine kadar Bektaşiler, devlet görevinde kendilerine her daim yer bulmuşlar ve bu durum herhangi bir sıkıntı oluşturmamıştır³⁰.

III. Selim döneminden itibaren çıkan isyanlarda Bektaşilerin bağlantısı olabilme ihtimali, Bektaşilere olan ilginin azalmasına sebep olmuştur. Alemdar Mustafa Paşa olayı başta olmak üzere pek çok isyanda da, Yeniçeriler safhında Bektaşilerin bulunduğu altını

²⁶ Ocak, 1996: 20.

²⁷ Bodrogi, 2012: 67.

²⁸ Melikoff, 1993: 33.

²⁹ İlgürel, 2001: 249.

³⁰ Maden, 2020: 14.

çizmek gerekmektedir. Buna bağlı olarak, Mevlevilik ve Nakşiliğin bu dönemlerde daha ön plana çıktığını bilinmektedir. Yeniçeri Ocağı'ndaki bozulmalarla birlikte bu dönemde Nizam-ı Cedid ordusunun manevi eğitimi, Yeniçeri Ocağı'nın aksine Bektaşî tekkelerine değil Mevlevî tarikatına bırakılmıştır³¹. Yine Sultan II. Mahmud döneminde Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu, Yeniçerilerin kaldırılışından sonra farklı tarikatların eğitiminden ve terbiyesinden geçen bir ordu olmuştur.

Bozulmaya başlayan ve daha önceleri iyileştirilmeye çalışılan Yeniçeri Ocağı, II. Mahmud devrinde hâlâ mevcuttur. Yeniçerilerin mevcudiyeti aynı zamanda askeri alanda ıslahat çalışmalarını da zorlaştırmaktadır. Bu dönemde Mora isyanındaki başarısızlıkları ile artık ocağın ıslah edilmesi kararı da hızlanmıştır. Yeniçeriler kaldırılmadan önce II. Mahmud bazı tedbirler almıştır. Bazıları sürgün edilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmış bazıları ise görevden alınarak yerine sadık kişiler atanmıştır. Ocağın bozulmaya başlaması Gündüz'ün belirttiği gibi;

“Bu ocak bazı iç ve dış tesirler sebebiyle çözülmeye ve bozulmaya başlamıştır bu sebepler arasında: Osmanlı Devleti'nin muhtelif zamanlarında fikirleri cerhe müntesipleri ve muhibleri sıkı takibata uğrayan Babaî, haydari, kalenderi gibi batını zümrelerin varlıklarını ve fikirlerini muhafaza edebilmek için çeşitli tarikatlara ve özellikle Bektaşîliğe, bu yolla ve bu gaye ile sızmaları başta gelmiştir.”³²

Eşkinici Ocağı'nı içlerine sindiremeyen Yeniçeriler, kışlalar ve kahvehanelerde bu durumdan hoşnut olmadıklarını belirtmeye başlamışlar ve isyan çağrısında bulunmuşlardır. 15 Haziran 1826 Perşembe gecesı, Yeniçeri Ağası Celaleddin Ağa'yı öldürmek istemişlerse de başarısız olmuşlardır. Et Meydanı'nda toplanan 2000 kadar Yeniçeri Babalı'ye gidip Sadrazam Selim Paşa konağını basmışlar ve yağmada bulunmuşlardır. Bu hareketten sonra devlet erkânı ve ilmiye mensupaları meşveret toplantısına çağrılmışlardır. Vaka-i Hayriyye olayından sonra Yeniçeriler için geri dönülmez bir süreç başlamıştır. Yeniçeriler üzerine harekete geçen kuvvetler, o gün tüm Yeniçeri kışlalarını yakmışlardır. Tüm bu olanlardan sonra Meşveret meclisi toplanmış, Bektaşî tekkelerinin de kapatılması kararı alınmıştır. Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra ise Yeniçerilerin kazanlarını teslim etmeleri gerekmektedir. Bu süreçte geniş bir denetleme başlamış, Yeniçeri yanlıları cezalandırılmıştır.

³¹ Maden, 2020: 15.

³² Gündüz, 1989: 134.

4. Osmanlı Devleti'nde Kızılbaşlık

Alevi terimi için Gölpınarlı'nın iki tanım öne sürdüğü bilinmektedir. Ali'nin soyu seyid ve Muhammed'in ölümünden sonra Ali'yi halife olarak tanıyanlar olarak tanımlanmıştır. Alevilik üzerine şöyle ekleme yapılabilir. Alevilik üç kısımda incelenebilir. Bunlar: Oluşum Dönemi (11. yüzyıl-15. yüzyıl), Safevî (Kızılbaş) Dönemi (16. yüzyıl -19. yüzyıl), Modern Alevilik Dönemi (20. yüzyıl ortalarından itibaren devam eden süreç)'dir³³.

Söyleyebiliriz ki Eski Türklerin giydiği bir başlıkla alakalı olan bu adlandırma, önceleri bütün Türkmen oymakları kızıl börk giydiği halde yaygın İslami anlayışa mensup kesimlerin zamanla kızıl börkü terketmesi üzerine, sonraları Alevî adıyla anılacak zümrelere kızılbaş denilmeye başlandığı ifade edilmektedir³⁴. Kızılbaş isminin belirli bir dinî ve sosyal grubu nitелеmek üzere ilk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bir kayıt bulunmasa da ağırlık kazanan görüşe göre bu kullanımın XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ortaya çıkmış olabileceğidir.

Şeyh Haydar bilindiği üzere büyük bölümünü Azerbaycan ve Doğu Anadolu Türkmen boylarının oluşturduğu müritlerine, kendilerini diğerlerinden ayırmak için her biri bir imamı temsil eden on iki dilimli kırmızı börk giydirmiş ve bu kitleler zaman içinde kızılbaş diye anılmıştır³⁵.

XVI. yüzyıldan sonra Osmanlılar kızılbaş terimini “devlet muhalifi ve isyancı zümreler” manâsında kullanmıştır. Osmanlıların özellikle Doğu'da en büyük rakipleri Safevî Devleti olmuştur. Safevîlerin Sünnilikten farklı olarak izledikleri yol, Osmanlı açısından Safevî leri, Sünnilikten uzaklaşma sebebiyle husumet beslediği bir devlet haline getirmiştir. Son döneme kadar kızılbaş ismi küçültücü ve ötekileştirici mahiyette kullanılagelmiştir.

Osmanlı'da konargöçer Türkmen zümrelerinin devlet tarafından iskâna tabi tutulması ve bu durum üzerine bu zümrelerin devlete karşı tutumu, konuyu kavrayabilmemiz açısından oldukça önemlidir. Bunun üzerine mevcut zümrelerin zaten halihazırda varolan mehdi inancı da Safevî Devleti'ne karşı bağın kuvvetlenmesinde ve bilhassa Şah İsmail'in onların gözündeki önemini artırmasında önemli bir etken olmuştur. Konargöçer Türkmen zümreler, Safevî Devleti'ne iltica etmeye başlamış ve bu zümreler arasında Tekeli bölgesinde yaşayan reaya da görülmektedir³⁶. Şahkulu isyanı bunlardan en bilinenidir. Ancak genel bağlamda bir değerlendirme yapıldığında, Bodrogi'nin şu anlatımını sunmak doğru olacaktır. Bodrogi, “1511-1530 yılları arasında Anadolu'nun birçok bölgesinde meydana gelen bu muazzam

³³ Yıldırım, 2012: 137.

³⁴ Üzüm, 2022: 547.

³⁵ Üzüm, 2022: 548.

³⁶ Artan, 2019: 291.

büyüklerdeki ayaklanmaların önderlerine, müritleri tarafından kutsallık atfedilmiş, hatta bunlar kısmen Tanrı ya da Mehdi ile özdeşleştirilmişlerdir.”³⁷ olarak değerlendirmektedir. Özellikle Şah İsmail döneminde Anadolu’daki durum ise Savory tarafından şöyle özetlenmiştir. “Doğu Anadolu bölgesindeki Türkmen aşiretler, İsmail’i yere göğe sığdıramamışlardır. Safevî propagandası, Anadolu’da yaşayan Osmanlı tebaasından kalabalık kitlelerin aklını çelmeye başlamış ve ki iki devlet arasında vuku bulacak olan savaşın baş nedeni olmuştur.”³⁸ Kızılbaş olarak anılan bu zümrenin gerçek bir tehlike unsuruna dönüşmesi ise İran’la kurulan bağ ile olmuştur.

5. Osmanlı Devleti’nde Alevilik

Tahtacılar üzerine XIX. yüzyıldan beri yapılan araştırmalar, Alevileri içermekte ve günümüzdeki Alevilik çalışmalarının temeli ve bel kemiği sayılmaktadır³⁹. Emevîler’in son dönemlerinden itibaren Hz. Ali’nin soyundan gelenler, özellikle Hasan ve Hüseyin’in neslinden olanlar için şerif, seyyid, emîr gibi lakaplar yanında Alevi nisbesi de kullanmaya başlamış ve bu husus daha sonraki devirlerde devam etmiştir. İslam siyasî tarihinde ise bu terim, ilk defa hilâfetle ilgili anlaşmazlıklar sırasında kullanılmaya başlamıştır. Ali taraftarlarının siyasi bir zümre olarak ne zaman ortaya çıktıkları kesin olarak bilinmemekle beraber, bu ortaya çıkışla alakalı olarak bazı hadiseleri göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Bunlardan ilki, Hz. Muhammed’in ölümünden sonra halife olmasını bekleyen zümrelerin ilk siyasi zümre olabileceğidir. Genel bağlamda Şia algısı bu temel üzerine yani, Ali b. Ebî Talib’in Hz. peygamberden sonra nâs ve tayinle halife olduğuna inanılmış olunması ve Hz. Peygamber’den hemen sonra imam olarak tanınmış olması, onu diğer fırkalardan ayıran en önemli yönüdür⁴⁰. Diğer hadise bu zümrenin, Hz. Ali döneminin önemli savaşlarından birisi olan Sıffin Savaşı sonucunda zuhur etmiş olabileceğidir. Başka bir durum ise, dört halife dönemi sonrasında hilafeti eline alan Emeviler dönemindeki hadisedir. Bilindiği üzere Muaviye’nin, hilafeti ele geçirdikten sonra halifelik kurumunu bir saltanat haline getirip oğlu I. Yezid’i tayin etmesi üzerine Yezid, hilafeti eline almıştır⁴¹. Kerbela’da gerçekleşen hadise ile Hz. Hüseyin ve beraberindeki yetmiş kadar muharibin şehid edilmelerinden ve Emevî ordusunun onun kesik başıyla esir alınan haremi mensuplarını Dimaşk’a götürmek üzere yola çıkmasından sonra açıkta bırakılan şehid cesetleri, Benî Esed mensubu Gadiriye köylüleri tarafından Hâir denilen yerde toprağa verilmiştir⁴². XVI.

³⁷ Bodrogi, 2012.

³⁸ Savory, 2021: 42.

³⁹ Engin, 2002: 458.

⁴⁰ Ünlüsoy, 2015: 49.

⁴¹ Kılıç, 2013: 513.

⁴² Öz, 2022: 271.

yüzyıldan beri kullanılan Kızılbaş terimi daha sonra meydana gelen siyasi ve sosyal gelişmeler dolayısıyla XX. yüzyıl başlarından itibaren yerini büyük ölçüde Alevi ismine bırakmıştır.

X. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmeye başlayan Türkmenler, kültürel etkileşimde bulundukları İran, Hint ve Çin medeniyetlerinden etkilenmişler ve inançlarında bu medeniyetlerin izlerini taşımışlardır. Türklerin, İslamiyet'i İran'dan aldıkları düşünülür ise İslam medeniyetinin Türklere İran kültürünün merkezi olan Horasan yolu ile Maverâünnehir üzerinden geldiği bir gerçektir. Girilen kültürel etkileşim, din algısındaki kadim bilinçaltı ve ana akım dini reddeden zümreler, Alevilik gibi bir mister inancın oluşmasında ve palazlanmasında önemli roller oynamışlardır⁴³. Alevilik İslami bir senkronizasyonu temsil etmekten çok, İslam tarihindeki travmatik ve kökü eskilere dayanan sufilik geleneğinin bir getirisi olarak ön plana çıkmaktadır.⁴⁴

XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da baskın dinsel grupların Vefailik mensupları, Vefailikle ilişkili Babaî dervişleri ve Babaîlik içerisinde yer alan Kalenderî gruplar olduğu daha önce ifade edilmiştir. Yine daha önce değinildiği gibi Abdal Musa, Koyun Baba, Hacım Sultan, Geyikli Baba, Edebali, Hacı Bektâş-ı Velî gibi şahsiyetlerin Osmanlı kuruluş evresinde önemli fonksiyonları olduğunun altını çizmek gerekmektedir. XVI. asra gelindiğinde konergöçer Türkmenlerin devlete karşı Safevî Devleti ile ortak hareket etmesi, kuruluş devrinde manevi alanları dolduran bu grupların artık karşı tarafta ve zaptedilmesi gereken zümreler haline evrildiği bir gerçektir. Bakıldığı zaman XVI. yüzyıldan günümüze kadarki süreçte yani “modern Alevilik” olarak aldığımız süreçte Aleviler, pek çok bölgede değişkenlik gösteren ritüel ve inanç sistemleriyle mevcudiyetini ve özgün yapısını korumaya çalışmışlardır.

6.Tahtacıların Menşei Meselesi

Tahtacıların kökenleri ile ilgili birçok farklı tez ortaya atılmıştır. Tahtacılarla ilgili yapılan çalışmalarda, Tahtacıların menşei meselesi önemli bir husus olmuştur. Fakat yapılan yeni çalışmalar eski ve kaynak bildirmeyen eserlerin tıpkısı haline dönüşmüş, bu durumda birbirini tekrar eden tezleri konu almamıza sebep olmuştur. Araştırmacıların Tahtacı kökeni ile alakalı olarak ortaya atmış oldukları tezleri, pek çok yerde okumak mümkündür. Öncelikle bu tezler okuyucuya sunulurken ne kadar farklı görüşlerin var olduğu ortaya konulmak istenmiştir. Ancak incelenen XX. yüzyıl mufassal cetveli bize bu konuda, o esnada yapılmış araştırmalar neticesinde bilgiler vermektedir. Oldukça fazla yararlanılan mufassal cetveli, Tahtacıların kimlikleri ve kökenleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Tahtacıların kökeni

⁴³ Bilge, 2021: 27.

⁴⁴ Bilge, 2021: 28.

ve inançlarına yönelik ilk çalışmalar, 1860 tarihinden itibaren Batılılar tarafından başlatılmıştır. Daha önceki bölümde de üzerinde durulduğu üzere bu çalışmalar sırasında J. P. Brown, Tahtacıları ilkel bir Şii kabile, Th. Bent ise Hristiyan kökenli bir mezhep veya tarikat, K. Human korkudan zamanla Müslümanlaşan fakat sonradan İslamiyet ile bağlarını koparan Anadolu'nun yerli halkları olarak göstermişlerdir. F. V. Luschan ise Tahtacıların Alevi olduklarını belirtmekle birlikte Likyalıların, E. Banse ise Hititlerin devamı olduğu görüşündedir. F.W. Hasluck da, Luschan gibi onların Likyalı olduğu kanaatini paylaşıırken, F. Babinger, Likyalı oldukları görüşüne katılmamaktadır.

Yerli kaynaklarda geçen görüşlere bakıldığında; Faruk Sümer'e göre Tahtacılar, Ağaçeri Türkmenleri'nin devamıdır. Dolayısıyla Ağaçeri Türkmenlerinin ilk zikredildiği kaynakların zamanına bakıldığında bunun XIII. yüzyılın ilk yarısı olduğu bilinmektedir. Sümer, Ağaçeri Türkmenlerinin Anadolu'ya göç sırasında Anadolu'nun daha çok dağlık ve ormanlık bölgelerinde yerleşim kurmuş olmaları ile bu ismin "orman adamı" manasıyla verildiğini söylemektedir⁴⁵. Sümer, Tahtacı-Ağaçeri bağlantısını, "Ağaçerileri" makalesinde aynen şu şekilde dile getirmiştir:

"Bilindiği gibi, zamanımızda Türkiye'nin bilhassa Adana, iç-el, Antalya, Isparta, Muğla, Denizli, Aydın gibi illerinde Tahtacı adı verilen bir Türk zümresi yaşamaktadır. Bunlar umumiyetle ormanlarda ve dağların eteklerinde veya ona çok yakın yerlerde yaşarlar; şimdi hemen hepsinin köyleri vardır. Bunlar kızılbaşlıdır; biricik işleri ağaçlardan kiriş, dilme ve bilhassa tahta yapmak olup, başka hiç bir işle meşgul olmazlar; çok defa karı-koca beraber çalışırlar ve aileler halinde köy ve kasabaları dolaşarak iş alırlar; kadınlarının arasında güzellerine sık sık rastlanır; erkekleri de sağlam yapılıdır, güçlü-kuvvetli insanlardır. XVI. yüzyıla ait Osmanlı vergi nüfusu tahrir defterlerinde "Cemitat-ı Tahtacıyan" adı altında onlardan bahsedilir. Her bakımdan tamamen Türk ve Oğuz (türkmen) kavminin en saf ve en güzel mümessilleri olan bu Tahtacılar, ağaç işleme sanatının atadan dedeye sürüp geldiğini söylerler. Onların bu ata ve dedeleri için bizim Ağaç-Eriler'den daha münasibini bulmak, her halde mümkün değildir."⁴⁶

Sümer, Horasan kanalı ile önce Şam, Halep ve ardından Anadolu'da yerleşilen ilk bölge olarak Maraş-Antep-Malatya bölgesini işaret etmektedir. Ağaçerilerin, İzzeddin Keykavus hükümdar olunca bölgeden uzaklaştırılmalarına karar verilmiştir. Bu zorunlu göçten sonra Akdeniz ve Ege bölgelerine geldiklerini belirtmiştir⁴⁷. İzzeddin Keykavus döneminde onlar üzerine gönderilen ordu, Baycu Noyan'ın kalabalık bir ordu ile Selçuklu sınırını geçtiği haberi ile geri dönmek zorunda kalmıştır. 1257 senesinde tekrar Malatya üzerine bir ordu gönderilmiştir. Bu sefer tekrar Baycu Noyan tehdidi ile karşılaşmış ve komutan Ali Bahadır kaçmak zoruna kalmıştır. Hülagü'nün Bağdat seferine katılmak üzere

⁴⁵ Sümer, 2010: 436.

⁴⁶ Sümer, 1962: 521-528.

⁴⁷ Sümer, 1962: 521-528.

Malatya'dan ayrılan Baycu Noyan'dan sonra tekrar şehre girmeye çalışan Ali Bahadır, Baycu Noyan'dan korkan halk tarafından şehre alınmamıştır⁴⁸. Bu durum sonucunda Ali Bahadır bir yıl önce savaşmış olduğu Ağaçerilerden yardım istemiş ve şehri kuşatmaya muvaffak olmuştur. Sonrasında Moğollar Anadolu'da Ağaçeriler üzerine saldırıya geçmiş ve büyük ölçüde onların gücünü kırmışlardır. XIV. yüzyılın sonundan itibaren tarihi kaynaklarda Ağaçeriler hakkında bilgi bulunmamaktadır tezi şu şekilde geçerliliğini yitirmiştir; Sadullah Gülten'in konuyla ilgili makalesinden edinilen bilgilere göre, XV. ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerinden biri Kütahya'nın Gerz Yakası nahiyesinde, diğeri ise Kastamonu'nun Sinop kazasında olmak üzere Anadolu'da iki Ağaçeri köyü tespit edilmiştir⁴⁹. Dolayısıyla Ağaçeriler belli başlı bölgelerde varlıklarını sürdürmüş ve isimlerini taşıyan köyler kurarak yerleşik hayata geçmiştir. 1737 tarihli bir şeriyye sicili kaydında, Sinop'ta yapılacak iki kıta kalyon için meşe ve çam cinsinden kereste istenilen yirmi civarındaki köyden biri Ağaçeri köyüdür⁵⁰. Anadolu'da yaşayan Ağaçeriler ile ilgili kayıtlara geçmiş olan son bilgi, 1394 tarihinde Sivas'ın güneyinde yolları kestikleri ve geçitleri tuttukları şeklindedir. Sümer'in de belirttiğine göre, onların bu faaliyetini engellemek isteyen Sivas hâkimi Kadı Burhaneddin, topraklarını korumak için kale ve sığınaklar inşa etmiş ve buralara tecrübeli askerlerini yerleştirmiştir⁵¹.

Kuşçi'nin aktardığı üzere, M. Şakir Ülkütaşır'a göre ise tahtacı adı etnik nedenlerle verilen bir ad değildir ve Ülkütaşır, ormanlarda kereste işleri ile uğraştıkları için onlara verilen bir ad olduğunu kabul etmiştir⁵². Aynı zamanda Tahtacıların Babaî Türkmenlerinden olduğunu savunmuştur.

Yusuf Ziya Yörükân'ın görüşü ise; Tahtacıların, Türkmen boylarından biri olduğudur.⁵³ Yörükân Tahtacıların, Orta Asya'daki "Tahtah" denilen boyun devamı olduğunu savunmuştur. Anadolu'ya nereden geldikleri konusu kesin olmamakla beraber bu noktada da farklı görüşler mevcuttur. Yörükân, Bağdat-Halep-Şam bağlantısını vurgulamış ve bu yolu kullanarak önce Adana, daha sonra Kaz Dağları ve nihai durak olarak da İzmir Narlıdere'ye geldiklerini ifade etmiştir. Yapılan çalışmada Anadolu'nun kıyı şeridini takiben bu bölgelerde Tahtacı yerleşimlerinin olduğu aşıkardır. Tahtacıların askere gitmemek için Kıpti tezkiresi aldıklarını vurgulayan Yörükân, farklı yazarların, Tahtacıların gizlilik içindeki kapalı hallerinden faydalanarak, onların Hristiyan ahaliden dönme olduklarını söylemekle hata

⁴⁸ Sümer, 1962: 524.

⁴⁹ Gülten, 2020: 147.

⁵⁰ Ünal, 2006: 231-252.

⁵¹ Sümer, 1962: 521-528.

⁵² Kuşçi, 2018: 13.

⁵³ Kuşçi, 2018: 11.

yaptıklarını da belirtmiştir⁵⁴. Türk Yurdu dergisi'nde yayımlanan yazısı dikkate alındığında Baha Sait Bey'e göre ise Tahtacılar, Aktavlı Türkopolaların (Hristiyan Türkler) devamıdır.

Bodrogi ise Tahtacıların kendilerini Oğuz boyundan gelen Türkmen aşireti olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Onların Türkmen olarak adlandırıldığını ve bu terimin Kızılbaş, Tahtacı terimlerinden sonra en sık kullanılan terim olduğunu ifade etmektedir. I. Selim döneminde Kızılbaşlara sergilenen tutum sebebi ile Tahtacıların dağlık ve ormanlık alanlara gitmek durumunda kaldıklarını ve burada ağaç işleri ile uğraştıklarını pek çok Tahtacıdan dinlediğini kaydetmiştir⁵⁵. Tahtacıların Horasan'dan gelerek, Bağdat yakınlarına yerleştiğini ve buradan da Batı Anadolu'ya göç ettiklerini vurgulamıştır. Yani Adana'dan İzmir'e geçmiş olabilecekleri düşünülmüştür. Bodrogi, Tahtacıların Ağaçerilerin devamı olduğu tezini kabul etmemektedir.

Tahtacılar, inançlarına göre Alevi olsalar da özgün yapılarını muhafaza edebilmişlerdir. Bu noktada sadece kendi aralarında kız alıp, verdiklerini hatırlatmak durumun anlaşılması açısından doğru olacaktır. Tahtacı zümrelerin dini aidiyet ve aşiret bağından ziyade, icra ettikleri meslek ortak paydasıyla bu çatı altında birleştikleri önemli bir noktadır⁵⁶.

Antroplog Felix von Luschan'a göre Tahtacılar, Alevi olmakla birlikte Güney Anadolu'nun ormanlık ve dağlık alanlarında yaşamış en eski topluluklardan biri olan Likyalıların devamıdır. Franz Babinger'e göre ise Tahtacılar, XVI. yüzyılın sonlarında İran'dan Batı Anadolu'ya göç eden Safevî tarikatına mensup İranlı göçmenlerdir.

Tüm bu tezler, senelerce üzerinde tartışılan görüşlerden bazılarıdır. Tahtacıların menşei meselesine baktığımızda gördüğümüz üzere henüz ortak bir noktada birleşilemediği aşikârdır. Bu duruma özetle Tahtacıların, Müslümanlaşmış Hristiyan oldukları, Likyalıların devamı oldukları, Safevî tarikatına mensup oldukları, baskıyla Müslümanlaşan gruplar oldukları ve Ağaçeri bağlantıları üzerinde durulmaktadır. Elbette Ağaçeri ismi onların Anadolu'nun ağaçlık ve orman bölgelerinde yaşamalarından kaynaklı olarak verilmiş “orman adamı” manası taşıyan bir anlamda kullanılagelmiş de olabilir. Ancak Ağaçeriler ve Tahtacılar arasında bu kadar benzerlik mevcut iken bunu görmezden gelmek de elbette mümkün değildir. Varsayalım Ağaçerilerin orman adamı olarak nitelendirilme sebebi ormanlarda yaşamaları olsun. Peki Tahtacılar daha çok hangi alanlarda yaşamışlardır? Ağaçeriler ormanlık alanları kendilerine mesken edinmişse bu durumun aynısı Tahtacılar için de geçerlidir. Bu çalışmada bu grupların bağlantısına, belli tarihlerde Ağaçeri ismi yerine

⁵⁴ Yörük, 2006: 146.

⁵⁵ Bodrogi, 2012: 69.

⁵⁶ Bodrogi, 2012: 69.

Tahtacılar ismi görülmektedir teziyle değil, aynı zamanda sosyo-kültürel olarak yakınlık var mı? sorusuyla da yaklaşılmıştır. Bakıldığında, Anadolu’da aynı alanlarda yaşamayı tercih etmiş olan iki grupta karşılaşılmaktadır. Bu gruplar ormanlarda yaşayan ve ağaç işçiliği yapan iki zümredir. Aynı meslek dalında ilerlemiş daha ilkel ya daha profesyonel şekilde mesleklerini icra etmiş iki gruptur. Dini temeller üzerinden değerlendirme yapıldığında ise yine aynı çizgide yer alan iki grup karşımıza çıkmaktadır. Ağaççerilerin, Babaî isyanında yer aldıklarını bilinmektedir. O halde Alevi bir Türkmen zümre olan Tahtacılar gibi ana akım dışında yer alan bir diğer zümre de Ağaççerilerdir. Tüm bu ortak paydalar Ağaççeri ve Tahtacı bağlantısını kesin olarak reddetmeyi bir kez daha düşünmemize yol açmaktadır.

7. Çalışmanın Amaç ve Kapsamı

Bu çalışma, Anadolu coğrafyasının muhtelif bölgelerinde ağaç kesim işi yapan Tahtacıların, sosyal hayatları, devlet ile olan münasebetleri, dini inanışları, ibadet şekilleri ve onları Alevilikten ayıran ve daha kapalı bir zümreye dönüştüren nitelikleri, arşiv belgelerinden elde edilen bilgi ve verilerle oluşturulmuştur. Araştırmanın temel amacı, Osmanlı arşiv belgelerinde Tahtacıların ahval ve vaziyetleri üzerinden, onların devlet ile olan ilişkileri, askerlik yapmamak üzere başvurdukları yöntemlere dair bilgilerin elde edilmesi, vergi sıkıntılarının Osmanlı belgelerine yansıma biçimi ve tüm bu konulardan edinilen bilgiler doğrultusunda, Tahtacı sosyal yaşamında elde edinilen sıkıntılar, zorluklar ve ekonomik durumlarının değerlendirilmesidir. Osmanlı toplumunun bir parçası olan Tahtacıların XIX. ve XX. yüzyılda vaziyetleri neydi? sorusu bizi bu çalışmaya yöneltmiştir. Tahtacılar ile alakalı belli başlı konular bilinse de, bu konunun derinlemesine ve bir “bütün” içinde incelenmemiş olması, arşiv belgelerinde bu detayların aranmasını zorunlu kılmıştır.

Transkript edilen belgeler, kronolojik olarak çalışmaya yansıtılmıştır. Tahtacılık çalışır iken çalışmayı daha donanımlı hale getirmek adına elbette İslam tarihi, tasavvuf ve tarikatlar üzerine belli başlı kaynaklar okunmuş ve bir altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Belgelere yansıyan bu bilgiler ışığında Tahtacı inanç sisteminin kökenleri incelenmeye çalışılmıştır. Tahtacı topluluğunun, Alevilik içerisindeki yeri, benzerlerlik ve farklılıkları değerlendirilmek istenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Tahtacılar kimdir? Tahtacılık nedir? Tahtacıların kökenleri hakkında hangi tezler mevcuttur?, Tahtacıların bulundukları bölgelerdeki durumları nasıldır?, Tahtacılar neden ve nasıl göç etmek durumunda kalarak coğrafya değiştirmişlerdir? sorularına cevap aramaktadır. Tahtacılık direkt olarak okuyucuya sunulmamış, geniş olarak tuttuğumuz Giriş bölümümüzde, daha sonrasında Tahtacı ritüellerinde ve inanç sistemlerine entegre olmuş durumlar anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. Belli başlı durumların daha anlaşılır hale gelmesi ve bağlantı kurmak amacı ile İslam’ın

Türkler arasında algılanış biçimi, ana akımdan kopuk olan zümrelerin sonrasında etki ettikleri bölgeler ve kitleler, bu şekilde algılanan İslam'ın, Osmanlılarda bir isim bulması, Osmanlı-Safevî çekişmelerinde Kızılbaşların durumu ve Aleviliğe değinilerek, Tahtacılar tarihsel bağlamda incelenmeye çalışılmış ve bu kronolojide dini ritüel ve sosyal hayatlarındaki tutum ve davranışlara bir köken aranmıştır.

Alevi Türkmen zümre olarak adlandırılan Tahtacıların, tarihsel bağlamda yeterince çalışılmadığı görülmektedir. Yapılmış olan literatür taramasında görülmüştür ki; Tahtacılar, edebi, sosyolojik ve coğrafi olarak incelenmişse de, bugün hâlâ geçerliliğini koruyan belli başlı kaynaklar dışında tarihsel bağlamda konu yeterince aydınlatılmamıştır. Bu konunun literatüre kazandırılması ve bunu yaparken bizzat arşiv belgeleri ışığında yapılması bizim için önemli hususlardan birini oluşturmaktadır. Tahtacılar, kültürel yaşamları ile belli başlı belgesel ve kitaplara konu olsa da onların, yaşayış biçimlerini oluşturan gelenek ve görenekler, tarihte Tahtacılar için yapılan menşei çalışmaları, Tahtacıların devlet ile olan ilişkileri, bu ilişkilerin ne yönde ilerlediği ve Tahtacı sosyal hayatındaki gelişmelerin arşiv belgelerinden takip edilmek istenmesi bizi bu çalışmaya yöneltmiştir. Öyle ki Tahtacıların sosyal hayatlarında askerlik meseleleri sebebiyle uğraşmak durumunda kaldıkları işler, devlet ile olan ilişkilerini belirleyen tutum ve davranışları, yerleşmiş oldukları coğrafyalarda yaptıkları iş; yani Tahtacılığın hayatlarını nasıl şekillendirdiği, belgelerde geçen Tahtacıların yerleşim yerleri, özellikle yaşamış oldukları gümrük ve vergi sıkıntıları incelenmiş ve bu konular aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Tahtacılar, özellikle tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve dini açıdan değerlendirilmiştir. Tahtacıların sosyal hayatlarında karşılaşmış oldukları adli vakaları, askerlik meseleleri ve göç gibi olaylar arşiv vesikalarında aranmıştır. Amacımız Osmanlı toplumunda genellikle kıyı bölgelerde yaşamayı tercih etmiş olan Tahtacıların sosyal yapılarını kavrayabilmek onların yaşam tarzlarını okuyucuya aktarabilmektir. Tahtacı Sosyal hayatının şekillenmesini sağlayan gelenek ve kültürleri, inanç sistemleri incelenmiş olup bütünsel bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Tahtacılarla ilgili olarak tüm bu alt başlıkların arka arkaya okuyucuya sunulması bütünlük yaratması açısından bizim için oldukça önemli bir mesele haline gelmiştir. Bu gibi konuların bilhassa arşiv kayıtlarında aranması durumu daha detaylı araştırmamızın yolunu açmıştır.

8. Kaynaklar

Tahtacılar hakkında çalışma yapılırken konunun daha iyi bir zemin üzerinde değerlendirilebilmesi için ilk olarak Alevilik üzerinde durulmuştur. Bu terimin kökeni, Osmanlı'da Alevi/Kızılbaşlık'tan gelmektedir. Alevilik bağlamında kullanmış olduğumuz önemli kaynaklar arasında; Fuad Köprülü'nün çalışmaları, Ahmet Yaşar Ocak'ın eserleri ve İrene Melikoff'un "Uyur İdik Uyardılar" adlı eseri, Saim Savaş'ın "XVI. Yüzyılda Anadolu'da Alevilik" adlı eseri, Fahri Maden'in "Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması" adlı eseri ve daha pek çok bu alanda önemli eserler mevcuttur. Ancak burada adı geçen eserler, bize sunduğu bilgiler açısından çalışmamızın en önemli kaynaklarının başında gelmiştir. Alevilik üzerine yapılan pek çok çalışma konumuza katkı sağlaması açısından önce tasnif edilmiş ve bu kaynaklardaki bilgiler harmanlanarak genel bir Alevi tanımı çerçevesinde Tahtacılar incelenmeye çalışılmıştır. Tahtacılardan bahsetmek için öncesinde okuyucuya Türkler'in bünyesinde İslam algısı aktarılmaya çalışılmıştır. Böyle bir altyapı olmadan Tahtacıların inanç ve ibadet şekillerinin incelenmesinin doğru olmadığı düşünülmüştür. Tahtacı inanç, ritüel ve gelenekleri ele alınarak Tahtacı inanç sisteminin kökenleri okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın temelini oluşturan, Osmanlı Arşivinde karşımıza çıkan Tahtacı belgeleri, Tahtacı yaşam tarzıyla alakalı genel bir çerçeve çizmemize yardımcı olmuştur. Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı, Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı, İrade Meclis-i Vala, Meclis-i Vala Evrakı gibi fonlar başta olmak üzere, Tahtacı kimliği hakkında önemli verilere rastlanan 1919 senesine ait rapordan faydalanılmıştır. Niyazi Bey'in İttihat ve Terakki yöntemine sunmuş olduğu bu raporu transkript etmeye başladığımız süreçte raporun, Serdar Sarısır tarafından daha önce transkript edilmiş ve 2012 senesinde kitap haline getirilmiş olduğunu gördük. Biz de Kömen Yayınlarından çıkan bu kitaptan istifade etmiş olmakla beraber belgenin tarafımızca transkriptine devam etmeyi uygun bulduk. Temettuat defteri okumaları, Tahtacı meslek ve sosyal hayatlarıyla ilgili bilgiler sunarken pek çok bilgiyi de kronolojik olarak sunmamıza katkı sağlamıştır.

Çalışmamızda arşiv kaynakları dışında bazı telif eserlerden de istifade edilmiştir. Bunların en önemlisi Yusuf Ziya Yörükân'ın "Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar" olmuştur. 1927-1932 senelerinde Tahtacılar arasında sözlü tarih çalışması yapmış olan Yörükân, Tahtacıların gelenek görenekleri, sosyal hayatlarında karşılaştıkları sıkıntılar, Tahtacı oymakları, Tahtacılar da dini hayat hakkında pek çok bilgiyi biz araştırmacılara sunmuş ve eseri bu çalışmanın en önemli kaynaklarından biri olmuştur. Yine bu çalışmada, Nilgün Çıblak'ın; "Tahtacılar ve Tahtacı Ocaklarına Bağlı Oymakların Yerleşim Alanları", "Tahtacı

İnanç ve Ritüellerinde Kadın” adlı makaleleri, Tahtacı sosyal hayatı ile alakalı önemli bilgiler içermesi bakımından bu çalışmada önemli kaynaklar arasına girmiştir. Buna ek olarak Ali Selçuk’un “Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar” adlı eseri kullanılmıştır. Ali Selçuk bu çalışmasında Muğla ve Mersin bölgesi Tahtacıları üzerinde durmuş olsa da, bizlere Tahtacıların hayvan kültü, su kültü ve orman kültü ile alakalı önemli bilgiler sunmuştur. Bundan başka Kristzina Bodrogi’nin “Kızılbaşlar Aleviler” isimli eserinde Tahtacılar ile alakalı edinilen bilgiler, yerli kaynaklardaki bilgilerle harmanlanarak çalışmamıza dahil edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHTACILARIN AHVAL VE VAZİYETLERİ

1.1. Tahtacıların Ahval ve Vaziyetlerinin Araştırılmak İstenmesine Dair

Osmanlı Arşivinde Tahtacılar, daha çok cemaat veya aşiret olarak kaydedilmişlerdir. XX. Yüzyıla kadar Tahtacılar için bir ocak tanımlaması kullanılmamıştır. XIX. yüzyılın nüfus defterlerinde de ocak tanımlaması söz konusu değildir. Bu tanımlama ilk olarak 1926 yılında bu konular hakkında çeşitli çalışmalar yürüten ve saha araştırmaları yapan Baha Said tarafından kullanılmış olmalıdır⁵⁷. Tahtacılar XV. ve XVI. yüzyılda cemaat olarak anılırken, XIX. yüzyılda aşiret olarak tanımlanmışlardır. Bilhassa XX. yüzyılda Tahtacıların durumları, vaziyetleri, bulundukları bölgeler, yaptıkları işler, nüfuslarının miktarı, devlet tarafından daha detaylı bilinmek istenilmiştir. XVI. yüzyılda tahrir kayıtlarında “*Cemâat-i Tahtacıyân*” adı altında zikredilen topluluk, içinde Çobanlı, Nacarlı, Çaylak, Aydınlı, Enseli/Eseli, Sivrikülâhlı, Kokluca, Cingöz, Tomaklar, Evcı, Çiçili, Mazıcı, Alçı, Gökçeli, Kahyalı gibi adlar taşıyan gruplara ayrılmıştır⁵⁸. Tahtacıların arşiv belgelerinde XVI. yüzyılda ilk defa geçtiği bilgisi yenilenmiş, Tahtacıların belgelerde isimlerinin zikredilmesi XV. yüzyıla inmiş durumdadır⁵⁹. Tahtacıların Batı bölgelerine ise XVIII. yüzyılda geldikleri konusu da yapılan çalışmalarda; Aydın bölgesinde Tahtacıların 1425 senesinde bölgenin fethinde burada bulundukları, Aydınoğulları tarafından vergiden muaf tutuldukları, Batı bölgesine geldikleri tarihin bir kez daha düşünülmesine sebep olmaktadır⁶⁰. Aydın sancağının Eskişehir ve Tire kazalarında yaşayan Tahtacılar dair ilk bilgiler 1430 tarihli bir defter parçasında yer almaktadır. Defterde Eskişehir kazasında yaşayan cemaatin, Ayasuluk hisarına yılda 300 tahta götürmekle mükellef oldukları belirtilmiştir⁶¹. 27 haneden oluşan cemaatin elinde Aydınoğulları zamanına ait bir de muafname vardır⁶². Batı bölgesinde Tahtacılarla ilgili ilk bilgiler, Aydın, Alaiye ve Kastamonu sancaklarına ait 1430, 1455 ve 1487 tarihli tahrir defterlerinde yer almaktadır. Dolayısıyla Tahtacıların bölgede bulundukları tarih Aydınoğulları dönemine kadar inmektedir⁶³. Bu noktada şunun üzerinde durmak gerekmektedir ki, Aydınoğulları Umur ve Hızır kardeşler döneminde yapılan deniz mücadelelerine de bakıldığında gemicilikte ilerlemek durumunda olan bir denizci beyliktir.

⁵⁷ Telci, 2016: 9.

⁵⁸ Sümer, 2010, c.39, s.436.

⁵⁹ Telci, 2016: 9.

⁶⁰ Telci, 2016: 6.

⁶¹ Gülten, 2020: 152.

⁶² Gülten, 2020: 148.

⁶³ Gülten, 2020: 148.

Bulundukları coğrafya ve şartlar itibariyle gemi temini, Aydınogulları için oldukça önemli bir durum haline gelmiştir.

Tahtacı, Çepni ve Yörüklerin ahval, vaziyet içtimaiyeleri, nüfuslarının miktarları, hangi havalide ne zamandan beri bulunmakta oldukları ve ne gibi işlerle meşgul oldukları hakkında bir inceleme yapılmasının istenildiğini, Adana⁶⁴, Konya, Eskişehir, Kütahya, Maraş gibi bölgelere çekilen telgrafnamelerden takip edebilmek mümkündür⁶⁵. Maraş Mutasarrıfının kendi bölgelerinde Tahtacı bulunmadığına dair telgrafı⁶⁶, bizim de üzerinde çokça durduğumuz ve daha duracağımız, Adana vilayetine ait mufassal cetvel, o dönem Tahtacı yerleşim yerlerinin saptanması, hangi bölgelerde olup olmadıklarını belirlemek için önemli verilerdir. 30 Mayıs 1918 tarihli Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Talat Paşa'nın imzası ile şifreli olarak Adana, Konya, Eskişehir, Kütahya, Maraş, Balıkesir, Çanakkale, Afyon vilayet ve mutasarrıflıklarına gönderilen yazı gereği Tahtacı ve Çepni olarak isimlendirilen Yörüklerin ahval, vaziyet, sosyal yaşantıları, miktar-ı nüfusları ve nerede ne iş ile iştigal ettiklerinin ayrıntılı olarak raporlandırılarak gönderilmesi istenmiş, raporun hazırlanması görevi Niyazi Bey'e tevdi edilmiş, kendisi bu raporu hazırlamış ve bakanlığa iletmıştır⁶⁷. Kendisi Adana'nın önde gelen Ramazanoğulları ailesinden olup tarih ve coğrafya öğretmenidir. Anlaşıldığı kadarı ile Adana Valisi Nazım Bey ile Niyazi Bey'in arası oldukça iyidir ve İttihak Terakki Cemiyeti yönetimince kendisine birçok izin konusunda kolaylık sağlanmıştır. Rapor, yalnızca politik bir içeriğe sahip olmayıp, ağırlıklı olarak Tahtacıların anlaşılmasına yönelik bir gayret içerisinde Adana-Mersin bölgesi Tahtacı gruplarının sosyal ve ekonomik yaşam şartları, adet ve geleneklerine odaklanmaktadır⁶⁸. Bunu göz önünde bulundurarak Niyazi Bey'in bir ön yargı ile Tahtacıları yaklaşmadığı söylenebilir. Bu durum Niyazi Bey'in Tahtacıları etnik aidiyet noktasında Türk bir kitle olarak görmesi ile ilgili olabilmektedir. Niyazi Bey'in bu raporu, Serdar Sarısır tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada bu rapor tekrar okunarak, çalışma açısından güncellenmek istenmiştir. Bahsi geçen raporda, Tahtacı kimliği aynen şu şekilde özetlenmiştir: "Hâl-i hâzırda Tahtacıların kışlak ve yaylaklarında, komşuları hâlis Türkmenlerden ibarettir. Esâsında Tahtacılar bu geniş saha Türken Denizi'nin şurasına burasına yerleşmiş, adacıklar hâlinde dağılmış keresteci – fakat zirâ'ate mütemâyil – ırken Türken fakat mezheben ayrı kümelerden başka bir şey değildir."⁶⁹ Öyle ki gördüğümüz üzere,

⁶⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁶⁵ BOA., DH. ŞFR.87/350.

⁶⁶ BOA., DH. ŞFR 588/37.

⁶⁷ BOA., DH. EUM. KLH 4/14.

⁶⁸ Çiftçi, 2020: 478.

⁶⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

Tahtacıların konargöçer yaşamlarında farklı bölgelerde dağınık halde bulundukları, Türk olmalarının yanı sıra mezhep olarak Türklerden farklı olduklarının altı çizilmiştir.

Tahtacı kimliği hakkında aynı mufassal cetvele göre; Tahtacılar esasen iki kısma ayrılmış olup, bunlardan biri ve en kesretlisi Çaylak, diğeri ise Aydınli Tahtacı veya Üsküdarlı – kendi tabirlerince Usturgeli Tahtacı ünvanını almışlardır. Her iki cins Tahtacı da Horasan'dan gelme olduklarını ve Horasan ehli olduklarını ifade etmektedir. Niyazi Bey “Hangi Tahtacıya sordumsa Horasan'dan gelmişiz, atalardan böyle iştiriz” demiştir⁷⁰. Nitekim Adana vilayeti Türkmenlerine de aynı soru sorulduğunda onlar da pek çok Tahtacı gibi Horasan'dan göçüp geldiklerini söylemişlerdir. “Tarihlerimizde Kayı Hanlarının Horasan'dan hicret ettiklerini bize haber vermişlerdir. Zaten Horasan birçok defalar Türkmenlerin vatanı olmamış mıydı? Binaenaleyh, Tahtacıların Horasan'dan Anadolu'ya geldikleri, taayyün ediyor.”⁷¹ Çaylakların ihtiyarları ise Horasan'dan Kerbela'ya geldiklerini, Kerbela'dan Anadolu'ya göç ederken otuz altı bin hane olduklarını söylemişlerdir.

Bakıldığında Adana bölgesindeki mufassal cetvele göre; bütün Tahtacılar, Horasan'dan gelmişlerdir. Asker firarilerinin, İranilik ve Kıptilik iddiaları göz önünde bulundurulduğunda, bu bağlantının değerlendirilmek istenmiş olabileceği düşünülebilir. Abbasiler devrindeki Selçukîler gibi, Hamedan yoluyla ilk defa Irak'a hicret etmişler, Fırat boyunu takip ederek yukarıya doğru çıkmışlar ve bir müddet Fırat ile Ceyhan arasındaki kıtada oturduktan sonra Ceyhan Vadisi'ne geçmişler, nihayet Irak ve Suriye ile Anadolu'nun münasebatını temin eden tarihi Gülek yolundan Küçük Asya'nın garbiyesine göç eylemişlerdir.⁷² Raporda zikredilen bu fikri bilhassa eski yerleşim yerlerinin Adana vilayetinin kısm-ı şarkîsi olduğunu teyid eden delil başlıca şunlardır:

1 – Mezur tarik-i hicret tarihin bildiği zamanlardan beri akvam-ı muhtelif tarafından takip edilmiştir.

2 – Hâlâ Fırat ve Ceyhan meyanında aynı mezhebe mensup kümeler vardır.

3 – Aydın Tahtacılarının en mühim ziyaretleri olan Hazret-i Akkaş'la İbrahim Sâni'nin türbeleri İslahiye kurbünde; Çaylakların da başlıca ziyaretgâhları bulunan Durhasan Dede adeta Ceyhan vadisi kurbündedir.

4 – Tahtacıların kıyafetleri bazı ahlak ve adetleri itibarıyla bu havali ahalisiyle müşabehet göstermektedir.

5 – Haleb Türkmenleri (-ki en mühim bir kısmı bu havalide otururdu) meyanında Bayat Boyu'na tabi Cemaat-i Akkaş mevcut olup Aydınli Tahtacılarıyla münasebattar olsa gerektir. Yukarıda irad edilen

⁷⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

ananede bu ciheti yani Tahtacıların Fırat vadisini izlediklerini ve beyne'n-nehreyn (Ceyhan- Fırat) dağıldıklarını teyid etmektedir⁷³.

Mufassal cetvelin devamında edinilen bilgiler dahilinde Tahtacıların, Adana bölgesinde IX. ve X. yüzyılda da küçük köy teşkil ettikleri bu mıntıkada barınmakta ve aynı sanatı icra etmekte olduklarını görülmektedir.⁷⁴ Halihazırda Tahtacıların Kale-i Sultaniye havalisinden ve Edremid'den, Aydın vilyetine, buradan da Isparta, Antalya, İçel livalarına ve Adana vilayetinin Mersin ve Cebel-i Bereket sancaklarına ve Maraş'ın Binboğa yaylalarına kadar uzanan silsile ve obalarında ikamet ettikleri dikkat çekicidir⁷⁵. İzmir'de Narlıdere, Aydın'da Kızılcayer, Kavacık, Naldöken, Nif, Menemen, Bayındır, Tire, Milas, Muğla, Ödemiş, Söke, Bigâ dâhilinde Kazdağı, kezâ Burdur, Isparta, Alaiye, Antalya, Finike, Adana vilayetleri dâhilinde başlıca Tahtacı köylerine tesadüf edilir⁷⁶.

Niyazi Bey XX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde nüfuslarının, hane başına sekiz nüfus sayıldığında, bütün Tahtacıların 150.000 kadar olabileceğinden bahsetmiştir.⁷⁷ Çaylakların atalarının Horasan'dan ve Irak'dan (Gavurdağı, Amanus) Amanos'a gediklerini, yaylamaya Binboğa'ya (Göksun üstündeki) meşhur yaylaya çıktıklarını, kışlamaya Cebelü'l-Nur eteklerine indiklerini, bilâhare tebdil-i mekân ederek Tarsus toprağına geldiklerini, Gökçeli ve Ulaş beyleri arasında, iskanlarını her iki taraf da arzu ettiğinden itilaf çıktığını, nihayet Ulaş toprağında Hebilli civarında Bahçeli'de oturduklarını, en sonra da Bulgar Dağı eteğinde bulunan Tokat'a ve yaylaklarını yakın zamanlarda bu yaylayı da terk ederek Közne üstündeki Ayva Gedliğini tercih eylediklerini aktarmıştır⁷⁸. Bu şekilde Tahtacıların hangi bölgelerden nerelere geçtikleri görülmektedir. Diğer Çaylaklar da ilk vatanlarının "Anadolu'da" "Amanos" Gavur Dağı olduğunu beyan etmektedir⁷⁹. Aydınli Tahtacıları da kendilerinin Sultan Alaaddin soyundan olduğunu, Cavur Dağı "Gavur Dağı" Evcî köyünden 634 senesinde mukaddem 600 hane olarak ayrıldıklarını ve Gülek Boğazı'ndan Anadolu içine dâhil olduklarını rivayet etmişlerdir⁸⁰. Bu ikinci Tahtacılardan yalnız Gülek içindeki Kadallılar hicret etmemişlerdir. Muhacirleri Anadolu'nun batısında Aydın'da İlyas "Elez" oğlunun toprağında oturmuşlar, uzun zaman oralarda yaşamışlar, etrafa dağılmışlar, yine sonraları gerek bu derebeylik mezaliminden bıktıkları, gerekse askerlikten kurtulmak ve erenlerine, ormanlara yakın bulunmak, bir de borçlardan yakayı sıyırmak istedikleri için yine Adana vilayetine Aydınli

⁷³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54

⁷⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁷⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁸⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

Sünni Türkmen aşiretleri gibi geri dönmeye başlamışlardır⁸¹. Daha sonrasında üzerinde durulacağı üzere Tahtacıların bu gibi sebeplerle göç hareketlerinin temelinde yatan nedenler de farklı bir perspektiften görülmektedir.

İttihat ve Terakki döneminde oluşturulmaya çalışılan Türk yurdu inşa etme projesi kapsamında pek çok çalışma yapılmıştır. Niyazi Bey'in hazırladığı Tahtacılar raporu haricinde, ayrıca imparatorluk genelini kapsayan aşiret bazlı hazırlanmış Aşiretler Fihristi'nde de bazı Tahtacı nüfusunun kaydedildiği görülmektedir⁸². Ancak, Batı Anadolu'daki Tahtacı gruplarının kayıt altına alınmama sebebi net olmamakla birlikte, göçebelikten sıyrılıp yerleşik konuma geçmiş olmalarından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Bu verilere göre Tahtacıların önemli bir kısmı I. Cihan Harbi sırasında halen yarı-göçebe yaşamaktadırlar. Bu da Tahtacıların çoğunluğunun ancak Cumhuriyet devrinde yerleşik yaşama geçmiş olabileceklerini göstermektedir. 1919 senesindeki bilgiler ışığında Tahtacıların konargöçerliğinin uzun zaman sürekliliğini koruduğu görülmektedir. “Anadolu'nun kısm-ı aşzamında ve cenûbîsinde az çok aşîret hayâtını muhâfaza eden Türkmenlerle Tahtacılar, Çepniler hep bu silsile eteklerinde zirvelerinde konargöçerler.”⁸³ Aşiret olarak yapılanan Tahtacılar Anadolu'nun Güney kısımlarında konargöçer bir hayat sürmüşlerdir.

1.2. Tahtacılar ve Tahtacılık

Osmanlı Devleti, bünyesinde bulunan toplulukların bir kısmına, Selçuklular ve beyliklerin yaptığı gibi, vergi muafiyeti karşılığında bazı mükellefiyetler vermiştir. Böylece bu mükellefiyetler karşılığında konargöçerlerin yaptıkları işler zamanla onların isimleri haline gelerek iyice yerleşmiştir. Buna göre, Atçekenler, at beslemekle sorumludur ve vergi olarak sadece at akçesi ödedikleri için Atçeken, Dulkadirli Türkmenlerine bağlı bir grup padişah haslarına dâhil koyunlara baktıkları için Koyuncu, Sinop sancağındaki Okçular cemaati ise devlete ok verdikleri için Yayı ve Okçu adını almışlardır. Tahtacıların da tahta temininde bulunmaları yani yapmış oldukları tahtacılık mesleğinden dolayı *Tahtacı* olarak adlandırılmış oldukları düşünülebilir. Tahtacıların “*bıçakçı*” olarak da isimlendirildiği görülmektedir⁸⁴. O halde yapmış oldukları işler bazı kesimlerin tarihsel süreçte bir meslek grubunda yer bulmasına ve bu isimlerle anılmasına yol açmıştır. Yapılan işe göre; kireççi, sütçü ve tahtacı olarak adlandırılmalar yapıldığını bilinmektedir⁸⁵.

⁸¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁸² Çiftçi, 2020: 475.

⁸³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁸⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

⁸⁵ BOA., TFR.I.ŞKT.134/13341.

Bu noktada şunun üzerinde durmakta fayda vardır; Tahtacı olarak zikredilen bu etno-dinsel grup dışında, Osmanlı Arşivi'nde Tahtacılık araştırıldığında karşımıza gerçekten bu zümreye mensup olmayan fakat meslek olarak tahtacılık yapmakta olan kişiler de çıkmaktadır. Bu yüzden belgelerden yapılan okumalarda, bu kişiler ayrı tutulmuş ve değerlendirilmiştir. Sencer Şahin'in Neisa'daki (Lykia) Kartapis Ormanı'nın İki Tahtacısı adlı çalışmasında bahsi geçen, Sütleğen Köyü'ndeki yazıtta; M.S. 134 senelerinde Neisa vatandaşı olan Artemes ve Hermaios'un, bu bölgede tahta ve kereste temin ettikleri, bu mesleği kendilerinden başka kimsenin yapmadığı ve bu durumla övündükleri okunmuştur. Artemes ve Hermaios'un meslek geleneğinin, bugün Tahtacı olarak bilinen halk tarafından sürdürüldüğü kaydedilmiştir⁸⁶. Tahtacı olmayıp da sadece tahtacılık mesleği yapan kişiler zaten isimlerinden de anlaşılacağı üzere kendilerini belli etmektedirler. Buradaki örnek, tahtacılık mesleğini icra etmesi bakımından Tahtacılar ile örtüştürmektedir. Etnik olarak bu durum, diğer Tahtacı menşei tezleri arasında yer alabilir. Bu sebeple okumalarda, Tahtacı kimliği dikkatle incelenmiş, hem köken olarak hem de meslek olarak Tahtacıları ele almak amaçlamıştır. XIX. yüzyılda Tahtacı amelesi olan kişilerin, Hazine-i Hassa'dan aldıkları maaşları belgelerden takip edildiğinde⁸⁷; Tahtacı amelesi Kirkor⁸⁸, Senekra⁸⁹, Senekrim⁹⁰, Kabri⁹¹, Manuk'un⁹², maaşlarını teslim aldıklarına dair senetler görülebilmektedir. Belgelerde okunan bu isimlerden de yola çıkarak bu kişilerin köken olarak Tahtacı olmadığının yalnızca tahtacılık işi ile meşgul oldukları aşikârdır. Tahtacıların, başlıca sanatları tahtacılık ve ormancılıktır. Bunlardan kiracılık yapılar ve çiftçiliğe de yatkın oldukları bilinmektedir.

1.2.1. Kerestecilik

Ağaç kesip tahta işiyle uğraşmalarından dolayı Osmanlı döneminde bu adla anılmış olduğu düşünülen Tahtacı Türkmenlerin yaptıkları iş, kelimenin tam anlamıyla "Tahtacılık" olup, ormandan biçtikleri tomruklardan belli ölçülerde tahta çıkartmak olarak tanımlanabilecek bir iş türüdür⁹³. Ağaçları kesmek, onları muhtelif parçalara ayırmak ve bu parçaları kereste haline getirmek ve nihayet nakletmek gibi uzun ve zahmetli işlerden, emeklerden müteşekkildir⁹⁴. Kendilerinin tahtacılıktan başka bir işle meşgul olmadıkları

⁸⁶ Daha fazla bilgi için bkz.; Sencer Şahin, "Nisa'daki (Lykia) Kartapis Ormanı'nın İki Tahtacısı" makalesinin orijinali Almanca yayımlanmış, N.EDA Akyürek Şahin tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

⁸⁷ BOA., MVL.601/38.

⁸⁸ BOA., TSMA.E.1336/91.

⁸⁹ BOA., TSMA.E.1337/208.

⁹⁰ BOA., TSMA.E.1342/119.

⁹¹ BOA., TSMA.E.1342/128.

⁹² BOA., TSMA.E.1342/164.

⁹³ Telci, 2016: 8.

⁹⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

büyük oranda tahtacılık yaptıkları düşünüldüğünde de farklı alanlarda Tahtacıların meşguliyetleri olduğunun altını çizmiş bulunmaktayız⁹⁵.

1.2.2. Ağaç Kesim İşi

Ağaç kesim işi, en fazla işlemekte bulundukları çam, katran ve bazen de köknar ağaçlarının kaidesinden bir buçuk iki metre yukarısına balta atarak yapılmaktadır. Tahtacıları bu eski atadan kalma sanatları karşısında, o sağlam pazılarıyla birkaç 4 kilo sıkletindeki çini baltayı sallayarak bu işi hallettikleri bilinmektedir. Ağacın kökü çıralı olursa daha yüksekten kesmek için mancınık kuruluğu bilinmektedir⁹⁶. Sonrasında Tahtacı olan kimse, etrafındaki ağaçlara ve hatta fidanları ziyan etmemek için en iyi hamleyi düşünür, baltayı atar, bazen otuz metre yüksekliğinde olan koca ağacı istediği yere devirir. İşte bu sistemle ilk aşama tamamlanmış olur ve bu şekilde ağaç kesim işi bitmiştir.

1.2.3. Domruhlara Ayırmak

Domruhlara ayırma işi, ağacın işe yaramayan yukarı kısmını, hatta bazen üçte birini veya yarısını kesip attıktan sonra tahta yapılacak ise 2–2,5 metrelik kısma, ağaç yapılacak ise 4–4,5- 5-6 metrelik şekilde bölünmesidir.⁹⁷ Kaidesine yakın mahallerinde, zirvesine yaklaşınca altı metreye kadar uzar; işte bu parçaların her birine *domrun*= *domrum* denir. Ağacın cesametine göre üçten yedi boya kadar bölünebilir. Domrum halinde iken ve dallarından budaklarından temizlenir ve yontulur. Dört köşeli sandık haline getirilen parçaya kütük denir. ve her kütükte ince olmak üzere yirmik atar tahta bulunur. Tüller iki üç metre, arzlari 20-30 santimetre, umklari 1,5–2,5 satnimetredir. Salmaları genellikle Tahtacılar yapmazlar, bunlar büyük merkezlerdeki imalathânelerde yapılmaktadır⁹⁸.

1.2.4. Kereste Haline Getirmek

Tahtacılar, kütükleri genellikle uzaklara nakletmezler, orada, orman içinde destgâhı (*tezgah*) hazırlarlar. Dört beş metre uzunluğunda bulunan bir kütüğü aile bireyleri istedikleri gibi tezgah üstüne döndürüler, biçerler, kereste haline getirirler. Eğer 2–2,5 metre ise Tahtacılar buna *urublama* derler⁹⁹.

⁹⁵ BOA., A.MKT.UM.345/87.

⁹⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34;Sarısır, 2012:143.

⁹⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54;Sarısır, 2012:144.

⁹⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54;Sarısır, 2012:145.

⁹⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54;Sarısır, 2012:144.

İki kişi tomrum/domrum yapar bunlara baltacı derler. İki kadın da bıçkıcılık eder. Bir günde 60 tahta yapılabilir. Bıçkıcılık vazifesinin kadının olduğu görülmektedir¹⁰⁰. Niyazi Bey Avrupa kadınları ve Tahtacı kadınları üzerinden şöyle bir kıyaslama da yapmıştır; Avrupa'da kerestecilik yapanların zevceleriyse dokuma gibi ince işlerle meşguldür. Bıçkı malumdur ki aşağıdan yukarıya boş çıkar yukarıdan inerken biçer atar. 108 indirmede 2 metre tahta biçilir. Genellikle iki kadın bazen de yukarıdan kocası veya bir delikanlı aşağıda karısı yahud bir kimse olursa, iş çavrazlı¹⁰¹ olursa aynı zamanda yan yana iki tahta biçilir. Birinin hareketi diğerine mâni olmaz. Görüldüğü gibi Avrupa kadınları ile kıyaslama yapıldığında, Tahtacı kadınlarının en az bir Tahtacı erkeği kadar iş gücüne sahip olduğu söylenebilir. Tahtacı kadınının hem Tahtacılık alanında aktif rol oynaması, hem kuvvet ve direnç gösteren alanlarda varlığını koruması, sosyal hayatlarında daha sonra üzerinde duracağımız üzere erkek merkezli bir aile yapısının da kapılarını kapatmaktadır.

1.2.5. Nakliyât

Bu aşama Tahtacıların en önemli işlerinden birisidir. Ağaçları, keresteleri saatlerce uzak yerlerden, fena yollardan, sarp mahallerden nakletmek az bir mesele değildir. Öncelikle kereste, mahallinden katırların yürümesine müsait yerlere kadar, omuzda götürülür¹⁰². Sonra katırlara yüklenir. Bu sarp yerlerden, ormanlar arasından, alışkın, kanaatkâr, çevik katırlardan daha uygun bir hayvan yoktur. Ormanlardan kesim yapıldıktan sonra keresteler taşlı geçitlere götürülür ve orada güz vaktine kadar birkaç ay kalır¹⁰³. Keresteler burada dikkatle gözlenir.

Gülekboğazı'ndaki Tahtacılar kesmiş oldukları keresteleri Tarsus'a kadar götürmezler.¹⁰⁴ Ormandan köylerine naklederler. Burada da iki-iki buçuk saat bulunan keresteleri kısmen Kızılbaz ve deveci olan Şamyadlılar satın alarak Adana'ya getirirler¹⁰⁵. Tahtacılar kış, ilkbahar ve sonbaharda Tarsus pazarına, yazın da Ereğli havalisine nakliyat yapmaktadır. Nakliyat vazifesi gibi önemli iş, baltacılık gibi erkeklerindir. Öyle ki bu iş hanenin erkek çocuklarına da sıklıkla verilir¹⁰⁶.

Dağlardan kereste nakliyatı hususunda Avrupa'nın kuzeyinde uygulanan kızakla çekmek usulünün Adana'nın Haçın kazasının Mağara nahiyesi dışında başka bölgelerde yapılamamakta olduğu bilinmektedir¹⁰⁷. O halde tahmin edilebilir ki ağaçların bu nakletme

¹⁰⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:144.

¹⁰¹ **Çavraz:** Kerestecilikte iki âilenin şerik mesâ'î etmesidir.

¹⁰² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54. ; Sarısır, 2012:146.

¹⁰³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹⁰⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54

¹⁰⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:146.

¹⁰⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹⁰⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:146.

esnasında kolaylığı için parçalara ayrılması zaruri hale gelmiştir. Yalnız hızır bulunan yerlerde tomrum halinde nakletmek için hususi yol yapılmaktadır. Sarp ve meyilli yollardan kütük doğru hızır ırmağına gider, oradan hızara varır. Özellikle Seyhan ırmağında sal ile nakletme tarzı yaygındır ve böylece burada *Flattage* usulü kısmen tatbik edilmektedir.¹⁰⁸ Hızırlar, asıl orman içinde bulunamaz, büyük yolların yakınına ve akıntılı bir suyun üstünde tesis edilir¹⁰⁹.

Bu nakletme işleri için, ne arzu edilen yerlerde yeterli miktarda hızır vardır, ne de gerek vardır. Bu hızırlara nakl gerekse, kereste haline geldikten sonra ihracat noktalarına sevk için elverişli yollar mevcuttur. Avrupa'da orman bölgelerinde olduğu gibi ormanlardan Araba ile kereste nakliyatı ile ilgilenen arabacı sınıfı da görülmez. Bahsedildiği gibi keresteciler ağacı keserler, yerinde kereste haline getirirler, kuruturlar. Anladığımız üzere oradan da biraz omuzlarında ve biraz katırlar sırtında nakliyat yaparlar. “Hülâsa o dönemlerde bizde kerestecilik Avrupa'ya nazaran pek güç ve masraflı olmakta ve orman keresteleriyle rekabet edememektedir.”¹¹⁰

1.3. Meslek İcrasında Arşiv Kayıtlarına Yansıyan Diğer Olaylar

Tahtacıların yerleşmiş oldukları bölgelerde ağaç kesmekle uğraştıkları göz önünde bulundurulduğunda, bulundukları bölgelerin kazalarındaki dağlarda, bu işi icra ettikleri görülmektedir. Tahtacıların ağaç kesim işi yapabilmek için ruhsat almaları gerektiği¹¹¹ bilinmektedir. Tahtacıların kesmiş oldukları tahtalardan gümrük vergisi talep edilmesi, Tahtacıları sıkıntıya düşüren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. 1850 senesinde, Trabzon'da Akçaabad kazasında kesilen tahtalar için kaza gümrükçüsünün gümrük vergisi talep ettiği görülmektedir¹¹². Tahtacı esnafının Trabzon valisine yazmış olduğu arzuhalde Akçaabad'da kesip yine burada satmakta oldukları tahtalardan gümrük vergisi talep ettiğini, bu alacak hususunu idrettiğini, ancak Tahtacılar, böyle bir müdahalenin nizamı uymadığını savunmuşlardır. Kasabalarda satışta olan eşya ve erzak çıkışından gümrük idaresi kararınca resm'i gümrük alınmadığını, oralarda sarf olunmayıp, kazalara gönderilen mallardan çıkış gümrüğü alındığını, çıkışında gümrük verilmediği surette ise gittiği yerde alınmak üzere burada vergi talebinin dahi olmadığı savunulmuştur. Bu durumda bile gümrük memurlarının sadece çıkış vergisi talep ettikleri söylenilerek, Tahtacıların, kesmekte oldukları tahtaları yine aynı bölgede satar iken böyle bir vergi talebinin nizamı uymadığı ve gereğinin yapılmasını

¹⁰⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹⁰⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹¹⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹¹¹ BOA., MVL.729/85.

¹¹² BOA., A.MKT.DV.30/60.

talep ettiklerini görülmektedir¹¹³. Öyleyse gümrük memurlarının keyfi olarak bu tarz taleplerde bulundukları söylenebilir. Tahtacıların yoğun olarak bu durumlarla karşı karşıya kaldıklarını, belgelerden takip etmek mümkündür. Tahtacıların yaptıkları işte gerek devlet memurları gerekse kendi ağaları tarafından zorda bırakıldığı aşikârdır.

Tahtacılık mesleği yapmakta olan Tahtacılar, bu işi uzun senelerdir yapmalarının verdiği tecrübe ile bu alanda profesyonelleşmişlerdir. Belgelerden elde edilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, Tahtacıların elde etmiş olduğu keresteler, ağaları dışında başka kimselere satılamamaktadır¹¹⁴.

“Zikrolunan bölüklerin ağalarına terâküm eden seksen yüz bin gruş deynlerine beher sene yüzde yirmi güzeşte zam olunmak gibi ahâli-i aşîret haklarında vukû bulmakda olan uygunsuzlukların def’i için mürbaha hakkında mesbûk olan irâde-i aliyyeye tevfikân meclisce kemâl-i hakkâniyetle muhâsebeleri görölüp ribh-i mukdedlerinden fazla dâhil-i hesâb olan fâhiş güzeştenin asla mahsûbu ve bâkî deynlerinin bir senede çıkarabilecekleri i‘mâlât-ı zâtiyelerinin mikdâr-ı tahammülüne göre takâsit-i münâsibeye rabtı ve kestikleri keresteyi diledikleri kesâna satup sümnüyle taksitlerinin te’diyesi zımında emir-nâme-i sâmi tastîri inhâ ve istizân olunmuş.”¹¹⁵

Ağalar tarafından alınan esasında dört kuruş olan keresteler, seksen doksan paraya satın alınmaktadır¹¹⁶. Bu durumda ağalar ve tüccar arasında huzursuzluk ile birlikte her sene hesaplarında belli miktarda yüzdeler bir zam söz konusu olduğu ve tüccarın zor durumda bırakıldığı söylenilebilir. Tahtacıların bahsi geçen keresteleri ağaları dışında başka kimselere satamamaları, onların satış alanlarını sınırlandırmakta ve kazanmaları gereken miktardan daha az para kazanmalarına sebep olmaktadır.

XIX. yüzyılın sonlarında, Torbalı nahiyesinde Tahtacı aşiretinin yazmış olduğu arzuhalde, Tahtacılık işi yapan bu grubun, jandarma kumandanının İzmir’deki hanesinin yapımında kullanılan kereste maddesini kesmeleri ve taşımaları istendiği anlaşılmaktadır¹¹⁷. Burada karşımıza çıkan “mecanen” ve “cebren” tabirleri bu işi yapan Tahtacılar zor kullanıldığını ve bu iş için herhangi bir ödeme yapılmayacağını, yani ücretsiz olarak çalıştırıldıklarını göstermektedir¹¹⁸. Ulaşılan sonuç, buradaki Tahtacı grubunun devlet kademesindeki belli başlı kimseler tarafından kullanıldığıdır. Bu kimseler kendi işlerini halletmek için Tahtacı nüfusundan yararlanmış, buna karşı bir bedel ödememişlerdir.

¹¹³ BOA., A.MKT.DV.30/60.

¹¹⁴ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹¹⁵ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹¹⁶ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹¹⁷ BOA., DH.MKT.1655/48.

¹¹⁸ BOA., DH.MKT.1655/48.

1.4. Tahtacılar ve Ormancılık

Tahtacılar için önemli bir alan olan ormanlar, hayatlarının çoğu zamanlarını hem iş hem de sosyal olarak geçirdikleri yerlerdir. Ormanların ağaç çeşitliliği ve ne kadar alan kapladıkları, üretim için can alıcı noktalardır. Daha önce üzerinde durulduğu üzere tahta maddesi ihtiyacı, büyük oranda bu ormanlar sayesinde Tahtacılar tarafından karşılanmaktadır. Gemi yapımı için gerekli olan tahtaların Aydınöğulları döneminden itibaren Tahtacılar tarafından tedarik edildiği göz önünde bulundurulursa, pek çok tahta işi için Tahtacılar tarafından müracaat edildiği aşîkârdır. Bunun dışında 1864 senesinde, baruthanedeki barutları koymak için tahta ihtiyacının Tahtacı aşîretinden karşılandığı bilinmektedir¹¹⁹. Aynı zamanda tahtacılık yapılan bölgelerden krom madeninin çıkarılıyor olması¹²⁰ bölgenin değerini artırmaktadır. Tahtacı köylerinden çıkan bu kromlar için, sonrasında ihalelerin düzenlenmekte olduğu bilinmektedir¹²¹. Tüm bunlara ek olarak Tahtacılar içerisinde yaş tahta satıcılığı ve sandalcılığın da yapıldığı, bu malların bu esnaflar tarafından satıldığı görülmektedir¹²².

Niyazi Bey'in raporunda Adana bölgesindeki sedir ağaçları ile ilgili veriler mevcuttur: Bu ağaçlardan Osmanlılar devrinde büyük gemiler inşa edilmektedir. Adana şehrinin civarında ormanlık mevcut olduğu, elli altmış sene önce şehrin birkaç saat kuzeyinde ormanlar başladığı bilinmektedir. “Lakin muhtelif ihtiyaçlarla yapılan katiyât ve hassaten Temmuz ve Ağustos yangınları, memleketi bu doğal güzelliklerden kısmen mahrum bırakmıştır”¹²³. Söz konusu Tahtacılar ve tahtacılık olduğunda, ağaç kesimi oldukça önemli bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kesilen ağaçların eski zamanlardan itibaren gemi yapımında ve şimendifer düzeneğinde kullanıldığı görülmektedir. Görüldüğü üzere, çıkan yangınlar kereste tedarikinin önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Pek çok kez okuduğumuz gibi, ormanlık alanlarda karşılaşılan bu durumun başta Tahtacılar olmak üzere bölge sakinleri için bir tehlike olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Yangınların ve ağaçların kontrolsüz kesimlerinin, tahtacılık işi için büyük sıkıntılara sebep oldukları tahmin edilebilmektedir. Niyazi Bey daha önceleri içine girmek mümkün olmayan Bilemedik ormanlarından bu sebeplerle o gün için pek az meşe kalmış olduğunun kaydetmiştir. Bu katiyâtın, bir usul dâhilinde icra edilmesi üzerinde durulmuştur. “Yüzyıllık ağaç gövdelerinin yerlerde kesilmiş yatıyor olduğu, tepesi süsünü kaybetmiş, kayası sırtarmış, yağmurlar,

¹¹⁹ BOA., C.AS.897/38623.

¹²⁰ BOA., A.DVN.MKL.89/25.

¹²¹ BOA., A.DVN.MKL.89/25.

¹²² BOA., DH.MKT.2862/68.

¹²³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

dereler intizâm-ı cereyânını kaybetmiş olduğu bilinmekte.”¹²⁴ Bu ağaçların tekrar eski durumuna gelmesi için bir yüzyıl gerektiği düşünüldüğünde bunun oldukça uzun bir süre olduğu aşikârdır. “Hülâsa ormanlarımızı sıyânet edelim. Âtîde ormanlar hakkında vereceğimiz izahât Tahtacıların emr-i hayâtiyesi iskân mevkileriyle şiddetle alakadâr bulunmasından neş’et etmektedir.”¹²⁵ Daha önce üzerinde durulduğu üzere tahta maddesi ihtiyacı, büyük oranda Tahtacılardan karşılanmaktadır. Gemi yapımı için gerekli olan tahtaların Aydınoğulları döneminden itibaren Tahtacılardan tedarik edildiği göz önünde bulundurulursa, pek çok tahta işi için Tahtacılara müracaat edildiği aşikârdır. Bunun dışında 1864 senesinde, baruthanedeki barutları koymak için tahta ihtiyacının Tahtacı aşiretinden karşılandığı bilinmektedir¹²⁶. Aynı zamanda tahtacılık yapılan bölgelerden krom madeninin çıkarılıyor olması¹²⁷ bölgenin değerini artırmaktadır. Tahtacı köylerinden çıkan bu kromlar için, sonrasında ihalelerin düzenlenmekte olduğu bilinmektedir¹²⁸. Tüm bunlara ek olarak Tahtacılar içerisinde yaş tahta satıcılığı ve sandalcılığın da yapıldığı, bu malların bu esnaflar tarafından satıldığı görülmektedir¹²⁹.

XIX. yüzyılda Tahtacıların istifade ettikleri ormanlar hakkındaki bilgilere baktığımızda; Bu yüzyılda Mersin ve Adana livalarının birçok ormanlarının ehemmiyetini kaybetmiş olduğunu görmekteyiz. Bu bölgede Tahtacıların en ziyade Evcili, Sorkun, kısmen Çanderesi, Elmalu’da olduğu bilinmektedir. Bu bölgelerde Yalnız Sorkun ve Hacı Alanı ormanı, Hristiyan Araplardan Nadirliğin ve Bilemedik şimendüfer kumpanyasının elinde iken, Poli dağı ormanlarından biri de bir İngiliz kumpanyasının eline geçmiştir.¹³⁰ Bu civardaki Tahtacılar da mezkûr ticaretin harağüzarı bulunmuşlardır¹³¹. Tahtacıların Adana ve Mersin civarlarında aktif oldukları orman bölgeleri bilinmektedir. Bu ormanlarda güney şeridindeki ağaç miktarları ve türleri yine şu şekilde kayda geçmiştir:

Tablo 1.1 Mersin Livası Merkez Kazası Dahilinde Bulunan Ormanların Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri¹³²

SUNDURASI ORMANI	yahud Kurudere 1764 hektar vüsatında olup	Karaçam, akçam, ardıç, meşe
AKHARMAN ORMANI	Ağaçların çevresi 150 – 250 santim ve Mersin’e 9 saattir. 2646 hektar	Karaçam, akçam, ardıç, meşe
TEKEKOYAĞI	Efrenk civarındadır, çevresi 15 – 200 santim,	Katran, ardıç, meşe, kızılâğaç

¹²⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹²⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹²⁶ BOA., C.AS.897/38623.

¹²⁷ BOA., A.DVN.MKL.89/25.

¹²⁸ BOA., A.DVN.MKL.89/25.

¹²⁹ BOA., DH.MKT.2862/68.

¹³⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹³¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹³² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:102.

	ve Mersin'e 14 saat, 2940 hektar	
TUZLU ORMANI	2940 hektar	Katran, ardıç, meşe, kızılğaç
ÇUÇAKDERE ORMANI	çevresi 85 santim 4 metre, irtifaları da 2 metreden 20 metreye kadar, Mersin'e yirmi saat, 4410 hektar	Akçam, katran, köknar, ardıç
SANDAL ORMANI	15 – 250 santim çevresi, 882 hektar	Meşe, hartub, sandal, karaçam
FINDIKPINARI ORMANI	1225 hektar	Kayı, katran, ardıç, meşe

Tablo1.2 Evcili Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri¹³³

TOROSLU EŞREF	882 hektar	Akçam, karaçam, ardıç
KEMER	882 hektar	Akçam, karaçam, ardıç
YEKÇAK	588 hektar	Akçam, karaçam, ardıç
GÜNDOĞMUŞ	882hektar	Akçam, karaçam, ardıç
KAVAKOLUĞU	588 hektar	Akçam, karaçam, ardıç
KAPUZUKTEPE	588 hektar	Akçam, karaçam, ardıç

Tablo1.3 Tarsus Kazası Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri¹³⁴

CANDERESİ OMANI	Mersin iskelesine mesâfesi 24 saattir, 1176 hektar, muhiti 4 saat, irtifai 2 – 8 metre, devresi 15 – 200 santimetre	Karaçam, meşe, pırnal, çınar
SEBİL ORMANI	Mersin iskelesine mesâfesi 24 saattir, 1323 hektar, muhiti, 3,5 saat, irtifai 2 – 15 metre, devresi 20 – 260	Karakatran, karaçam, köknar

Tablo1.4 Diğer Ormanlar Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri¹³⁵

TEKİR ORMANI	882 hektar	Kara, akçam
SONEDER ORMANI	882 hektar	Köknar, ardıç
ŞEMİK ORMANI	588 hektar	Karaçam, sandal

Tablo1.5 Karaisalı Kazası Ormanları Kapladığı Alanlar ve Ağaç Türleri¹³⁶

BİLEMEDİK, KÜLLÜMAĞARA ORMANI	devre 3 – 30 metre, irtifa 3 – 15, çevresi 10 saat	Akçam, karaçam, köknar
Bundan maada Karaisalı dâhilinde ikinci derecede Burgaz, "Koncuların üstü" altı meşe, Kale deresi ormanları; Pozantı – Bereketli yolu içinde Koçakboğazı yahut Mazmuni ormanı bulunmaktadır.		

Tahtacılık yapmak için en önemli kaynak ormanlardır. Dolayısıyla Tahtacıların bu mesleği icra edebilmesinde yoğun ağaçlık alanlara ihtiyaçları vardır. Yukarıda Mersin bölgesindeki ağaçlık alanlar ve ağaç türleri verilmiştir. Bu ağaçlık bölgelerin tahtacılık için hem miktarları hem de ağaç türleri oldukça mühimdir. Bu ormanlardan sağlanan tahta maddesi ormanların bulunduğu konuma göre farklı bölgelere nakledilir. Bu sebeple tahtacılık için ormanların konumları da önemli husulardan biri demektir.

¹³³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:103.

¹³⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:103.

¹³⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:104.

¹³⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:104.

1.4.1. Tahtacıların Kereste Temininde Karşılaşmış Oldukları Bazı Sorunlar

Tahtacılık yaparak hayatlarını geçiren Tahtacılar için bu mesleği yapabilecekleri ormanlık alanlar, ağaçlar ve buradan temin edilecek keresteler, hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple işlerini icra ettikleri alan ve temin ettikleri maddeler bazı zamanlarda sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmuştur. Bu işi her yerde yapamayan Tahtacılar, kendilerine uygun bölgeler aramak ve bulmak durumunda kalmışlardır. Genellikle Anadolu'nun kıyı kesimlerindeki ağaçlık bölgeleri tercih etmişlerdir. Devlet, zaman zaman ağaç kesimi yapılacak veya yapılmayacak alanlarda, Tahtacılarla karşı karşıya gelmiştir. Bu suretle bazı durumlarda devletin kesilen tahtalara el koyduğu da görülmektedir.

Menteşe sancağında göçebe olarak bulunan Tahtacılar kereste maddesinden dolayı pek çok karmaşanın yaşandığı, Osmanlı arşiv belgelerine yansımıştır¹³⁷. “Menteşe sancâğında hayme-nişin olan Tahtacı Aşîreti hakkında kereste maddesinden dolayı vukû bulmakta olan fenâlıkların def edilmeye çalışılmasından da anlayacağımız üzere tahtacılık malzemeleri ve kereste maddesi fanalıklara ve anlamazlıklara sebebiyet vermiştir.”¹³⁸ Görüldüğü üzere kereste temininde pek fazlaca sorunla karşılaşmıştır. Hüdavendigâr mutasarrıfına yazılan bir arzuhalde edinilen bilgilerden biri, Bursa’da su hızarını teftiş eden memurun, Derekazık su hızarında mevcut bulunan kırk bin tahtayı zabtetmiş olduğudur¹³⁹. Tahtacıların elinde bulunan tahta maddelerinin devletten gelen bir emir ile onların elinden alınabildiği de görülmüştür¹⁴⁰. “Tahtacıların Bursa’da Ballıdere ve Kazlık karyelerinde mevcûd olan kırk bir bin dört yüz aded tahtaları atûfetlü Ahmed Refik Efendi Hazretleri tarafından vukû‘ bulan re’y üzerine zabt olunmuştur.”¹⁴¹ Bu örnekte de gördüğümüz üzere Tahtacıların, ellerinde mevcut bulunan tahtalara, devlet tarafından el koyulabilmektedir. Bu vakadan da anlaşılabileceği üzere, Tahtacılar ya sebepsiz yere mallarından olmuşlar, ya daha önce örneği üzerinde durduğumuz üzere ücret ödenmeden çalıştırılmışlar yahut sebepsiz işlerine tatil verilmiş, ya da mallarını satacakları alan ve kişiler kısıtlanmıştır¹⁴². Tahtacıların en temel geçim kaynağının tahtacılık olduğu bilinmektedir. Bu durumda mesleklerini icra etme konusunda yaşadıkları tüm kısıtlamalar, ekonomik ve sosyal hayatlarını doğrudan etkilemektedir. Tahtacılar her ne kadar temelde tahtacılık mesleğini yapmaktalarsa da, özellikle XIX. yüzyıl verilerine bakıldığında, ziraat ve

¹³⁷ BOA., A.AMD.88/71.

¹³⁸ BOA., A.AMD.88/71.

¹³⁹ BOA., MVL.469/72.

¹⁴⁰ BOA., MVL.1054/16.

¹⁴¹ BOA., MVL.469/1.

¹⁴² BOA., İ.MVL. 375 /16468.

demircilikle de uğraştıkları görülmektedir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile rençberlik, Tahtacıların yapmış oldukları meslek grupları içinde yer almaktadır¹⁴³.

Tahtacıların karşılaştıkları bir diğer soruna bakıldığında, onların ağaç kesimlerini yapacakları bölgeler zaman zaman sıkıntı yaşadıkları başka bir konu olmuştur. Bölge ahalisi buraları Tahtacılara kiralamış olsalar dahi, pek çok dağlık alanda ağaç kesim işi yapılması hususu, koru ve etrafında rast gelinen ağaçların kesilip kesilmemesi önemli bir mesele haline gelmiştir¹⁴⁴. 1866 senesinde karşılaşıldığı üzere: “Bunlardan böyle rast gelen ağaç kesmekte veyahûd bir bekçi ve korucu olup da takayyüd kılınmakta mıdır buralarının bi't-tahkîk iş'ârı emr ü fermân buyrulmuştur.”¹⁴⁵ Bu şekilde miri arazi bölgelerinde yapılan kesimden elde edilen tahtalar zabt olunabilmektedir¹⁴⁶. Anlayacağımız üzere kesilmekte olan ağaçlar ve kesim yapılacak alanlar bu şekilde kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Tahtacılar ağaç kesimi için sınırlandırılmaya çalışılır iken bölge mutasarrıfları, Tershane-i Amire'ye ait olmayan yerlerde kereste naklinin meni konusunda şimdiye kadar hükümetten bir sınırlandırma gelmediğini beyan etmiştir¹⁴⁷. Devlet tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılan düzende zaman zaman Tahtacıların ormanlık bölgelerden çıkarıldığı da görülmektedir. 1916 senesinde Adana'da ormanları tahribattan korumak adına, Tahtacıların bölgeden çıkarılması istenmiştir¹⁴⁸. Bursa mutasarrıfı Tahir Paşa'ya takdim edilmiş olan arzuhalde anlaşılabacağı üzere, Tahtacı aşiretinden yirmi kadar kimsenin, bölgede kesmekte oldukları keresteler ve zimmetlerinde altmış sekiz bin yedi yüz seksen üç kuruş alacakları bulundukları halde, aşiret beyi Ahmed Bey'in Tahtacılara müdahale ettiğini ve işlerini tatil ettiğini bilmekteyiz. Bunun üzerine Tahtacılar, işlerine devam etmek yahut gerekli meblağın karşılanması talebinde bulunmuşlardır¹⁴⁹. Tahtacıların kendi beyleri tarafından dahi zor durumda bırakıldıklarınının bie kez daha altını çizmek gerekmektedir.

Tüm bunlardan anladığımız üzere, Tahtacılar bu işi icra ederken hem kendi ağaları tarafından zorbalığa maruz kalmışlar, hem de belli statüdeki devlet adamları tarafından iş güçleri karşılıksız kullanılmış ve bazı zamanlarda işlerine tatil verilerek sebepsiz olarak çalışmaları durdurulmuştur. Dolayısıyla Tahtacılar, bu şartlar altında Tahtacılık yapmışlar ve belli ki onlar da kendi çıkarlarını korumak adına tüm bunlara tepki olarak eşkıyalık faaliyetleri göstermişler, vergi ödemede ve askerlik meselelerinde zorluk çıkarmışlardır. Karşılıklı bu tutum ve davranışlar Tahtacıların yerleşik olan Anadolu halkından daha asi ve

¹⁴³ BOA., VRD.TMT.d.1812.

¹⁴⁴ BOA., MVL.726/55.

¹⁴⁵ BOA., MVL.729/85.

¹⁴⁶ BOA., MVL.726/55.

¹⁴⁷ BOA., MVL.729/85.

¹⁴⁸ BOA., DH.İ.UM.EK.111/38.

¹⁴⁹ BOA., A.MKT.DV.219/49.

düzene uymayan ormanlık alanlarda izole halde yaşayan bir aşiret halinde tanımlanmasına sebebiyet vermiştir.

1.5. Tahtacılarda Yük Taşımacılığında Hayvanların Rolü

Tahtacılık işi yapan Tahtacıların hayatlarında, yük çekecek hayvanlar çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu yük hayvanları, Tahtacıların işlerinin bir parçası ve hatta öznesi haline gelmiştir. Hayvanlar, et, süt ve kıl gibi unsurlarından faydalandıkları küçükbaş ve binek/yük gayesiyle kullandıkları hayvanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır¹⁵⁰. Tahtacılığı icra ederken yük taşımacılığında kullanılan merkeb, inek, katır, öküz, keçilerin hanelerdeki konum ve miktarları Osmanlı arşiv kayıtlarında karşımıza çıkmaktadır¹⁵¹. Tahtacılarda su ve odun gibi yükleri kadınlar omuzlarında taşımakta, lakin fazla ağır olanlar ise merkeb ve katır sırtında nakliyat yapılmaktadır¹⁵². Şunun da altını çizmek gerekmektedir ki, yapılan araştırmalardan edinilen bilgilere göre bilhassa beygir Tahtacılar için yük taşımacılığında en önemli hayvanların başında gelmektedir¹⁵³. Kişilerin sahip oldukları beygir ve katırların önemi, zaman zaman onların başka kimseler tarafından kıymetli bilinip çalınıyor olmasından da anlaşılabilmektedir¹⁵⁴. Bu durumda verebileceğimiz başka bir örnek ise; Tahtacı aşiret beyleri bazı zamanlarda zorbalık yaparak aşirete mensup kişilerden haraç almış, alamadıkları takdirde ise onlara, Tahtacılar için oldukça önemli olan bu beygir ve katırlarını sattırmışlardır¹⁵⁵. Hayvanların başka bir alanda önemine bakmak gerekirse, Tahtacı köylerinde su temini için yine hayvanlardan yararlandığının altını çizmek gerekir. Çeşmelerden ve pınarlardan doldurulan içme suları hayvanların sırtlarında taşınarak Tahtacı hanelerine ulaşımını sağlanmıştır¹⁵⁶.

Katırın da yük taşımacılığında azımsanamayacak derecede önemli bir yeri vardır. Bu iş için gerçek anlamda kanaatkâr ve yeterince çevik bir hayvandır. Bir Tahtacının birden yediye kadar katırını bulunmakta fakat bu katırları kendileri yetiştirmemektedirler¹⁵⁷. Talipliler para vererek katırları satın alabilmektedirler. Bilindiği gibi her Tahtacı evinin, ayrıca bir merkebi bulunmaktadır. Tahtacıların kendi yükleri hariç, başka kimselerin de taşımacılığını yaparak, ek gelir elde ettikleri de görülmektedir¹⁵⁸. Tahtacılar için hayvanların ne denli önemli olduğundan bahsetmiş bulunmaktayız. Durum böyle olunca hayvanlarla alakalı

¹⁵⁰ Kaftanlı:2022:91

¹⁵¹ BOA., VRD.TMT.d.1812.

¹⁵² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

¹⁵³ BOA., MKT.MHM.271/30.

¹⁵⁴ BOA., MVL.745/73.

¹⁵⁵ BOA., MVL.704/3.

¹⁵⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

¹⁵⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

¹⁵⁸ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

problemlerin oluşması Tahtacılar için ciddi bir mesele haline dönüşmektedir. Burada şu konunun üzerinde durmakta fayda vardır; Tahtacı bölüklerinin başına seçilen ağalara, bir sözleşme ile çeşitli erzakları, tahtaları ve hayvanları telef olan Tahtacı esnafının bu sorununu giderme yetkisi verilmiştir¹⁵⁹. Yani kereste tüccarı olan Tahtacılar için kereste çekeceği hayvanı telef olanların bu telefleri, ağaları tarafından karşılanmaktadır¹⁶⁰. Fakat ağalar tarafından verilen bu hayvanlar, aralarındaki alacak verecek hesabında olduğundan fazla paraya verilmektedir¹⁶¹. Tahtacılar temin edilen bu hayvanlar olduğundan pahalıya sayılıp, kerestelerin üzerine fazlaca para olarak eklenmiştir. Burada Tahtacı esnafının zor duruma düşerken ağaların bu işten oldukça kazançlı ayrıldığını tahmin etmek zor olmayacaktır. Tahtacılar o anda ağaları tarafından sağlanan hayvan tedariki, esasında iş hesaba geldiğinde, olduğundan fazla paraya sayılıp hesaptan düşülmektedir. Tahtacıların hayvanlarla ilişkilerini yalnız tahtacılık bağlamında değerlendirmek doğru olmaz. Özellikle ziraatla uğraşmakta olan Tahtacılar, öküz, keçi, inek gibi pek çok hayvanın yetiştirildiği ve bakımının yapıldığı bilinmektedir¹⁶². Demirci Kazası temettuatında incelemiş olduğumuz üzere 13 haneden 5 tanesinin hayvanatla uğraşmış olduğunu görmekteyiz.¹⁶³

1.6. Tahtacılar ve Adli Vakalar

Tahtacı sosyal hayatıyla alakalı olarak edinilen bilgiler arasında açıkça görülen şey, Tahtacıların zaman zaman asi ve bir o kadar da tahammülsüz olduklarıdır. Tahtacılar kendi içlerine dönük, daha kapalı, mistik ve küçük gruplar halinde yaşadıkları için belki de sürekli olarak ötekileştirilmeye maruz bırakılmış olabilirler. Bu yaşam tarzına paralel olarak, karşılaştıkları sorunları yine kendi içlerinde çözümlemek istemişlerdir. Zaman zaman devletle sıkıntıya düşen Tahtacılar içinde, şikayet yapan ve vergi vermek istemeyen, hatta mücadeleciler oldukları için kendilerine Haydutlar denilen oymaklar vardır¹⁶⁴. Bu sebepten ötürü, onların tutum ve davranışlarında sert olabildikleri, kendi davalarında ve husumet güttükleri şahıslara olan yaklaşımlarında sınırları zorladıkları görülebilmektedir. Arşiv kayıtlarında adli vakalar; daha çok yağma, mal kaçırma ve cinayet vakalarıdır. Bu vakaların hepsi kendi özelinde bambaşka şekillenen ve benzer şekilde sonuçlanan vakalardır. Şu durum açıkça gözlemlenmiştir ki, Tahtacı grubu mensupları adam öldürmeyi, mal yağmalamayı ve gasp etmeyi son ana kadar reddetmekten geri kalmamışlardır. Tahtacıların, belgelere yansıyan

¹⁵⁹ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹⁶⁰ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹⁶¹ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

¹⁶² BOA., VRD.TMT.d.1812.

¹⁶³ BOA., VRD.TMT.d.1812

¹⁶⁴ Taş, 2023: 429.

olaylarda, benzer vakaları tekrar tekrar yaşadıklarını görebilmek mümkündür. Genellikle işlenen cinayet vakalarında, hep aynı durum yaşanmaktadır. Tahtacı taifesinden bir kişi kendisine ait tabanca ya da tüfeği bir sebeple çıkarmak üzere iken karşısındaki kişiyi yaralıyor yahut ölümüne sebep oluyor. İşlenen cinayetler genellikle bu temele dayandırılmaktadır.

1845 senesinde bir vakada olduğu gibi; Tahtacı taifesinden Kara Ali bin İsmail, Antalya'nın Finike kazasında iken bu bölgede ateş yakmak için belindeki piştovun taşını çıkarmak isterken, karşısındaki Kiryoko veledi Anton'u vurmuştur¹⁶⁵. Onu kasten vurduğunu reddetmekle beraber, bu olay yaşanırken kötü bir isabet olduğunu savunmuştur.

Arşiv kayıtlarını takip ettiğimizde 1847 senesinde, Kocaeli sancağına bağlı Kaymas Kazası Tahtacılarından Berberoğlu Mehmed bin Mustafa bin Ahmed, yine aynı karyeden İbrahim bin Hasan'ın bölge civarındaki bir dağda dolaşmakta iken İbrahim'in tüfeğini yağmurdan korumak üzere koltuğunun altına alırken temkinli davranmadığı için mermi tüfekten çıkıp Mehmed'in alına isabet etmiştir ve Mehmet vefat etmiştir. İbrahim'in, bin seksen üç buçuk dirhem gümüşü üç sene içinde vasîleri, zevcesi Ayşe hatuna ve bedel-i sulh altı yüz yirmi beş guruşu yine zevcesi Ayşe hatuna ve bedel-i sulh olan sekiz yüz otuz üç guruşu ümm-i mezbur Fâtıma hatuna teslim etmeyi kabul etmiştir¹⁶⁶. Fakat ödenmesi gereken bedel ödenemediği için sulhun tekrar görüşülmesi ve teyit edilmesi kararına varılmıştır. Bu esnada adı geçen katilin babasının mal varlığı da kayıtlara geçmiştir.¹⁶⁷

Benzer olaylara baktığımızda 1854 senesinde, Aydın sancağı dâhilinde bulunan Bayındır kazası civarında, Tahtacı aşireti ahalisinden Karaoğlanoğlu Mustafa'nın, Ödemiş kazası ahalisinden Hüseyin'i katl ve idam etmiş olduğu görülmektedir¹⁶⁸. Bayındır kazası civarında iskan eden Tahtacı Aşireti ahalisinden olup Karaoğlanoğlu Mustafa bin Kara Ahmed, Arif değirmeni denilen yerin önünde mevcut tüfeğinin kurşunu Hüseyin'in sağ memesi üzerine darp eylemiş, Hüseyin orada vefat etmiştir, fakat Mustafa bunu inkar ederek, Hüseyin'in arkadan gelen bir kurşun ile vefat ettiğini savunmuştur¹⁶⁹. Görüldüğü üzere kişiler, başka kimseleri öldürdüklerinde bu durumu inkâr etme eğiliminde olmuştur. Tahtacı aşiretine mensup olan Karaoğlanoğlu Mustafa, bu tarz vakalarda gördüğümüz tek isim olmayacaktır. Tahtacılar, kendi içlerinde de anlaşmazlığa düşmüşlerdir ve kendi aşiretlerinden bazı kimseleri de öldürmüşlerdir¹⁷⁰. Maalesef bu adam öldürme davalarında, bu duruma sebebiyet veren olaylar kaynak yetersizliği sebebi ile bilinmemektedir. Dolayısıyla kişiler

¹⁶⁵ BOA., MVL.34/27.

¹⁶⁶ BOA., A.AMD.69/54.

¹⁶⁷ BOA., A.AMD.69/54.

¹⁶⁸ BOA., MVL.214/52.

¹⁶⁹ BOA., MVL.220/71.

¹⁷⁰ BOA., MVL.613/39.

arasındaki husumetin nasıl ve ne zaman başladığı hakkında herhangi bir veri sunulamamaktadır.

Yine benzer bir olayda gördüğümüz gibi farklı aşiretlerden kimseler Tahtacılar ile husumet içinde olabilmektedirler. “Karapınar kazasında meskûn Cerîd Aşireti'nden Ali Bazoğlu Mustafa ve Lucan Aşireti'nden Pehlivanoğlu Halil isimli şahısların gece vakti silahlanmış olarak, Tahtacı Aşireti'nden Kabakçıoğlu Hüseyin'nin çadırına gidip merkûmu bend ile cebren belli bir miktar akçesini gasp eylemişlerdir.”¹⁷¹ Anlaşılacağı üzere başka aşiretlerle Tahtacılar arasındaki bu husumetler zaman zaman bu tarz baskınlara ve hırsızlıklara yol açabilmiş durumdadır. Bu olay sonrasında haneyi basan kimselerin, kürek cezasına çarptırıldığı bilinmektedir. Bu hadiseler verilen cezalar da hemen hemen birbirini tekrar eder vaziyettedir.

1860 senesinde, Birgi kazasında Ahmedceoğlu Mehmed'in bir süredir ahaliyi rahatsız etmekte olduğu ve nihayetinde sekiz arkadaşıyla beraber Tahtacı ahalisinden Mehmed bin Mustafa'nın çadırını bastıkları onu darp edip, ona ait bin üç yüz altmış kuruşluk altınını aldıkları kayıtlara geçmiştir¹⁷². Buradaki örnekte ise tam tersi bir durum söz konusudur. Yapılan eşkiyalık olaylarını bizzat kendilerinin de yaşamakta olduğu görülmektedir.¹⁷³ O halde Tahtacılar bazen çadırları basan, bazen ise çadırı basılan ve gasp edilen taraf olarak karşımıza çıkabilmektedirler.

Tahtacıların başka zümreler yahut kendi aralarında, kan davası gibi şekillendirdikleri bazı durumlar vardır. Aileler arasında yaşanan bazı sorunlar cinayetlere sebep olmuş, bu da sonu gelmez bir kan davasına dönüşmüştür. Bu durum sadece Tahtacılar için geçerli olmasa da kin güdülen aileler arasında sonraki yıllarda intikam almak adına bazı cinayetlerin işlendiğini söylemek mümkündür¹⁷⁴. 1863 senesinde, Tahtacı Aşiret Beyi, Ahmed Bey'in kasten öldürülmesi vakasına baktığımızda, olayın şu şekilde cereyan ettiği görülmektedir: Dokuz sene önce Ahmet Bey'in kardeşinin işlemiş olduğu cinayet sebebiyle ölen kişinin kardeşi olan Hasan'ın, öç almak için bu sefer Ahmed Bey'i tüfek ve bıçak ile darp edip, öldürmesi ile sonuçlanan olay dikkat çekicidir¹⁷⁵. Bu gibi davaların, Tahtacıların kendi aralarında büyük husumetlere sebep olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Görüldüğü üzere aileler arasında yaşanan cinayetler seneler sonra kan davasına dönüşmüş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷¹ BOA., A.MKT.UM.451/67.

¹⁷² BOA., MVL.601/38.

¹⁷³ BOA., DH.MKT.45/22.

¹⁷⁴ BOA., MVL.660/61.

¹⁷⁵ BOA., MVL.660/61.

1864 senesinde, Tahtacı Aşireti Türkmenlerinden olup Biga sancağı dâhilinde Ayvacık kazasında ikamet eden, Kara Ali ve Koca Mustafaoğlu Mahmud ve Mehmed Ali ve Kadroğlu Mustafa'nın, bu sefer aşiret beyleri tarafından zorbalığa uğramış oldukları görülmektedir¹⁷⁶. Aşiret beyleri olan Ahmed Bey, aşiretinden belli miktarda akçe alıp, onlardan bazılarını işkence etmiştir. "Tahtacı Aşireti Türkmânânı'ndan Ayvacık kazâsında tavattun etmiş olan ma'lûmü'l-esâmî kesândan cebren ma'lûmü'l-mikdâr akçe alup kendülerine işkence etmiş ve içlerinden birinin vefâtına sebep olmuş olan aşiret-i merkûme beyi sâbık Ahmed Bey'dir."¹⁷⁷ Görüldüğü üzere aşiret beyleri, zaman zaman kendi aşiretlerine büyük zorbalıklar yapmış ve hatta bazılarının vefatına sebep bile olabilmişlerdir¹⁷⁸. Ancak zaten izole olarak hayat sürmekte olan Tahtacılar için, bu dar nüfus alanında kendi beylerinden görmüş oldukları bu zorbalıklar, onların daha asi ve düzen karşıtı tutum sergilemelerine sebep olabilmektedir.

1864 senesinde, İznik, Geve ve Karamürsel taraflarında tahtacılık yapan bir grubun, İzmit taraflarındaki posta, hurc ve hazinelere el koyduklarını ve hatta bu faaliyetlerinden dolayı sorguya çekildiklerinde, durumu inkâr etmedikleri ve kendilerinin yirmi bir kişi olup, yağma edilen altı yük hazineyi binek hayvanlara yükleyip, İznik civarındaki ovalarına götürdüklerini ve aşiretlerinin adetleri gereği hazineyi aralarında pay edip, eşlerine ve annelerine muhafaza etmeleri için verdiklerini ifade etmişlerdir. Fakat bu hazinelerin sonrasında kendi hanelerinde bulunduğunu inkar etseler de bu inkar kabul görmemiş, geri teslim edecekleri meblağın ya aynen verilmesi ya da hayvanlarının satışının gerçekleşmesi kararı alınmıştır¹⁷⁹.

1872 senesinde, Saruhan Kaymakamı Sadık Bey ile Cezâyir-i Bahr-ı Sefid Mutasarrıfı Ahmed Ata Beyefendi Hazretlerine sunulan mazbatadan edinilen bilgilerle, katil olan bir grup Tahtacı hanesi, Zeybek İsmail ve onun kaçak bulunan silahlanmış halde olan birkaç arkadaşı tarafından basılmıştır¹⁸⁰. Belli miktar akçe ve bir kısım eşyalar gasp edilmiştir¹⁸¹. Ceza kanununun 221. maddesi gereğince ise buna cüret edenlerin kürek cezasına çarptırılması hususunda karar verilmesi beklenmekle beraber, gasp edilen çalıntı malların iade edilmesi ve İsmail'in bu hükme tatbiken hapis tarihinden itibaren beş sene müddetle kürek cezasının Rodos'ta uygulanması gerektiği belgelere yansımıştır¹⁸². Buradan da görüleceği üzere, Tahtacılar suç işledikleri zaman, farklı gruptan kimselerle de karşı karşıya kalabilmektedir.

¹⁷⁶ BOA., MVL.704/3.

¹⁷⁷ BOA., MVL.704/3.

¹⁷⁸ BOA., MVL.704/3.

¹⁷⁹ BOA., A.MKT.MHM.271/30.

¹⁸⁰ BOA., MVL.616/54.

¹⁸¹ BOA., MVL.616/54.

¹⁸² BOA., MVL.616/54.

Dolayısıyla Tahtacılar, Tahtacı olmayan gruplar tarafından da baskı altında tutulmuştur¹⁸³. 1890 senesinde de bu olaya benzer bir olayla karşılaşmaktadır: Bu sefer de yine Tahtacı esnafı olan kimselerin, eşkıyaların saldırılarına uğradıkları, bazılarının yakalandıkları, bazılarının ise yakalanamadıklarını görülmektedir¹⁸⁴.

1911 senesine gelindiğinde bu sefer Antalya bölgesi tüccarlarının Tahtacı gruplar tarafından zorbalığa maruz kaldıkları ve öldürüldükleri görülmektedir¹⁸⁵. Bu tarihlerde bile bazı bölgelerde Tahtacıların, bu tür faaliyetlerini devam ettirdikleri aşıkardır. 1918 senesine geldiğimizde bu defa Tahtacıların haneleri basıp, haneleri soydukları ve mevcut bulunan değerli eşya ve paraları gasp ettiklerini takip etmek mümkündür¹⁸⁶.

Tahtacıların farklı eşkıya grupları ile olan münasebetleri, devletin uğraşmak durumunda kaldığı önemli konular arasında yer almıştır¹⁸⁷. Aydın vilayetine çekilmiş olan bir telgrafnamede, eşkıyalara yardım eden Tahtacı gruplardan kimselerin askerî karar ile bulundukları bölge dışına çıkarılması ve isimlerinin kaydedilmesi gibi önlemler alınmaya çalışıldığı görülmektedir¹⁸⁸.

1918 senesinde karşımıza çıkan bir vakada; Menteşe bölgesinde Murad, Salih Bey ve arkadaşlarını soyan on eşkıyanın içinde bulunan kişilerden Tahtacı köyüne mensup olan Ali'nin de olduğu, bu eşkıyalardan sekizinin yakalanmış ve ikisinin takip edilmiş olduğu bilinmektedir¹⁸⁹. Bu vakada Çobanoğlu Mehmed isminde biri katledilmiş ve hanesi basılmıştır. Bu olaydan anlaşılacağı üzere, farklı kişilerin bu zorbalıklarına Tahtacı olan kimseler, dâhil olabilmektedirler.

Tahtacı sosyal hayatında adli vakalar olarak; gasp, yağma adam öldürme gibi vakaların mevcut olduğu görülmüştür. Osmanlı arşiv kayıtlarında da gördüğümüz üzere zaman zaman Tahtacıların bir anda göç etme ve yer değiştirmeleri de, bu olaylardan kaynaklı olabilmektedir. Tahtacıların bu vakalarda izole bir hayat sürmelerinin önemli bir etkisi vardır. Bulundukları bölgelerde kırsal yaşamı benimsemiş, şehir hayatından uzak, tahtacılıkla uğraşmaları bakımından ormanlarda vakit geçiren, vergi zamanlarında ve askerlik meselelerinde devletin gördüğü bir zümre olarak, bu asice yaklaşımları, düzen karşıtı tutumları ve devlete meydan okuyan tavırlarıyla Osmanlı Arşiv kayıtlarında yerlerini almışlardır.

¹⁸³ BOA., A.MKT.MVL.135/46.

¹⁸⁴ BOA., DH.MKT.45/22.

¹⁸⁵ BOA., DH.H.47/35.

¹⁸⁶ BOA., DH.EUM.ADL.45/26.

¹⁸⁷ BOA., DH.ŞFR.72/161.

¹⁸⁸ BOA., DH.ŞFR.72/160.

¹⁸⁹ BOA., DH.EUM.AYŞ.7/93.

1.7. Tahtacılar ve Askerlik Meseleleri

Tahtacıların askerlik meseleleri, arşiv belgelerinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahtacıların askerlik yapmak istemedikleri, dolayısıyla bu işi icra etmemek için pek çok yola başvurdıkları görülmüştür. Tahtacıların askerlikten muaf olmak için girişmiş oldukları faaliyetleri takip ettiğimizde; kendilerinin İran tebaasından olduklarını söyleyip Memalik-i Şahane'yi mesken edinmiş olduklarını savunduklarını görmekteyiz. Bunun üzerine Osmanlı, yerli hükmüne girmiş olanların askere alınacağı ile alakalı düzenlemeler yapmıştır. Tahtacılar ise Kıpti oldukları gerekçeleriyle askere alınmamıştır¹⁹⁰. Fakat böyle olduğu halde yine de askere alımlarda bu durumun geçerliliğinin kalmayabildiğini ve Kıpti dahi olsa askere alımlara dâhil edildikleri de görülmüştür¹⁹¹. Tahtacılar askerlik meselelerinde; Kıpti, Tahtacı ve abdal oldukları halde kendilerinin zorla askere alındığından şikâyet etmişlerdir. 1871 senesinde, Antalya merkezinden Dersaadet'e giden bir telgrafnamede gördüğümüz üzere, Tahtacı oldukları halde redif binbaşısının kendilerini aşiretlerine karşı olan inadı sebebiyle ve zorbalıkla hapse attıklarından ve askere alınacaklarından yakınmışlardır¹⁹². Antalya'da bulunan Tahtacı aşiretinden kimseler, askerlik meselesi ile alakalı olarak Kıpti oldukları gerekçesiyle, eskiden beri uygulanmakta olduğu gibi, askerlikten muaf tutulmak istemişlerdir. Bölgedeki Tahtacı gruplar için askere alınmayan gruplardan vergi alındığını görmekteyiz¹⁹³. Tabiatıyla askerlikten kaçmak için pek çok yola başvuran Tahtacılarından bu vergi, ne kadar düzenli alınabilmiştir tartışılır.

Gördüğümüz üzere Antalya'da Tahtacı Aşireti, Müslim Kıpti taifesinden oldukları halde, askere alınmak istenmiştir. Daha önceki zamanlarda da bu duruma bir çare aranmıştır. Antalya'da bulunan Müslim Kıpti taifesinden asker alınması maddesi şimdiye kadar ertelenmişse de, Devlet-i Aliyye'ye edası bir vazîfe olan askerlik hizmetinden Tahtacıların müstesna tutulmaları zaten kanuna uygun olmadığından, bundan sonraki süreçte Müslim Kıptilerden asker alınmasının usul kabul edilmesi gerektiği, bu kararın icrâya konulduğu târihten itibaren Müslim Kıptilerden bedel-i askerî namıyla alınmakta olan verginin hazinece terkin-i kaydı¹⁹⁴ gibi uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Bu uygulamalar göz önüne alındığında XIX. yüzyılda devlet tarafından Müslüman Kıptilerle alakalı olarak askere alımlarda çözüm getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bulgaristan'ın Rile karyesindeki Tahtacılar da, askere alımlardan dolayı sıkıntı yaşamışlar ve şikâyetlerini şöyle dile getirmişlerdir; “Bulgaristan'ın Dubniçe kazasına merbût

¹⁹⁰ BOA., A.MKT.MHM.472/52.

¹⁹¹ BOA., A.MKT.MHM.472/52.

¹⁹² BOA., ŞD.609/40.

¹⁹³ BOA., A.MKT.MHM.472/52.

¹⁹⁴ BOA., A.MKT.MHM.472/52.

Rile karyesinde bulunan Tahtacı esnâfının Görice kazâsınca el-yevm emlâk ve arâzî sâhibi olup bedel-i askerî ve turuk-ı bedeli vesâ'ire ile mükellef bulunduğu ve ezelden beri tâbiyet-i devlet ile hizmet-i şâhâne tahtında yaşamağla müftehir olduğu hâlde böylece asker olunmasının kendilerini mağdur ettiği'' belirtilmiştir¹⁹⁵. Anlaşılacağı üzere farklı coğrafyalarda bulunan Tahtacılar, askerlik meseleleri sebebiyle epey uğraşmak durumunda kalmışlardır.

XX. yüzyılın başlarında dahi, kayıtlarda göçebe olarak görünen Tahtacılarından, Köyceğiz kazasına yerleşen Tahtacı taifesini askerlikten kurtarmak için yüz yetmiş kişiyi gizli tutan nüfus memuru ve tahrirat kâtibinin işlemiş olduğu suç, Menteşe mutasarrıfı kabul etmeyerek bu duruma yol açanın Jandarma Yüzbaşı Mustafa Efendi olduğunu ifade etmiştir¹⁹⁶. Bu Tahtacı grupları farklı statüdeki kişiler tarafından zaman zaman da kollanmış yahut belli bir karşılık için onlara yasal olmayan yollarla yardım edilmiştir. Bu tarz uygulamalarla, Tahtacıların bir şekilde askerlikten muaf olmaları sağlanmıştır. Tahtacı asker kaçaklarının kimi zaman ölü, kimi zaman yaralı halde yakalandıkları görülmüştür¹⁹⁷. Bazı zamanlarda ise askerden kaçan Tahtacıların kendileri teslim olmuşlardır¹⁹⁸.

Sonuç olarak Tahtacılar, Anadolu coğrafyasının kıyı şeritlerinde konargöçer olarak yaşam sürmüş, askerlik meselelerinde zaman zaman devlete zorluk çıkarmışlardır. Pek çok Tahtacı köyünden asker firarileri uzak yahut köylerine yakın yerlerde yakalanmışlardır. Yine Tahtacıların, sahte İran belgeleri çıkararak kendilerini askerlikten muaf tutmaya çalıştıkları da pek çok belgede görülmektedir. Bugün yapılan sosyolojik çalışmalarda, bazı bölgelerdeki Tahtacılar, babalarında dedelerinde İran pasaportu olduğunu söylemektedirler. Bu pasaportların askerlik için İranilik iddiasında bulunmak adına temin edilmiş olabileceği düşünülebilir.

1.8. Tahtacılarda Göçün Arka planı

Tahtacıların bulundukları bölgelerde yapılanmaları ilgi çekicidir. İnsanların ilk çağlardan itibaren göç hareketinde bulundukları yer değiştirerek kendilerine uygun coğrafyalarda kalıcılık sağladıkları bilinmektedir. Tahtacı aşireti de konargöçer olmalarının yanı sıra, göç ettikleri yerlerde de sık sık mekân değişikliğine gitmişlerdir. Göçler pek çok farklı sebepten dolayı gerçekleşebilmektedir. Tahtacı aşireti özelinde, göç hareketine bakıldığında aslında Tahtacıların bulundukları coğrafyalarda düzen karşıtı tutum ve tavırlarıyla bölgelerini terk etmelerinin zaruri hâle geldiği aşikardır. Bu göçlerin temelinde ya vergi sıkıntısı ya da

¹⁹⁵ BOA., MTZ(4).31/69.

¹⁹⁶ BOA., DH.MKT.2520/31.

¹⁹⁷ BOA., DH.EUM.6.Şb.12/70.

¹⁹⁸ BOA. DH.EUM.6.Şb.16/81.

bireysel borç ödeme durumu yatmaktadır. Vergi ödemek istemeyen yahut borçlarını ödeyemeyen Tahtacılar bulundukları bölgelerden bu borçları ve vergileri artlarında bırakıp başka coğrafyalara hareket etmişlerdir.

1848 tarihli bir arzuahalden görüldüğü üzere Zülkadriye'ye bağlı olan Tahtacı mahallelerinden alınan ve edası lazım gelen malı mirilerinin, o dönem İzmir'de bulunan Tahtacılardan talep edildiği görülmektedir¹⁹⁹. 1850 senesinde, Filibe sancağında Pazarcık kazasında Tahtacılardan olan Mehmed Ağa'nın, Kene oğlu Petro'ya borcu olduğunu ve sürekli borcun ödenmesi talep edildiği halde borcun ödenmediği Filibe valisine yazılan bir tezkereden okunmaktadır²⁰⁰. Buradaki örnekte de alışılmışın dışında bu defa Tahtacıların borçlarını alamadıklarını görmekteyiz. Farklı coğrafyalara dağılan Tahtacılar, gittikleri ve bulundukları bölgelerde hemen hemen benzer sıkıntılara yol açmışlardır. Osmanlı arşiv belgelerinde bu tarz alacak verecek davalarına oldukça fazla rastlanmaktadır²⁰¹. Göç hareketlerinin en somut sebepleri, Tahtacıların borçlarını ödememeleri olmuştur.

İzole bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürmeyi kasıtlı olarak tercih ettikleri, gerek Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlardan gerekse sosyal hayatlarının ve kültürlerinin ele alındığı diğer kaynaklardan öğrenilebilmektedir. XIX. yüzyılda, özellikle Antalya bölgesi Tahtacıları üzerine bir çalışma yapmak üzere Alman bilim adamı Prof. Peterson Von Luschan Türkiye'ye gelmiştir. Luschan'ın çalışmasındaki önemli bölümleri değerlendiren Nejat Birdoğan'ın da vurguladığı üzere, Tahtacıların çevreleriyle ilişkilerine her zaman sınır koymak istemelerindeki temel nedenlerden bir tanesinin de, askerlik meselesi yüzünden olduğu zikredilmiştir²⁰². Biz de bu durumun elbette tek bir nedene bağlı olamayacağını, ama askerlik meselesinin de göç için çok önemli bir neden olduğu görüşünü kabul etmekteyiz. Tahtacılar çevreleriyle ilişkilerine böyle bir sınır koyarak, belli ki kendi kimliklerini onlardan muhafaza etmişler ve böylece kendilerine herhangi bir sıkıntı yaşandığında bir iz ve bilgi bırakmadan bölgelerini hızla terk edebilme yolunu seçmişlerdir.

Yine çok tipik bir örnek olarak; İzmir Valiliği'ne yazılan belgeden anlaşılacağı üzere Teke bölgesinden, Menteşe sancağına geçen Tahtacı grupları, kendilerinden her sene alınan vergilerini ödememek için firar etmişlerdir²⁰³. Bu Tahtacıların celbedilmeleri emredilmiştir²⁰⁴.

¹⁹⁹ BOA., C.ML. 674 /27609.

²⁰⁰ BOA., A.MKT.DV.22/7.

²⁰¹ BOA., A.MKT.DV.22/7.

²⁰² Birdoğan, 1993: 21.

²⁰³ BOA., MVL.722/20.

²⁰⁴ BOA., MVL.722/20.

1862 senesinde, Balıkesir bölgesinde Tahtacılık yapan bir grubun beyleri tahtacıların işlerini yarıda bırakıp tatil ettirmiştir.²⁰⁵

“Balıkesir dâhilinde bulunan Tahtacı aşiretinden yirmi nefer kesân Mihaliç kazâsı civârında kereste kat’ ettirmekte olduğu ve zimmetlerinde altmış sekiz bin yedi yüz seksen üç kuruş alacağı bulunduğu hâlde aşiret-i merkûme beyi Ahmed Bey bunların işlerine müdâhale ile ta’til ettirmiş olduğundan bahisle merkûmların Bursa’ya celbiyle ya mukâveleye merbût olan kerestenin kat’i veyâhûd meblağ-ı mezbûrun istirdâdı zımnında icâbının icrâsı gerekmektedir.”²⁰⁶

Görüldüğü üzere aşiret beyleri tarafından yaptıkları işler yarıda bıraktırılmış olup bulundukları bölgeleri terk etmişlerdir²⁰⁷. Başka bir durum, Maraş’ın Zülkadriye bölgesindeki kırk dört Tahtacı hanesinde de görülmektedir ve bu hanelerin, zimmetlerini vermemekte ısrar ettikleri belgelere yansıyan benzer durumlardandır²⁰⁸. Tahtacıların borçlarını ödemekte sıkıntı çıkardıklarını daha önceki örnekler ve olaylarda görülmüştü. Tahtacıların sergilemiş oldukları bu tutum ve davranışlar, bölgede bulunan yetkililerin onlara farklı şekillerde müdahale etmesine sebep olmuştur. 1886 senesinde, Bayındır kazasında da para cezasını ödemeyen Tahtacıların, kaymakam tarafından hapsedilmesi gibi hadiselerin meydana gelmesi, Tahtacıların bu gibi olayları oldukça fazla yaşadığının başka bir göstergesidir. O tarihte, Tahtacı olan Musa ve Mustafa isimli iki kişinin geride 4750 kuruş ödemesi gereken meblağın mevcut olduğu bilinmektedir²⁰⁹. Ayrıca Tahtacıların, Teke bölgesinden İçel ve Adana bölgelerine geçerken geride borçlarını ödenmemiş halde bıraktıkları görülmektedir²¹⁰. 1891 senesinde mültezimlik yapan Tahtacı Süleyman’ın zimmeti olan farklı miktarları da ödeyemediği ve onun kefilinin bu durumda devreye girdiği, tarih arşiv kayıtlarında yer almaktadır²¹¹. Zimmetini ödeyemeyen bu Tahtacı mültezimin kefilisi Ali, kendi mal varlığını satamadığı için devletin eline bırakmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü üzere bu tarz durumların Tahtacılar arasında sık sık yaşandığının altını çizmek yerinde olacaktır.

Benzer şekilde Antalya’da mirilerini vermekte olan Tahtacı aşireti, mirilerini vermeyen bir takım hanelerin olduğundan şikâyetçi olmuşlardır.²¹² Mirilerini düzenli olarak verenler şikâyetçi oldukları kişilerin, Beşkaza tarafına kaçtıklarını söylemektedirler. Beşkaza tarafına varan bu kimselerin mirileri, kalan kişiler tarafından komşu ve tanıdıklar tarafından

²⁰⁵ BOA., A.MKT.DV.219/49.

²⁰⁶ BOA., A.MKT.DV.219/49.

²⁰⁷ BOA., A.MKT.DV.219/49.

²⁰⁸ BOA., C.ML.569/23282.

²⁰⁹ BOA., DH.MKT.1438/23.

²¹⁰ BOA., A.MKT.DV.80/ 9.

²¹¹ BOA., ŞD.349/13.

²¹² BOA., MVL.731/69.

verilmekte ise de artık bunu veremeyeceklerini ve bu duruma tahammüllerinin kalmadığını bildirmişlerdir²¹³. Bu hanelerin hisseleri ve seneler şu şekilde not alınmıştır.²¹⁴

Tablo1.6 Hanelerin Hisseleri ve Seneleri

GURUŞ	SENE	HANE
1000	Yetmiş altı senesi mâl-ı mîrîsinden	04
1000	Yetmiş yedi senesi mâl-ı mîrîsinden	04
2820	Yetmiş sekiz senesi mâl-ı mîrîsinden	13
2820	Yetmiş dokuz senesi mâl-ı mîrîsinden	13
2920	Seksen senesi mâl-ı mîrîsinden	14
4860	Seksen bir senesi mâl-ı mîrîsinden	21
15420		00

Tahtacıların meskûn oldukları bölgelerde çıkardıkları problemlerden bahsedilmiştir. Okunan belgelerden birinde “Her ne kadar Karesi sancağında sakın ise de merbûtiyetleri (bağlı oldukları bölge) Saruhan sancağı olmasından neş’et eylediği.”²¹⁵ tabiri ile bağlı olmadıkları bu bölgelere göç eden Tahtacı zümrelerin, borçlarını geride bıraktıkları ve bu bölgelerde zorluk çıkardıkları görülmektedir²¹⁶. Yukarıdaki tabolda da Tahtacı borçlarının kaç hane tarafından ne kadar ödendiğini görüyoruz. Tahtacıların geride kalan borçlarının başka haneler tarafından ödenmesi onların borçlarını arkalarında bırakıp da bölgeden uzaklaştıklarının bir göstergesidir.

Tahtacı göç yönlerinin bazıları, belgelerde sık sık tekrar etmiş olduğundan dikkat çekicidir. Bilhassa Teke bölgesinden İçil ile Adana taraflarına²¹⁷ ve Teke Sancağı’ndan Menteşe’nin Döğür kazasına oldukça yoğun bir göçün olduğunun altını çizmek gerekmektedir²¹⁸.

Tahtacıların, devlet tarafından da zaman zaman başka yerlere nakledildiklerini görmek mümkündür²¹⁹. Hanelerini kurmuş oldukları alanlar, bu bölgelerde ormanları tahrip etmeleri ve kereste kaçakçılığı yapmaları sebebi ile²²⁰ Tahtacıların devlet tarafından daha başka yerlere nakledilmeleri uygun görülmüştür. Zaman zaman vilayet ormanlardaki tahribat ve hasarın engellenmesi, bu bölgelerde nizama aykırı davranışların gözlemlenmesi sebebiyle Tahtacılar

²¹³ BOA., MVL.731/69.

²¹⁴ BOA., MVL.731/69.

²¹⁵ BOA., A.MKT.MHM.54/95.

²¹⁶ BOA., A.MKT.MHM.54/95.

²¹⁷ BOA., A.MKT.DV.80/9.

²¹⁸ BOA., A.MKT.MHM.255/14.

²¹⁹ Daha fazla bilgi için bkz.; Yusuf Halaçoğlu, “XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi” TTK,Yayınları,Ankara 2020,s.162, Yazar; XVIII. Asırda Yurtlarını terkederek Teke Hamid Aydın’a kaçan İçel Yörüklerinden bir kısmı 1708 yılından itibaren asıl mekanları olan İçel kazalarına yeniden iskan olunmuştur. Bunlardan Tekelü, Tireli, Çaylaklar, Şamlu cemaatlerini saymak mümkündür bilgisini vermiştir.

²²⁰ BCA., Kararlar Daire Başkanlığı .76/57/6.

yer değişikliğine tabi tutulmuşlardır. Kanuna aykırı olarak devlete ait alanlardan yapılan kesimlerden dolayı Tahtacılar vergi alındığı da bilinmektedir.

XX. asra ait olan belgelerden yapılan okumalarda gerçek anlamda bu yer değiştirmelerin uygun olduğu düşünülebilir. Öyle ki 1934 senesinde Soma kazasının Tahtacı köyünde çıkan orman yangınında 16 dönüm sahada 58 adet çam ve 8 kantar çalı yandığı kayıtlara geçmiş, bu duruma sebebiyet veren kişiler hakkında tahkikat yapılması kararı verilmiştir²²¹. Bu hasarlar neticesinde Tahtacılar uygulanan yer değişikliği durumu, farklı sebeplere dayandırılabilir.

1.9. Arşiv Belgelerinde Adı Geçen Tahtacı Yerleşim Yerleri

Tahtacıların tarih boyunca ormanlık alanlarda ikâmet etmeyi tercih ettiği bilinmektedir. Yaptıkları meslek gereği buralarda, orman işçiliği ve tahtacılık yapabilmek adına bu bölgeleri tercih etmişlerdir. Tahtacıların yerleşim alanlarını Osmanlı Arşiv belgelerinden takip etmek mümkündür. Anadolu'nun az çok aşiret hayatını muhafaza eden Türkmenler, Tahtacılar ve Çepniler dağ eteklerinde ve zirvelerinde konargöçer bir hayat yaşarlar. Adana vilayeti Tahtacıları da, bu dağların bazı vadileri ve yüksek yaylaların ormanlarında yaşamışlardır²²². Genellikle Anadolu'nun batısından güneyine doğru kıyı şeritlerinde yer alan Tahtacılar, daha pek çok coğrafyanın ormanlık alanlarında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Arşiv belgelerinde adı geçen Tahtacı yerleşim yerleri olarak: Kocaeli-Karamürsel-Kaymas, Edirne, Bursa-İnegöl, Balıkesir-Burhaniye-Edremit, İzmit Geyve Sapanca, Manisa-Soma, İzmir-Menemen-Tire, Aydın-Kestel-Söke, Muğla-Milas-Köyceğiz, Eskişehir²²³, Kütahya, Karahisar, Konya, Antalya, Isparta-Eğirdir²²⁴, Maraş-Pazarcık, Mersin-İçel-Tarsus, Adana, Bulgaristan-Dubniçe, Midilli²²⁵-Monova gibi yerleşim yerleri karşımıza çıkmaktadır.

Tablo1.7 Arşiv Kayıtlarında Tahtacı Yerleşim Yerleri

Aydın-Kestel-Söke
Adana
Antalya
Balıkesir-Burhaniye-Edremit
Bursa-İnegöl
Bulgaristan-Dubniçe
Edirne
Eskişehir
Isparta-Eğirdir
İzmit

²²¹ BCA., Muamelat Genel Müdürlüğü.120/855/4.

²²² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²²³ BOA., DH.EUM.6.Şb.38/13.

²²⁴ BOA., AE.SAMD.III.71/7129.

²²⁵ BOA., MVL.792/81.

Kocaeli-Karamürsel-Kaymas
Karahisar
Konya
Kütahya
Maraş-Pazarcık
Manisa-Soma
Muğla-Milas-Köyceğiz
Mersin-İçel-Tarsus
Midilli

Görüldüğü üzere daha çok Anadolu'nun batı ve güney kıyılarını tercih eden Tahtacıların yayılma alanı bu bölgelerdir. Yerleşim yerleri Adana vilayeti özelindeki rapor incelendiğinde; Torosların kuzey yönünde doğudan batıya doğru bölge bölümlere ayrılmaktadır. Bu bölmeler arasında bazen 1000 metre kadar yükselen sıra tepeler bulunur. Bu vadilerin diğeriyle münasebeti pek de mümkün değildir. Çünkü aralarındaki yollar genellikle yüksek gediklerden geçmektedir. Elbette Tahtacı köylerinin bulunduğu kısım bu vadilerin kuzey tarafı, şimal rüzgarından yüksek tepeler sayesinde korunmuştur ve denize yönelmiş olan güney cephesi ise açıkta kalan bölümleridir²²⁶. Gördüğümüz üzere Tahtacı yerleşimlerinin genel olarak, özellikle kıyı şeritlerinde denize doğru konumlandığı söylenebilir. Bu sebepten ötürü Tahtacılar Akdeniz iklimine yatkın, kıyı boyunca ağaçlık alanlarda yaşayan bir Akdeniz insanı modeli olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. Bu şekilde, yaşamak için seçilen coğrafyada mevsim şartları ve iklim koşulları Tahtacılar arasında Plöral efüzyon olarak bildiğimiz hastalığın sık sık görülmesine sebep olmuştur²²⁷.

1919 senesinde Adana mufassal cetvelinde Tahtacı yerleşim yerlerinin analizinin yapılmış olduğunu görülmektedir: Özellikle Adana bölgesi için yerleşim yerlerine baktığımızda, Çukurova'nın haricinde, Toros'un zirvelerine kadar uzayıp giden dağlardan, tepelerden, yaylalardan, vadilerden müteşekkil olan bu mıntıkada yabancı bir unsur yoktur²²⁸. Burası, Anadolu Türk tarihinin en karanlık devrelerinden beri Türklere, Türmenlere yerleşke olmuştur.

1.10. Tahtacı Sosyal Hayatında Tahtacılara Verilen Cezalar

Tahtacı sosyal hayatındaki adli vakaları daha önceki bölümlerde görmüş bulunmaktayız. Tahtacıların yapmış oldukları bu eşkiyalıklar elbette devlet tarafından cezalandırmalarla neticelenmiştir. Tahtacıardan talep edilen paralar ödenemediği takdirde, onların hapis cezasına tabi tutulduğu da belgelerde yer almaktadır²²⁹. 1865 senesinde,

²²⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:98.

²²⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²²⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²²⁹ BOA., MVL.475/47.

Samsun'a Ahmet Vefik Efendi tarafından vekil gönderilen Ali Bey, kullarından 25 lira talep etmiş, bunun verilmemesi üzerine Tahtacı Yani'yi haps eylemiştir. Görmekteyiz ki Tahtacı Yani, 13 lira verip tahlis olmuştur. Sonrasında kendilerinden amele istenmiş, bunu da karşılayamayacakları söylenince Yani'nin mallarını satması söylenmiş ve mallarına el konulmuştur²³⁰. Bu örnek bize Tahtacıların mallarına el koyabilme, onları hapsedebilme, para cezası verebilme gibi pek çok ceza türünün uygulandığını göstermektedir. Tahtacılar talepleri karşılamadığı takdirde ya hapis ya da mallarına el koyma ile cezalandırılmışlardır. Tahtacılar, genel olarak hapis yada mallarının satılıp nakit bir ödeme yapmaları üzere cezalandırılmışlarsa da kürek cezası da oldukça fazladır. Ayrıca pek çok belgede karşımıza çıktığı üzere, Tahtacılar, beyleri tarafından zor durumda bırakılmış, alacakları ödemeleri alamamış ve bu durumdan şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Tahtacıların farklı sebeplerle gerçekleştirdikleri firarlar, elbette kimi zaman onların devlet tarafından ele geçirilmesi²³¹ veya kendilerinin teslim olmaları²³² yahut bir şekilde olayların mahkemelik olması ile sonuçlanmış ve bu noktada Tahtacılar bahsetmiş olduğumuz cezalara tabi tutulmuşlardır. Öyle ki bazı Tahtacı çetelerinin yakalanması için devlet küçük birlikler oluşturup, bu çete elemanlarını bu şekilde ele geçirmeyi hedeflemiştir. Bazı çeteler ise kendileri teslim olmuştur²³³.

Tahtacılar verilen cezalardan en göze çarpanı ve kendini tekrar edeni kürek cezasıdır²³⁴. Hapis cezası başladığı anda kürek cezası da başlamaktadır²³⁵. Kararlar verildikten sonra kişi belirlenen tarihte olması gereken yerde kürek cezasına başlar. “Bu hükme tatbiken ve tarih-i hapsinden i‘tibâren mahallinde ba‘de‘t-teşhîr beş sene müddetle Rodos'ta vaz‘ ü kürek olunmak üzere oraya irsâli gerekmektedir.”²³⁶ Çoğu zaman kürek cezası alan suçluların Rodos'a sürüldüğü bilinmektedir.

Bazı zamanlar ise kısas uygulaması kararı verildiği görülmektedir. Ancak kısas belli bir miktar bedel ödenmesi karşılığında diyete dönüştürülerek de uygulanabilmektedir. “kâtil-i merkûm Mustafa'nın hakkında şer‘an kısas lâzım gelmiş ise de beynerine muslihûn tavassutuyla vârisetân-ı müdde‘îtân-ı mezbûretân kısas da‘vâsından bin beş yüz kuruş bedel-i medfû‘ ve makhbûz mukâbilinde sulh olmalarıyla mûcib-i kısâs diyete mûnkaliib olmuştur.”²³⁷ Yine 1860 senesine ait okunan bir belgeden anlaşılacağı üzere, darp, yaralama, hırsızlık gibi

²³⁰ BOA., MVL.475/47.

²³¹ BOA., DH.EUM.6.Şb.16/51.

²³² BOA., DH.EUM.6.Şb.17/35.

²³³ BOA., DH.EUM. 6.Şb.35/44.

²³⁴ BAO., BEO.4327/324456.

²³⁵ BOA., A.MKT.MVL.135/46.

²³⁶ BOA., A.MKT.MVL.135/46.

²³⁷ BOA., A.MKT.UM.163/56.

suçlar kürek cezası ile cezalandırılmıştır²³⁸. Bunun yanı sıra eşkıyaya yataklık etme gibi durumlarda da kürek cezaları alındığı görülmüştür²³⁹.

²³⁸ BOA., A.MKT.UM.451/52.

²³⁹ BOA., DH.H.14/20.

İKİNCİ BÖLÜM

TAHTACI İNANÇ SİSTEMİNE DAİR BULGULAR

2.1. Tahtacı İnanç Sistemi

Tahtacılar bugün, Alevi bir Türkmen grubu olarak tanımlanabilmektedir. Tahtacı kimliğindeki inanç sistemini ve kökenlerini yalnızca arşiv kayıtlarında aramanın ve bu konudaki önemli kabul edilen ikinci el kaynaklarla bu bilgileri bir arada değerlendirmenin uygun olacağı düşünülmüştür. Tahtacılar arasında Allah ile birlikte gelen ahiret inancı mevcuttur. Ancak, Allah'ın dünyadaki bazı işler için ilk önce Ali'yi görevlendirdiği inancı vardır. Tahtacıların zor durumlarda Yetiş ya Ali demeleri bu konuyla bağdaştırılabilmektedir²⁴⁰. Tahtacıların Tanrı kelimesi yerine, Allah, Hu, Hak terimlerini kullandıklarının da altını çizmek gerekmektedir.

Pek çok anlatıda Ali'ye yüklemiş oldukları Tanrı vasfını görmek mümkündür: Ali'nin gelecekte olanları bilmesi, cansız varlıklara can vermesi gibi örnekler, bunu desteklemektedir²⁴¹. Bu noktada insanın tanrı olduğu anlatısı ve inkarnasyon ile “*Kutsalın*” gökten yeryüzüne inmesi söz konusudur. Ali'nin Tanrı olmadığını kabul eden Tahtacılar için ise; Allah için Ali, çok önemli bir konumdadır. Hatta bu kesim Ali'nin aslan kılığında Tanrı'nın makamında oturduğuna dair Miraç mitleri anlatmaktadırlar. Tahtacılar, Allah-Muhammed-Ali üçlemesinde ise Allah, Muhammed, Ali birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bu inanca göre; Allah, Muhammed ve Ali'yi kendi nurundan yaratmıştır. Burada nur ve ışık motiflerini pek çok Türk mitinde ve efsanelerinde arayıp bulmak mümkündür²⁴². Eski Türklere ait efsane ve mitlerde karşılaşılan ışık motifi de göz önüne alınır ve Tahtacıların uygulamalarına bu motifler üzerinden değerlendirme yapılırsa, Eski Türk inancı ile bağdaşan pek çok anlatı, inanç ve ritüeller karşımıza çıkmaktadır. O halde Tahtacıların ritüel ve uygulamalarında kadim Türk geleneklerinden, Şamanizmden Paganizme izler taşımakta olduğunu söylemek mümkündür²⁴³. İslam dininin kabulü esnasında bu eski inanç sistemi de yerini bulmuştur. İsmailiye ve Hüseyniye mezhepleriyle Caferi mezhebinde de bu benzerlikleri görmek mümkündür²⁴⁴.

İslam tarihinde yaşanmış olan Kerbela Olayı'nda, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi, Muaviye'ye karşı büyük bir kin ve nefretin doğmasına sebep olmuştur. XX. yüzyıl belgesinde

²⁴⁰ Selçuk, 2008: 66.

²⁴¹ Selçuk, 2008: 68.

²⁴² Daha fazla bilgi için bkz.; Bahattin Ögel, “*Türk Mitolojisi c. I*” TTK Yayınları, Ankara, 2010 ,s.78-88.

²⁴³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:116.

²⁴⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

kaydedilenlere göre, Ehli Beytin hakkını aramak İranlılara düşmüş, İran coğrafyası ise İslamı Maniheizm boyasıyla telvis etmişlerdir²⁴⁵. Abbasiler devrinde ise Eflatun ve Nişagur tercümeleriyle de alem-i islama bazı yabancı itikadlar dahil olmuş, bu durum İsmailiye mezhebine de intikal etmiştir²⁴⁶. O halde Alevilik ve özelinde Tahtacı inanç sisteminde pek çok farklı inanç ve uygulamalarını aramak ve bulmak mümkündür. İsmailiye mezhebi İran'da varolduğunda, Tahtacıların da bu mezhepten etkilenmiş oldukları düşünülebilir²⁴⁷. Kızılbaşlar gibi Tahtacıların, Aydınli taifesinin Bektaşilikten az çok etkilendikleri anlaşılmaktadır. Ancak Balım Sultan'dan sonra Bektaşî pirlerinden hiçbirinin ismi söylenmemektedir. Sebebi açıktır; Balım Sultan'ın vefatıyla Bektaşî tarikatı inhilale uğrayarak bir kısmı Çelebi Evladı'nı (Çelebiyân) tanımışlardır. Bunların Kadıncık Ana'dan doğduğuna inanmaktadırlar. Yeniçeliler de Çelebi Evladı'nı tanımışlardır. Diğer kısım Bektaşiler ise Pîr'in manevi evladı olduğunu söylerler. “Şu hâlde Tahtacıların Balım Sultan'dan sonra Pîr evinden uzaklaştıkları anlaşılıyor.”²⁴⁸

Sonraki süreçte ise Safevî mezhebinin zuhûr ettiği bilinmektedir. O halde Şiiyet bir kisve-i cedideye bürünerek yine meydana çıkmıştır. Sultan Haydar müridlerine kırmızı börtü giydirmiştir. Oğlu Şah İsmail ise siyasi ve dini maksatlarla Horasan ve Anadolu'ya halifeler göndermiş ve birçok Türkmeni elde etmiştir. Hülâsa; Adana vilayetine Kızılbaşlık X. yüzyılda girmiş ve tedmîre uğramışsa da bilahare Malatya ve İzolu'dan gelen Kürt ve Türkmenlerle Kızılbaş kitlesi artmıştır²⁴⁹.

2.2. Tahtacı Ocak ve Oymakları

Tahtacıların, inanç sistemlerinde, Alevilerden farklı olarak uyguladıkları ve düşündükleri noktalar dikkat çekicidir. Anadolu'daki Alevilerin Hacı Bektaş Ocağı'nı tanıdıkları, fakat Tahtacıların Hacı Bektaş ocağına bağlı olmadıkları bilinmektedir. Alevilerin bağlı oldukları sistemde yaklaşık üç köyün bir dedesi ve onun bağlı olduğu bir dedeyle bu silsile nihayetinde Çelebi Merkezi'nde son bulmaktadır. Bazı durumlarda nüfuzlu dedelerin aşiret reisliği durumu da ortaya çıkabilmektedir. Ancak Tahtacılar Hacı Bektaş Ocağı'na bağlı olmadıkları için, böyle bir teşkilatlanma da olmamıştır. Tahtacıların sadece iki ocakları vardır.²⁵⁰ Bu ocakların dedeleri birbirlerine bağlı değildir. Ocak ailesine mensup olmayanlar ise dedelik yapamamaktadırlar. Bu ocaklar, İzmir Narlıdere'de bulunan Yanyatır Ocağı ve

²⁴⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁴⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁴⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁴⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:119.

²⁴⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁵⁰ Çıblak, 2013: 33-54

Aydın Reşadiye’de bulunan Hacı Emirli Ocağıdır. Reşadiye Köyün ismi Tahtacılar iken 1909 senesinde Reşadiye ismini almıştır.²⁵¹

Yanyatır Ocağı; Yanyatır Ocağı atası Durhasan Dede’dir. Mezarı bugün Adana’da Durhasan Dede köyünde bulunmaktadır. Yörükan’ın naklettiğine göre, Tahtacılar bu ocağın dedelerince Bağdat’tan gelmiş olduğunu kabul eder.²⁵² Tahtacılar Bağdat, Çukurova ve sonrasında Ceyhan cihetinde kalmışlardır. Ocak, Durhasan Dede ile ilgili bilgiler vermeye devam etmektedir; onun Horasan’da İmam Rıza’dan şecere aldığını söylemişlerdir. Durhasan Dede’nin Tahtacıların on kuşak önceki atası olduğu varsayılmaktadır.

Yanyatır Ocağı’na Bağlı Oymaklar; Birincisi Eseli Oymağı’dır. Bu oymağın isminin oldukça eski olduğu bilinmektedir. Enseli yahut Eseli oymağı olarak bilinen oymağın üç büyük aşireti mevcuttur. Bunlar: Enseli, Tomaklı, Çaylak aşiretleridir. Ekseriyetle Fenike ve Antalya dolaylarında ikamet etmektedirler. Çobanlı Oymağı, Yörükan, Çobanlı isminin İzmirli için genelleşmiş, İzmir civarındaki Tahtacı köyleri için kullanılan bir isim olduğunu belirtmektedir. Çobanlı oymağına bağlı Tahtacılar, Uzundere, Narlıdere, Cumaovası, Seydiköy, Tepeköy ve Bağdemli köylerinde yaşamaktadırlar. Çaylak Oymağı, Tahtacı oymaklarının en büyüğü ve en nüfuzlusudur. Kazayağı denilen alamet-i farika asıl bu oymağıdır. Bilhassa Yanyatır ocağının en büyük ve en meşhuru bu oymaktır. Yörükan bu durumu şöyle ifade etmektedir: Aslında Hacı Emirli ocağına bağlı olan Şehepli oymağı ve Yanyatır ocağına bağlı olan Çaylak oymağı, kendi isimleriyle anılmakta iken sonradan bu iki oymak halkına Tahtacı unvanı verilmiştir.²⁵³ Sivri Külahlı Oymağı; Sivri Külahlı oymağı mensupları, ekseriyetle İzmir dağları, Sivrihisar, Kemalpaşa kazasında, Urla ve bazıları da Midilli bölgesinde iskân etmektedir. Bu oymağın diğer Tahtacı oymaklarından farklı olarak hileyi sevdikleri kaydedilmiştir. Cingöz Oymağı, Kemalpaşa kazasında, Manisa’nın Karaoğlu civarında, Bergama’da Menemen’de Emir Alem köyü’nde ikamet eden Cingöz oymağı esasen, Sivri Külahlı oymağından ayrı bir oymak değildir. Kokluca Tahtacıları, Sivri Külahlılar oymağına mensupturlar. Üsküdarlı Oymağı; Adana bölgesinde ikamet eden Üsküdarlı oymağı, Rumeli seyahatinden sonra bu ismi almıştır. Eseli oymağının bir parçası olan Üsküdarlı oymağının Adana civarında ikamet edenlerine ise Sivri Külahlılar denmektedir. Ala Abalı Oymağı; Nüfuslarının fazlası Durhasan Dede Köyünde’dir. Bu oymağın eski dönemlerden itibaren ekseriyetle rençberlikle uğraşmakta olduğu bilinmektedir. Bu oymağa etraftaki köyler Türkmen demektedirler. Çiçili Oymağı, Çanakkale dolaylarında yaşamakta olan Çiçili oymağı halkına, diğerlerinin Ala Abalı oymağında olduğu gibi

²⁵¹ BOA., İ.DH.,1478/67.

²⁵² Yörükan,2006:152.

²⁵³ Yörükan,2006:152.

Türkmen dedikleri bilinmektedir. Mazıcı Oymağı; Çanakkale civarlarında bulunan oymak, yine Türkmen diye adlandırılan oymaklardan olmuştur. Kahyalı Oymağı, Balıkesir ve Bergama civarında ikamet eden oymağın bulunduğu yerlerde Çepni köyleri de mevcuttur. Çepnilere Yörük, Tahtacılar Türkmen denilmiştir. Gökçeli Oymağı, Adana ve Akhisar taraflarında ikamet eden bu oymağın Tahtacılar için önemli ve kalabalık bir oymak olduğunu söylemek mümkündür. Nacarlı Oymağı, İzmir civarında Çobanlı diye anılan Tahtacılar aynı zamanda Nacarlı olarak da bilinmektedir.

Hacı Emirli Ocağına Bağlı Tahtacı Oymakları ise; Şehepli Oymağı Hacı Emirli Ocağı'na bağlı olan Şehepli oymağının büyük bir nüfusu, Reşadiye'de oturmaktadır. Karahait Karyesi, Bulgurca Karyesi, Pozantı ve Antalya civarlarında da Şehepli oymağının varlığından söz edebilmek mümkündür. Kabakçı Oymağı; Hacı Emirli Ocağı'na bağlı olan Kabakçı oymağı İslahiye ve Denizli civarında ikamet etmektedirler. Aydınli Oymağı, Adana taraflarında bulunan Aydınli oymağı bir süre Aydın'a geçmiş sonra tekrar Adana'ya dönmüşlerdir. Bu durum sebebiyle Aydınli ismini almışlar.

2.3. Tahtacı İnançında Yazılı Kültür

Alevilerde sözlü kültür ve aktarım dışında XVI. yüzyıldan itibaren yazılı kültürün var olduğu görülür. Bu dönemden itibaren korunmuş el yazmaları önemlidir. XVI. yüzyılda Anadolu Alevileri arasında bu dini metinlere yoğun bir ilgi olduğu düşünülmektedir. Safevî Devleti Şahları tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilen halifeler Anadolu'daki Kızılbaşlar için yanlarında giyecek, kılıç ve tören eşyaları yanında, kitap ve risaleler götürmüşlerdir²⁵⁴. Niyazi Bey'in raporundan da anlaşılabacağı gibi, Tahtacılar da kendilerinin Kızılbaş olduğunu söylemektedir²⁵⁵. Üsküdarlı Tahtacılar, Şeyh Sefa'ya büyük bir mevki verirler ve bu şeyhin buyruğunu tanırlar.

Tahtacıların başlıca Kitapları: Her iki Tahtacı taifesi de Caferi olduklarını beyanla Cafer-i Sadık'ın buyruğunu tanıdıklarını beyan ederler. O halde iki buyruk vardır: Cafer-i Sadık buyruğu ve Şeyh Sefa'nın buyruğudur. Buyruk, buyurmak masdarından emir manasına gelen Türkçe isimdir. Buradaki buyruk (ahkam ve ahkam kitabı demektir.) Kızılbaşlardan Sadık'ın şu parçasında görüldüğü üzere:

Bir kimse kâmile hizmet etmezse...

Hakkın buyruğuna doğru gitmezse

eli ile evin yıkar dediler..

²⁵⁴ Daha fazla bilgi için bkz.,: Anke Otter Beaujean , “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not” I.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı Tahtacılar Sempozyumu Bidirileri. 26-27 Nisan 1993 Antalya,TC.Kültür Bakanlığı, Antalya, 1993, s.34.

²⁵⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54;Sarısır, 2012:122.

*Ârif isen sarrafa sat la'lını
 ihsâna cevâya yorma dilini
 Her taşın altına sokma elini
 Yılan çiyân olur sokar dediler²⁵⁶*

Birinci buyruk, Kızılbaşlarla Çaylak Tahtacıların, ikincisi ise Üsküdarlıların kitabıdır. Bir kimse günah işlerse buyruk indirilir, açılır, nazar tayin olunur²⁵⁷. Buyruğun her bir parçasına ayet demektedir. Hasaniye, Ebu Müslim Teberdar, Kaygusuz'un divanı, Mehmed Hanefî'nin kitabı, Ağrı içen, Kızıldeli, Kara Davud, Battal Gazi, Siret ve bi'l-umum cenk kitapları muteber tutulur²⁵⁸. Hasaniye'yi en çok Kızılbaşlar tanımaktadır. Hazreti Ömer ve Osman hakkında hezeyanlar, tahkirlerle doludur. Hasaniye itikadlarınca Harun el-Reşid zamanında melekler imtihan olmuş ve onları mağlub ve zabt etmiştir. Kara Davud, Ağrı İçen, Kızıl Deli'nin kitapları en ziyade erenlerin menakibinden bahis, ötekiler de malum olduğu üzere cenk kitapları olup öteden beri yeniçeri ocaklarında okunmaktadır. Belli zamanlarda Anadolu'da eski Türk kadınları ananat-ı sadıkayı Fatıma ve Ayşe hocalara okuturlar, dinlerler ağlarlar. Çaylaklar ve Üsküdarlılar ehemmiyetçe derece-i taliyede olan bazı noktalarda ayrılırlarsa da her ikisinin müşterek mezhebi Caferilik olup, kitapları İmam Cafer'in buyruğudur. Buyruğun kutsal kabul edildiği gibi mevcut öğretilerin gelecek nesillere aktarılması da Tahtacılar için oldukça önemli bir konu olmuştur. O halde, ocak dedeleri yanı sıra Alevi şiir ve nefesleri sözlü kültürde önemli yer tutmaktadır²⁵⁹.

*‘Muhammed Ali'dir dergâhın başı
 Didârımdan akıttım kanlı yaşı
 Hasan da Hüseyin'in kardeşi
 Zeyne'l-Abidin'e doğru yolum var
 Mevlâm ona virsün din ü imân
 Münkir olanlardan kesmiş gümân
 Muhammed Bâkır, Ca'fer-i Sâdık'a secdenin
 Musa Rızâ'nın belli nûru var
 İmam Naka imâm naka emeklerin sefâsı
 Hasan Ali askeridir cümlelerin sultânı
 İlâh.
 Vücûdumuz Hak Muhammed Ali*

²⁵⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁵⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁵⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54. ;Sarısır, 2012:123.

²⁵⁹ Beaujean, 1993: 1.

Hasan ile Hüseyin'e diyek veli
Zeyne'l-Âbidîn şunların eli
Îmân olsun Şâha gümân olmasun
Muhammed Bâkır'dır ayn-ı Muhammed
Ca'fer-i Sâdık esrâr-ı Ahmed
Musâ Kâzım mazhar-ı ...
Îmân olsun...
Zeyne'l-Abidîn Ali-i Rızâ-yı Horâsan
Muhammed Teka ile Turak deverân
Ali Yakınındadır fi'l-cümle erkân
imân olsun...
Ey diler aldanma ağa karaya
Düşmeyesin derd ü belâya
Mürşide bel bağla gezme havâyâ
Îmân olsun...
Çok kimseler var azdırmış yolu
Hasan'la Hüseyin'e diyek biz deli/veli
Zeyne'l-Âbidîn sevenlerin eli
Îmân olsun Şâh'a gümân olmasun
Şemşi Baba bir ednâ kuldur
Kırklar bahçesinde bir ednâ kuldur. ²⁶⁰

2.4. Tahtacılar da Afaroz Vari Bir Uygulama: Düşkünlük

Yanyatırlar, kabahat işleyenlerden nezir almaktadır. Nezir bir kere doksan ve üç kere doksan guruştur²⁶¹. Para yerine koyun, keçi, dana, sığır vesaire de verilebilmektedir. Fakat cürm-i manevî büyükse, bir Türk'e şer söylemiş veya günâh-ı kebâirden birini işlemişse, yanyatır onu düşkün ilan eder yani afaroz eder²⁶². Artık onunla kimse alışveriş edemez, ateş alıp ateş veremez, cemaatin dışında kalmak zorunda kalır. Düşkün olan her kimse başını alır, ücra bir yerde çadır kurar oturur. Burada düşkünün sosyal hayattan tamamen koparıldığını görmekteyiz. Köylerinden uzak bir yerde herhangi tek bir Tahtacı çadırına tesadüf edilirse, o, mutlaka düşkündür. Ne vakit ki affedilirlerse o zaman köylerine geri dönebilirler.

²⁶⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁶¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁶² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

2.5. Tahtacı Dini Ritüelleri

Tahtacılar cem törenlerinin kökenini kırklar meclisinin oluşturduğuna inanmaktadırlar. Cem törenlerinde görevlerini yerine getiren görevlilere on iki hizmet sahibi adını verirler. Bu görevliler:²⁶³

Pervane: Tahtacılar arasında cem töreninin yapılacağı zamanı ve yeri törene katılacak herkese haber vermekle sorumludur.

Dede: Tahtacılarda giriş ritüellerini yönetir, dede olmazsa tören olmaz.

Mürebbi: Ritüellere ilk defa katılacak olanlara bilgi verir.

Kapıcı: Meydanın kapısında, törene katılmayacakları törene almamakla sorumludur.

Gözcü: Cem törenlerinde düzeni sağlamak ve eşığı tutmakla sorumludur.

Delilci: Delili yakmak (mum) ve onu tören bitinceye kadar sönmemesini sağlamakla görevlidir.

Sazandar: Semah dönülürken saz eşliğinde nefes düvazımam söylemekle görevlidir.

Süpergeci, Ferras: Dedenin önünün süpürülmesiyle törenler başlar, buna erkan açma adı da verilir. Süpürgeci de dedenin önünü sembolik olarak üç defa süpürmekle görevlidir.

Dolucu: Törenlerde dolu dağıtmakla görevlidir.

Kurbancı: Kesilecek olan kurbanla ilgilenmekle görevlidir.

Selman: Törene katılanlara el suyu dağıtmakla görevlidir. Bu su tarikat abdesti olarak da adlandırılır.

Kuyucu: Kesilen kurbanın derisi, pisliğini kanını temizlemekle görevlidir.

Ayin vaktinde köyün erkek kadın cümle evlileri bir eve toplanır²⁶⁴, bu evler daha tûlânî yapılmış bazen de erkeklerle kadınların mevki bir parmaklıkla ayrılmış bulunur. Ayinde dede, Ali rölünü ifâ eder. Kanber de karşısında isbât-ı vücûd eyler. Üzerinde pençe-i âl aba yazılı çükûr²⁶⁵ getirilir, hüzzâr hû eyvallah der ve çükûrcu çükûrunu çalar, hüzzâr da ortadaki rakıdan su katmayarak rakısını içmeye başlar²⁶⁶. Bazen de sâkiyeliği dini ayinlerde önemli yeri olan kadınlar yapar.²⁶⁷ Sonra tahtadan yapma bir kılıç "Zülfikâr" getirilir. Ortasından öpülür. Ya Allah yâ Muhammed Ali denir. Hepsi ayağa kalkar, çükûrcu da bir nefes okur, şarap içilir. Nihayet muhlem ağacı²⁶⁸ ortaya gelince üç defa gülbank çekilir. Mukaddes ağaç

²⁶³ Çıblak.,2003: 217-238

²⁶⁴ Çıblak.,2022:631

²⁶⁵ **Çükûr**: On iki telli bir Türk çalgısıdır. Saz da derler. Kızılbaş Türklerin âyinde musîki tek bir hisse-i mühimmesi odur.

²⁶⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁶⁷ Çıblak.,2022:631-633

²⁶⁸ **Muhlem Ağacı**: Bilumum Kızılbaşlarda bulunur. Ve âyinlerin en mahrem aksâmında muhterem bir mevki alır. Bu ağaç Adana vilâyetinde Islâhiye kazası dâhilinde ve Amanos eteklerinde yetişir. Güzel Dağ'da yetişir, nohut çiçeği gibi çiçekleri olur. Tahtacıların rivâyetlerine göre İbrahim Paşa elindeki asaya sen de burada bit, yevm-i kıyâmette dahi herkes kesenin görsün, demiş, şimdi yalnız orada yetişirmiş, i'tikâdlarına

duvara dayanır. Herkes birer birer altından geçer. Geçerlerken bir kadeh şarap içerler. En son defa lokma gülbanksı çekilir. Her evden birer kap yemek getirilir yenir ve artan şarap da aralarında paylaşarak evlere gönderilir. Bazı ayinlerde koyun kesilir²⁶⁹. Derinin içinde kömme kebabı yapılır. Herkes bekler ve bundan bir lokma alır, derinin içinden kemik bile çıkmaz. Aynı zamanda Dedelerin de nefes evladı olduğuna inanılır²⁷⁰.

Kurbanlar Yanyatırlılar tarafından kesilmek zorundadır aksi halde kurban kabul olmaz. “Yanyatırlılara bizim efendiler derler, İzmir'den gelen Yanyatırlılar bizi içer içer sonra haydi sökülün der. Zenginlerden paraları toplar, fukaraya da fistaniyi kumaş giyiniz der bizi soyarlar. Yazık değil mi? Bunların ecdâdı böyle değildi. Hiç olmazsa zenginden alır, fukarayı az çok doyurur giderlerdi. Şimdi insâfsızca gidiyorlar. Toplama işini de derme çatma adamlara veriyorlar.”²⁷¹ Görüldüğü üzere kurban için gelen Yanyatırlılar bölge Tahtacılarından paralarını fazlasıyla almaktadırlar. Tahtacılar bu durumu, zekât ve fitreden saymaktadır²⁷². Vermezler ise, kendilerine, ailelerine yahud hayvanlarına bir kaza geldiğinde, bunu günahlarından bilmektedirler. “Meselâ birisi her nasılsa efendilerini memnun etmemiş, o gün de bir çam yıkılarak katırı altında kalmış ölmüş, mal sahibi eyvâh ben ne yaptım diyerek çırpınmış.”²⁷³ Bu hadise diğerlerine de acı bir ibret olmuş. Dolayısıyla bu sisteme ayak uydurmadıklarından kendilerinin cezalandırıldıklarını düşünen Tahtacı grupları için itaatkâr olmak her zaman daha kolay olmuştur. Yatırların geldiği köylerde ise şöyle karşılanışlarını görmek mümkündür;

Yolunuzu gözler idi gözümüz

Merhaba hoş sefâ geldiniz canlar

Yüzünüzü özler idi özümüz

Merhaba hoş sefâ geldiniz canlar

Canlar mihmânlar şâhdan nişânlar!

Muradımız verdi Cenâb-ı Haydar

Gönlümüz şâd oldu gitti gam ve keder

Rü'yet-didâr oldu müyesser

göre ateşte yanar ve sanki Hazret-i Hüseyin'in hiçbir ağaç başını kaldıramamış da bu ağaç kaldırmış... Muhlem ağacı kesmek vazifesini İbrahim Baba yalnız Kabaklar köyünden muhsilçelere vermiş. Yanyatırlar bile ücreti verirler ve bunlara mürâca'at ederler. Kesmeden evvel mutlaka bir kurban lazımdır. Türkler kadîmen de ba'zı ağaçların kudsiyetine i'tikâd ederlerdi. BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁶⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁷⁰ Nefes evlâdı denmesi, sanki bu çocukların pek ma'nevî bir tarzda vücûda geldiğini zann ve i'tikâd etmelerinden neş'et ediyor. Mamâfih şurasını kaydedelim ki artık zev, zevcesini kolay kolay teslim etmiyor. Hatta ba'zı köylerde nezdlerine fazlaca kadın kabul eden babalar da dedeler de fenâ telakkî olunuyor. BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁷¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54 ; Sarısır, 2012:134.

²⁷² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.; Sarısır, 2012:134.

²⁷³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

Merhaba hoş sefâ geldiniz canlar
Teşrîfiniz bizi nâ'îl-i şeref
Hamdullah halktan var eşe esef
Gelen hem gönderen öz şâh-ı necef
*Merhaba hoş sefâ geldiniz canlar*²⁷⁴

2.6. Tahtacılar da Ehl-i Beyt İnancı Tevella ve Teberra

Tahtacılar üzerinden Ehl-i Beyt inancını incelemek gerekirse; ev halkı anlamına gelen Ehl-i beyt (ehlül-beyt) terkibi ev sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsamına alır. Câhiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i beyt tabiri, İslami dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber'in ailesi ve soyu mânasına gelen bir terim olmuştur²⁷⁵. Fakat Ehl-i Beyt Şii ve Sünni kesimlerce farklı yorumlanmış ve zaman zaman bu başlığın içinde farklı isimler yerleştirilmiştir²⁷⁶. Ehl-i Beyt'e bağlılık, Alevi inanç sisteminin temellerini oluşturmuştur. Bu noktada tevella ve teberra²⁷⁷ ortaya çıkar. Tevella, Ehl-i Beyt'i sevmek onların velayet makamlarının sahipleri olduğuna inanmak demek iken teberra, Ehl-i Beyt'i tanımayanlardan uzak durmak anlamında kullanılmaktadır. Ehl-i Beyt'e olan bağlılık Alevi düşünce sisteminin temel noktalarından birisidir. Ehl-i Beyt'i meydana getiren isimler, İslam dünyasında oldukça tartışılan konulardan bir tanesi olmuştur. Alevilere göre Ehl-i Beyt mensupları günahsız ve masumdurlar.

2.7. Tahtacılar da Ömür Boyu Yol Arkadaşlığı: Musahiplik

Tahtacılar da ahiret kardeşliği, yol kardeşliği yahut içeri kurbanı olarak adlandırılan musahiplik için ikrarın alınmasında evli olma şartı bulunmaktadır. Musahip olan çiftler, birbirlerine ahiret kardeşi de demektedir²⁷⁸. Yapılmış olan daha önceki cem törenlerinde musahip olmak isteyen iki aile dedeye başvurur. Ardından belli bir süre bu aileler bu kararın doğru olup olmadığını anlamak için bekletilir, onları tanıyan kişilere şikâyetlerinin olup olmadığı sorulur. Her şey yolunda gide ise musahip olacak aileler arasında tören yapılır. Bu

²⁷⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁷⁵ Öz, 1994: 498-501.

²⁷⁶ Ahzab Suresi' nin otuz üçüncü ayeti şu şekildedir: "Hem vekalarınızla evlerinizde durun da evvelki cahiliyyet çıkışı gibi süslenip çıkmayın, namaz kılın, zekât verin, Allah ve Rasulu'ne itaat edin, Allah sade şunu istiyor: sizden kiri uzaklaştırsın da ey Ehl-i Beyt sizi tertemiz, pampak etsin!" Mehmet Can Bilge yayımlanmış yüksek lisans tezinde konuyla alakalı olarak şu satırları kaleme almıştır: "Alevi düşüncesi bu ayette kastedilen kimselerin sadece Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olduklarını vurgulamıştır ve buna da kanıt olarak Peygamber' in bahsedilen kişileri abasının altına almasıyla alakalı hadisi göstermişlerdir; dolayısıyla Alevilik, inancın genel yapısı itibariyle de söylenebileceği gibi kutsal aile kavramını Ehl-i Beyt temelinde kurup; bu soya bağlanmayı da bir esas olarak kendine şiar edinmiştir.

²⁷⁷ Öz, 2011: 214-215.

²⁷⁸ Çıblak, 2003: 221.

törende, Delilci tarafından delil yakıldıktan sonra, delile niyaz edilmektedir. Ardından dedeye niyaz edilir ve süpürgeci dedenin önünü üç defa süpürür. Dede aynı senede teehhül edenleri musâhib yapar. Bunları yere yatırır şu sözleri söyler: “Örtük kapuyu açma, açık kapuyu örtme, dibi görünmeyen kabdan su içme, her deliğe elini sokma, koğu koğlama, dil dinleme, elinle komadığın bir şeye dokunma, eline, diline, beline sahib ol” der. Vallâhi Muhamed Ali diyerek de arkalarını üç defa sığaçar. Ve Muhammed Ali aşkına üç dolu sunar, Tahtacılar da, bir kimsenin dört kadar musahibi olabilir²⁷⁹. Ve isimleri derece derece peşine çekilir. Tarikat sahibi olan kızılbaşlar, bu musâhib usulünü saygınlık addetmektedirler. Keza muhakkaktır ki evlenmemiş bir delikanlı, kocaya varmamış bir kız, mahrem ayinlere dâhil olamaz²⁸⁰. Rehber, Tahtacılar da bir nevi babadır. Hatta baban kim? demek rehberin kim demektir²⁸¹. Bildiğimiz üzere rehber, bu irşâd usûlu kadimen İsmaililerde ve bazı mühim farklarla Hasanîlerde de mevcuttur. Rehber Tahtacı evinden doğanları üsûl-i dâiresinde musahip yapar. Fakat hariçten bir ferdin mezheblerine dühûlu ancak post sâhiblerinin müsâadesine menûtur. “Tahtacılar da mevki-i mahsûs sâhibi birisiyle husûsileştim. Tarîkatının âşıkı bulunduğumu ve tutacak bir etek aradığımı söyledim. Bana, seni ancak posta oturacak olan dede kabul edebilir dedi.”²⁸²

2.8. Tahtacı İbâdethâneleri ve Erenleri

Tahtacıların muayyen bir ibadethaneleri yoktur. Bulunmaması da mülhid bir cemaat olduklarına delil olamaz. Zira senede bir kere kurban kesmeye yaramaktadır. Kurban ise her yerde toprak veya çayırdaki kesilebilir. Yeter ki usûl-i dâ’iresinde kesilmiş ve kemikleri toprağa gömülmüş olsun. Sâniyen mabedi mezhebi ayinlerin mahall-i icrâsıdır. Burada çukûrler çalınır, rakılar içilir, kadın ve erkek muhtelit bulunur. Husûs-ı mezkûr için ise köyün uzunca geniş bir evinin de yeterli olduğunu bilinmektedir²⁸³. Hakikat-i hâlde de böyledir, yakın vakitlere kadar göçebe hayatını yaşayan, bu gün bu ormanda yarın başka bir ormanda ömür geçiren bir kavim, sabit bir ibadethaneye de sahip olamazdı²⁸⁴. Niyazi Bey bu durumu şöyle aktarmıştır “Sünni köylerinden bir kısım-ı mühiminde bir camiye tesâdüf edilir mi? Sonra Tahtacılar ve diğer Alevîler umûmiyetle büyük bir Sünni ekseriyeti içinde itikâdlarını sıkı bir surette gizleyerek, saklayarak yaşamıyorlar mı? Böyle saklı bir cemaat-i mezhebiye gizli cemiyetler için aşikâr bir binayı münasip görür mü?”²⁸⁵

²⁷⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸⁰ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸³ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:140.

²⁸⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:140.

Tahtacı köyleri civarında umûmiyetle ziyarethaneler vardır. Orada burada bulunmaktadır. Anadolu Türklerinin bir kısmı bu erenlere yatır derler. Tahtacıların erenleri oldukça fazladır. Bu duruma bir örnek olarak aşağıdaki nefesi gösterebiliriz.

Seksen bin Rumeli

Doksan bin Horasan eri

Yüzbin Şâm evliyâsı

Yüz elli altı bin Bağdad halifesi

Elli bin gâyib erenler²⁸⁶

Bazı Tahtacıların yüz yirmi dört bin peygambere ait menâkıbı bilmekle iftihâr ettiği okunmaktadır. Yine başka bir nefeste erenlerin önemi dikkat çekicidir.

Bulgarın başında Bozoğlan yatar.

Înâyed erenlerin orada biri var.

Güvenmek abdâl kayaluda sır oldu.

Baba kaygusuz ummana doldu.

Murâd ehlinin murâdın andı.

Înâyed ernelerin orada biri var.

Adana çölüne uğrattın bizi.

Şehidi çok olur Battal-ı Gazi.

Ashâb-ı Kehfe kılalım niyâzı.

Orada da gâyib erenlerin yeri var.

Akdeniz derler bir yazı var.

Mevlamız izin verdi geçtim.

Ol habib-i niyâza mesrûte düştüm.

İbrahim Baba'ya mürvete düştüm.

Orada da gayib erenlerin biri var²⁸⁷

Üsküdarlı Tahtacılar ait olan bu nefesten de anlaşılıyor ki başlıca erenler: Hacı Bektaş, Sultan Karaca Ahmed, Balım Sultân, Kaygusuz ve Bulgar Bozoğlan, Ashâb-ı Kehf, Battal Gâzi, Habîb-i Neccâr, İbrahim Baba ve Abdal Musâ'dır. Akkaş, Islâhiye'nin şark-ı şimâlinde ve dört buçuk saat kadar badında münferid bir tepe üstündedir. Antep, Maraş, Islâhiye, Osmâniye, Bahçe ahâlisi umûmen Akkaş'ın ziyâretine koşarlar. Karı koca kurban alır gelirler. Civârında husûsî barakalar vardır. Evlâdı olmayanlar orada aile hayatı yaşar, çocuğu olur ismi Akkâş olur. Bu civâr sekenesinin yüzde doksanının ismi Akkaş'tır. Akkaş, Ebû Ubeyde

²⁸⁶ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁸⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

devrinde bu havâliye gelen ashâbdandır. Tahtacıların Akkaş'a büyük bir itikâdları vardır²⁸⁸. Hatta şöyle rivâyet ederler: “Yetimimi ziyârete gelmezden evvel Ashâbü'l-Kehf ile Akkaş'ı ziyâret ediniz.”²⁸⁹ Bunun için Tahtacılar hacca gitmek yerine buraya gelirler. Ve Anadolu'nun her tarafından akın ederler. Abdâl Musa nazarında pek mukaddes bir mevcudiyeti haizdir. Orhan devrinde yaşayan bu azizeyi²⁹⁰ bütün Caferiler, Bektaşiler, Karayılanlar pek yüksek tanırırlar, kendisine devletlü derler. Lakin Çaylaklar, Hacı Bektaş'a Aydınlılar kadar sâdık görünmezler²⁹¹. Çaylaklar , İbrahim Sâniyi pek de tanımazlar. Daha önce üzerinde durulduğu üzere bunların en büyük gâib ereni, Mersin'e dört saat mesafede Cebel-i Nur eteğinde Durhasan Dede'dir²⁹². Türbesini İzmir'den gelen Abidin Efendi 288 tarihinde külliye bir masraf yaparak inşa etmiştir.

²⁸⁸ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:142.

²⁸⁹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

²⁹⁰ Daha fazla bilgi için bkz.: Haşim Şahin, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. 2007, 106.

²⁹¹ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54; Sarısır, 2012:142.

²⁹² BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHTACILARDA GÜNDELİK HAYATA DAİR İZLER

3.1. Tarihsel Süreç İçinde Tahtacı Sosyal Hayatı

Hem Türkmen ve Alevi hem de kendilerine münhasır bir ocak, kültür ve tarihi kimliğe sahip olan Tahtacıların, ekonomik yaşam stili olarak da ormandan kereste tedariki ile uğraşmaları, onların etno-dinsel bir topluluk olarak tanımlanmalarını sağlamıştır. Tahtacıların çoğu yüksek rakımlı bölgelerde ağaç kesip budayarak, inşaat işlerine tahta tedarik etmektedirler²⁹³. Kökenleri hakkında pek çok farklı görüşün olduğu Tahtacıların, sosyal hayatları, Osmanlı Arşiv belgelerinde aranmıştır. Tahtacıların sosyal hayatta yapılanma şekillerine bakıldığında, elde edilen bilgilerden onların aşiretten on beş, yirmişer kişilik oluşumunun bir bölüğe tekabül ettiğini, yani Tahtacı bölümü dediğimizde on beş yirmi kişilik bir gruptan bahsedilmiş olabileceğini anlayabiliriz²⁹⁴. Menteşe kaymakamı Tayyip Paşa'nın 1856 tarihinde Meclisi Vala'ya sunmuş olduğu tahrirata baktığımızda, Tahtacı gruplarının verilen sayı kadar oluşumlardan meydana gelen bölükler şeklinde yapılandıkları ve her bölümün başında Tahtacı tüccarından birinin ağa seçildiği görülmektedir²⁹⁵. Dolayısıyla bu bilgi, bize Tahtacıların sosyal hayatlarında nasıl yapılandıklarını da sunmuş olmaktadır. Aynı zamanda Tahtacılarda statü farklarının mevcut olduğu, bu ağaların varlığından anlaşılabilmektedir.

Konargöçer yaşam tarzını benimsemiş olan Tahtacıların, zaman zaman yakın bölgeler arasında yer değişikliği yaptıkları bilinmektedir²⁹⁶. XIX. yüzyıl belgelerinde de bilhassa Antalya, Aydın, Adana, İzmir, Kocaeli bölgelerindeki Tahtacı karyelerinin isminin sıkça geçtiğini belirtmek gerekmektedir²⁹⁷. Okunan arşiv belgelerinin pek çoğunda rastladığımız ‘*haymenişin*’ (göçebe halde olan) tabiri, Tahtacıların bulundukları bölgelerde konargöçer olduklarını göstermektedir²⁹⁸. O halde zaman zaman başka bölgelere ödenmesi gereken vergilerini ödemeyerek göçen Tahtacılar, yerleşik hayat sürmeyi tercih etmemişlerdir. Bunun sebebinin uğraşmış oldukları iş ile alakalı olabileceği de düşünülebilir. Tahtacılık yapan bu grup, bölgede bu işi yapamayacak duruma geldiklerinde kendilerine yeni iş alanları ve ağaçlık bölgeler bulup, göç etmiş olabilirler. Tahtacıların XIX. yüzyılda dahi bulundukları köylerde

²⁹³ Çiftçi, 2020: 465-489.

²⁹⁴ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

²⁹⁵ BOA., İ.MVL. 375 /16468.

²⁹⁶ BOA., A.MKT.MHM.255/14.

²⁹⁷ BOA., A.MKT.69/54.

²⁹⁸ BOA., A.AMD.88/71.

çadırlarda yaşadıkları, belgelerden takip edilebilmektedir²⁹⁹. Filhakika verilen yüzyıl dâhilinde bu kadar Tahtacı köyleri içinde yalnız birinde o da misafirlere mahsus olmak üzere bir ayakyolu vardır³⁰⁰. Umum Kızılbaz köylerinde de durum aynı şekidedir. Aşiretlerde ve en garibi bazı köylerde tuvalet bulunmadığını da ifade etmek gerekmektedir.

Tahtacı sosyal yaşantısında hijyen konusunda çok temiz olmadıklarına dair bilgiler aktarılmıştır. “Yüzlerine gözlerine ormanda çamsakızı bulaşır yıkamadan gezerler”³⁰¹. Yataklar ve yorganları dağınık halde bıraktıkları, bazı zengin haneler hariç diğerlerinin evinde sabun da bulunmadığı bilinmektedir. Tahtacılar, çamaşırları soğuk suda Pazartesi ile Perşembe günleri yıkamaktadırlar³⁰².

Şunu da belirtmek gerekir ki çiftçiliğe başlayan Tahtacılar gündüz çalışmaktalar, akşam yemeğini yer yemez erken vakitte yatmaktadırlar³⁰³. Erken yatan ve sabahleyin pek erken kalktıklarını bildiğimiz Tahtacılar, hemen iş başına koşmaktadırlar. Ancak Çaylakların diğer Tahtacılara göre daha geç yattıkları kaydedilmiştir. Tahtacıların bir gününün nasıl geçtiğini anlayabildiğimiz bu bilgiler dâhilinde yerleşik olmayan pek çok kimse gibi hijyenin sağlanamadığı ve yapılan mesleğin çevresinde örülü bir hayat kurdukları görülebilmektedir. Yaptıkları iş hayatlarının merkezinde yer alırken, yeme, içme, temizlik ve uyku düzeni gibi olaylar belli kural ve kaidelerden uzak, gelişigüzel yaşanmaktadır.

Tahtacılar ormanlık alanlarda yaşamlarını sürdürürken, kendi bulundukları bölgelere su tedariki, onlar için önemli bir durum haline gelmiştir.

“Köylerin suları bazen derelerden temin edilir iken ekseriyetle çeşme ve kuyu sularından ibârettir. Çeşme her köyde bulunmadığı gibi bulunduğu köylerde de yazın suyu pek azalır. Gerek pınarlar ve gerekse kuyular kurak mevsimlerde köy halkının ihtiyâcına umûmiyetle kifâyet edememektedir. Çok def’alar pınarbaşlarında nevbet beklendiğini bazen de sarp yollardan iki sâ’atte inilerek, çıkılarak insan arkasında veya hayvan sırtında köye su getirildiğini gördüm.”³⁰⁴

Çoğu zaman pınarlardan ve çeşmelerden su tedariki, Tahtacı sosyal hayatında önemli bir zaman dilimini de oluşturmaktadır. Bakıldığı zaman çeşmelerin her Tahtacı köyünde mevcut olmadığı görülmektedir³⁰⁵. Bu sebeple su kaynağına ulaşım ve burada yeterli miktarda suyun bulunması ve bulunan suyun tekrar kendi bölgelerine taşınması, bu iş için önemli bir zaman harcanması anlamına gelmektedir. Bu sebeple olacak ki Aydın vilâyetinde Tahtacı köyleri en ziyâde su başında kurulmaktadır³⁰⁶. Tahtacıların ikamet ettikleri bölgelerdeki dere

²⁹⁹ BOA., MVL.601/38.

³⁰⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁰¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁰² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:157.

³⁰³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:158.

³⁰⁴ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

³⁰⁵ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

³⁰⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

ve çaylardan istifade ettikleri aşıkardır. Buralarda bulunan derelerin üzerindeki değirmenlerde buğdaylarını öğütmüşler, kereste ve odun naklini gerçekleştirmişlerdir. Aynı zamanda bu nehir ve çaylardan Tahtacı yerleşim yerlerine elektrik sağlanmaktadır³⁰⁷.

3.2. Tahtacı Haneleri

Tahtacıların, keçi kılından yapılan kara çadır ya da turluk çadırlarını bırakıp, tahta evlere geçerek yerleşik hayata adım attıklarını söyleyebiliriz.³⁰⁸ Bu tahta evlere kısa sürede sahip olabildiklerini tahmin etmek zor olmayacaktır. Ormanlarda birkaç gün içinde tahta ve salma ile muvakkat bir ev yaparak içine yerleşmişlerdir. Tahtacıların özellikle kışlık evleri, ormanların eteğinde ve ağaçtan büsbütün mahrûm olmayan bölgelerdedir. Kışın barınılan bu evlerin yapımında kullanılan malzeme genellikle taş ve ağaçtan oluşmaktadır. Arşiv kayıtlarında geçtiği üzere evlerin damları düz ve toprakla örtülüdür. Merdivenler yanda, pencereler ve kapılar çok defa türlü hayvanlara bakan bölümlerde bulunmaktadır. Ocaklar evlerin şark köşelerinde yer alır. Pencerelerin ise küçük ve demirlidirler fakat camları yoktur³⁰⁹. Hanelerin alt katları iki kısımdır. Görülmektedir ki burada yazın hayvanlar barınmaktadır. Diğer kapalı alanda ise kışın çobanlar kalmaktadır. Kışlık evlerin duvarları taştan ve topraktan, fakat önündeki sofası köşkü tahtadandır. Üsküdarlıların kışlık evleri, muntazam ve tamamen ahşap inşa edilmiş ve diğer Türkmen köylerine nazaran daha dayanıklıdır. Bazen de bina bir çinko ile kapatılmıştır. Bir de her iki Tahtacı tabakasının evlerinde bir köşk üstünde bir dam altında bir iki aile pederâne bir tarzda ikamet etmiştir. Muhtelif karılar, kocalar, delikanlılar ve kızlar, irili ufaklı çocuklar, sıra ile dizilip yatmışlardır³¹⁰. Aile hayatına değinileceği üzere, Tahtacıların hanelerde kalabalık bir nüfus ile yaşadıkları söylenebilir. Evlenme durumu olsa dahi baba evine gelen gelin ile birlikte hane mensuplarının yaşam alanları aynı kalırken, nüfusların arttığını söylemek gerekmektedir.

Tahtacılar da ev eşyası mümkün olduğu kadar basittir. Birkaç minder, yatak, yorgan, yastık, halı ve kilim bulunmaktadır. “Bir iki küçük tahta sandalye, birkaç kab işte hepsi bunlardan ibarettir”³¹¹. Yalnız Aydınlıların evlerinin daha düzgün ve daha zengin görüldüğü kayıtlara geçmiştir.

Tahtacı Meskeninin Şekli: Tahtacı evleri Keskin köyleri istisnâ edilirse, kereste ve ağaçtan inşa edilmektedir. En ziyade işledikleri çam ve katran ağaçları olduğundan, evleri bunlarla yapılmaktadır. İlk zamanlara kırmızı berrak latif bir manzara irâe etse de sonraları

³⁰⁷ BOA., DH.EUM.2Şb.67/54.

³⁰⁸ Biçen,2005:112.

³⁰⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34;Sarısır, 2012:165.

³¹⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34;Sarısır, 2012:166.

³¹¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

hava tesiri ile bu rengin değişmekte olduğunu gör÷lmektedir. “Çam, salma ve tahtaları yan yana veya birbiri üzerine konur ve bunlar dört köşede birleştirilir ve evin dört duvarı böylece teşekkül eder.”³¹² Tahtacı evleri, eskeriyetle iki katlıdır. Şu kadarki alt katları umûma açık ve hiçbir vazîfe ifâ etmez, sırf binaya yüksek başlamak için yapılmıştır. Evlerin çatı kaplaması da tahtadandır. Yalnız bazı köylerde çinko gör÷lmüştür³¹³. Tahtacı haneleri üzerine damlar ise yağmurlardan korunmak için yapılmıştır.

3.3. Tahtacı Köylerine Genel Bakış

Tahtacı evleri gibi köyleri de yazlık ve kışlık olarak sınıflandırılabilir. Bu köylerin yapılanma şekli, Adana vilâyetinin yakınlarında bulunan diğerköylerden pek farklı değildir. Onlar gibi gayri muntazam yapılmış, onlar gibi evlerin intizamı gözetilmemiştir. Tahtacı köylerinin yolları ise düzensiz ve derme çatmadır. Köyler ekseriyetle bir cebheye açık ve bazen bir dere kenarındadır³¹⁴. Fakat mutlaka bir tepenin eteğinde ve güney cephesindedir.³¹⁵ Evler aşağıdan yukarıya, adeta amfiteyatro şeklindedir. Geniş yerlerde oturdukları halde evleri biraz sık yapılmış ve aralarına pek az bir miktar da tütün, darı, kabak ve fasülye gibi şeyler ekilmiştir³¹⁶. Aydınli köyleri düzeni muntazamdır. Ancak bu köylerde mahdud misafir odalarından ve haricen hiç belli olmayan alelade binadan başka umumi bir mesken yoktur. “Mektep yok, cami yok, medrese hiç yoktur.”³¹⁷

Orta halli her ailenin bir iki ineği, çiftçiliğe sülûk edenlerin bir iki öküzü ve kısırağı mutlaka olmaktadır³¹⁸. Tahtacı hanelerinde, keçilerin de eksik olmadığı bilinmektedir. Gördüğümüz üzere her sabah kadınların ilk işi ineği sağmak, ikincisi ekmeği pişirmektir. Akşam vakti de her evin önünde yayık yaymak ve evinin yağ ihtiyacını mümkün mertebe gidermektir. Çocuklar keçilerle oynar dururlar iken yumurta elde etmek için de tavuk beslemişlerdir. Tahtacılar tahtacılık haricinde bu hayvanlarla uğraşmışlar ve çiftçilik ile meşgul olmuşlardır³¹⁹.

³¹² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:164.

³¹³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:165.

³¹⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:165.

³¹⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:165.

³¹⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:167.

³¹⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³¹⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³¹⁹ BOA., VRD.TMT.d.1812.

3.4. Tahtacılar da Aile Hayatı

Türkmen aşiretlerinde görüldüğü gibi pek samimi bir tanışma ve buluşma durumlarının Tahtacılar da mevcut olmadığı görülmektedir. Zaten herkesin birbirini tanıyor olabileceği zümre içinde, bunun göz önünde gerçekleşme ihtimalinin düşük olduğu tahmin edilebilmektedir. Yine kızlarla delikanlıların kuyu ve çeşme başında görüştükleri bilinmektedir. Bu tarz görüşmeler elbette gizli saklı yapılmaktadır. Çünkü bilinir ki, öğrenilirse köyün ihtiyarları tarafından tenkide uğrar ve herkesçe ayıp telakki edilir³²⁰.

Tahtacı aile hayatıyla ilgili olarak şunları söyleyebiliriz; yaşanan olumsuz durumlarda sorunların mümkün merteye kendi aralarında çözümlendiğini görmekteyiz. Tahtacılar karşılaştıkları sorunu resmî makamlara ulaştırmadan evvel güruf denilen küçük cem ayinlerinde çözmüşlerdir³²¹.

Çocuklar ailelerin önemli unsurlarıdır. Kız çocukları ellerine bir ip alarak birisi kaldırır, öteki çeker ve bu şekilde ip oyunları oynadıkları görülmektedir. Erkek çocukları ise balta ile ormanda eğlence yapmışlar ve küçük fidânlar ve kütük parçaları üstünde kuvvetlerini tecrübe etmişlerdir³²². Adeta her ikisi de müstakbel sanatlarına hazırlanmışlardır. Tahtacı oyunları sosyal hayatın önemli bir öznesi haline gelmiştir. Yarı dini eğlence oyunları kendi arasında dörde ayrılmaktadır; belirli günlerde oynanan töresel ya da büyüsel oyunlar, sadece eğlence için oynanan oyunlar, müzikli ve danslı sözsüz oyunlar, müzikli danslı ve türkülü oyunlar.³²³ bunlardan başka erkek çocukları, diğer köylerde olduğu gibi çırakman oyunu oynarken, kızlar ise evcik yapmışlardır. Delikanlılara gelince bunların yegâne milli oyunları mengi oyunudur³²⁴. Yine bugün hâlâ devamlılığını koruyan, Tahtacılar arasında birlik, beraberlik ve dayanışma ruhunu canlandıran pingıdık oyunu da Tahtacı sosyal yaşantısının bir parçasıdır³²⁵.

³²⁰ BOA. DH.EUM.6ŞB.54/34.

³²¹ Daha fazla bilgi için bkz.; Öznur Tunalı, “*Gelenekleri ve Günlük Yaşamlarıyla Antalya Tahtacıları*”, Kent Müze Tarihi Söyleşileri-8, 2008, s.13(Yazar gürufü yerel mahkeme olarak değerlendirmiştir.)

³²² BOA. DH.EUM.6ŞB.54/34.

³²³ Çıblak,2019:168.

³²⁴ BOA. DH.EUM.6ŞB.54/34.

³²⁵ Antalya Tahtacıları Dernek Başkanı Mehmet Akar ile Tahtacılar üzerine söyleşi,18.03.2024,Antalya.

3.4.1. Tahtacılarda Nişan

Tahtacılarda nişan usulü câridir. Ve ekseriyetle nişan ile düğün arasındaki zaman kısadır³²⁶. Buna karşı yine de Niyazi Bey'in hazırlamış olduğu rapordan yedi sene bekleyen nişanlıların da olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca nişanlandıktan sonra bile Tahtacı delikanlılarının kıskanç olmadıkları da kaydedilmiştir.³²⁷

3.4.2. Tahtacılarda Kız kaçırma Durumu

Kız kaçırma bilhassa Aydınli Tahtacılarında pek çoktur. “Her ne kadar yaşlı, ağırbaşlı babalarının başlarını (*külâh eğdirmek*) eğdirmek istemezlerse de çok kızlar babalarının külâhlarını eğmek şöyle dursun hatta çamurlara bile atmakta tereddüt etmiyorlar.”³²⁸ Tahtacılarda, evlenecek kızın babası delikanlıdan 50 – 60 hatta 100 lira para (*yolluk*) istemektedir. Düğün masrafı vesair külfetler ve masraflar oğlan tarafına aittir. Şunu da bilmekteyiz ki Çaylaklarda bir nevi mehir olarak görülen yolluk nispeten daha azdır; kırk kuruş kadar bir meblağdan ibarettir³²⁹. Bu da gayriresmî olarak yine biraz fazlaca on beş lira kadar para alınmasına yol açmıştır.³³⁰ Yine Niyazi Bey'in aktardığına göre bazı Çaylak köylerinde kaçırma hatta kızın erkeği kaçırması giderek artmaya başlamıştır³³¹. Kız kaçırma olayı sadece Tahtacılarda görülmemiş olup, Anadolu'nun pek çok yerinde bu durumun yaygın olduğu bilinmektedir. Burada Tahtacıların kız kaçırma sebepleri ve bu konuda oymaklar arasındaki farklılıklar görülmektedir.

3.4.3. Tahtacılarda Evlilik

Osmanlı arşivinde, Tahtacı düğün merasimleri ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Öyle ki bu büyük seramoni şu şekilde anlatılmaktadır. Evlenme yaşı vaktiyle erkeklerde 25–35, kızlarda ise 20–25 iken son senelerde delikanlılar nadiren yirmiye varmakta imiş. Kızlar ise on beş yaşında verilir olmuş³³². Tahtacı İzdivâcında en büyük rol ifâ eden aşk olmamakla birlikte kız babalarının işçiye ihtiyacı göz önünde bulunduruyor olmasıdır. “Ne vakit ki babalar bakıcısız kalır ve tek oğulları bulunursa, anaları vasıtasıyla evlâdlarına filanın kızını ister mi? diye haber gönderir oğul da evet yahud hayır cevabı verirmiş”³³³. Tahtacılar, vahdet-i izdivaçdan (*Monogamie*) katiyen inhirâf etmezler. Bu hususta Sünnilerden tamamen

³²⁶ BOA. DH.EUM.6ŞB.54/34.

³²⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34

³²⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:174.

³²⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:174.

³³⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³³¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³³² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:175.

³³³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

ayrılırlar. Pek çok Tahtacı evliliğinde böyle bir durum nadiren görülmektedir. Onlar da ikinci defa evlenmek mecburiyetinde olanlardır³³⁴. Yine de ikinci evliliğin tahtacılar arasında her ne sebeple olursa olsun hoş karşılanmadığı aşıkardır. “Tahtacılar bu mahdûd adamların isimlerini söylemeden şu iki karılı³³⁵ diye tarîf ederler.”³³⁶ Kadınlar Tahtaclar için pek mahremdir. Erkek onun sözünden pek çıkamaz. Paranın idaresi de Tahtacı kadınlarındadır. Yemeği pişiren, ekmeği yapan, çocuklara bakan, ormanda çalışan, bıçkıcılık yapan, bazen de ağaç kesen, kütükleri yükleten, indiren, köylerine ailelerine günlük yapan, yabancı bir ekreğe karşı her türlü tahkiratı yağdıran, hukûkunu, kudsiyetini muhafaza eden kadındır³³⁷. Tahtacılarda evleri kumanda eden de kadındır. Kadın bir erkeğin şerefi, serveti ve karısıdır. Bundan dolayı kız çocukları Tahtacılar için kıymetlidir. Onlar gelecekte kendi evlerinin yönetimini ele alacak olan kadınlardır.

3.4.4. Tahtacılarda Nikâh

Tahtacıların nikâhı Sünnilerce o derece karışık addedilmiş ki, bazı karışık düğümlü işlere *Tahtacı nikahı* denildiği belgelerde okunmaktadır.³³⁸ Çaylaklar nikah için hocaya, imama, müracaat etmez iken Üsküdarlılar genellikle nikah kıyacak bir hoca ararlar. Bir cihet olursa diye her türlü ihtimale binaen bir hoca bulundururlar³³⁹. Sonra ise kendileri yine bildikleri gibi İmam Cafer-ı Sadık'ın kavli üzere nikâh kıymaktadırlar. Kız kaçırılmış bulunmaz ve davalı olmazsa Aydınlıların da nikahta hoca aramadıkları bilinmektedir³⁴⁰. Kendi mollaları bu işi görür. Tahtacılarda düğün merâsimi arşiv kayıtlarında detaylı bir biçimde anlatılmıştır³⁴¹:

1. Evvelen: Düğüncü, kız evine gider kızı ister, uyuşulur. Nihâyet "esvâbı kesdik" derler.
2. Esvâb kesilir, köyün ihtiyarları toplanır, tekrar kız evine düğür salarlar, düğürcüler (görücü) "Kız alıcı gelmiş almış, cenaze alıcı Azrail gelmiş alamamış" derler. Bunun üzerine kız babası "Hayrını görsün" der.
3. Cumartesi günü yani gördükten beş gün mukaddem, kız evine yolluk/bolluk gönderilir. Yolluk meyanında bir ipekli top, 3–4 torba bez, yemeni, kahve ve şeker gibi münasib şeyler bulunur.

³³⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³³⁵ Bununla Mersin'e sekiz on saat mesâfede bulunan Karaçoban'daki iki eşli çiftçi Tahtacı'yı ifade etmek isterler.

³³⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³³⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:175.

³³⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:177.

³³⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁴⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁴¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

4. Davulcu abdal çağrılır. Bunlara külliyyetli paralar verilir. Gece gündüz asla kesilmeksizin davul ve zurna çalınır.
5. Düğün sabahı olan güveyinin babasına "*Nereye okuyacaklar*"³⁴² derse okuyacaklar tayin ettikten sonra, herkese mevki ve derecesine göre okuntu (davet) gönderilir. "Bir kısmı top bezle sarıkla (Emirlere yeşil sarık göndermek meşrûttur) Bir kısmı da kağıtla (son moda) okunur. Kendi köyleriyle bilâ-tefrik-i mezheb bütün komşu köylerin delikanlıları da asla ihmâl edilmez. Sûret-i mahsûsada davet edilir.
6. Delikanlılar (150) ayak tûlünde bir ağaç keserler, yaprak haline korlar, yaprağın önünde kurban kesilir.
7. Bir de hoca (Kendilerinden olmak şartıyla) çağrılır, dua eder, Pazartesi gök sancak kaldırılır. Hocasız hiçbir düğünde sancak kaldırılamaz.
8. Davetliler salı günü gelmeye başlar. Gelirken tüfenk atarlar, köy delikanlıları da küçük bayrağı alarak karşı giderler. Yeni gelinler birçok nazlar, kendi tabîrlerince, süsler yaparlar. Atlılar karşı karşıya cirit oynar. Cirit oynayanlar, düğüne şenlik verenler, güreş yapanlar, at oynatanlar, Sünni Türk babayiğitleridir³⁴³.

Bayraklar mübadele edilir. Bu misafirler de saman, davar gibi hediyeler getirirler. Tahtacı delikanlıları eski usul üstüne cepkenler, ayaklarına çizmeler giyerler ve içlerinden hatırlı, nüfûzlu birisini "Seğmen" intihâb ederler³⁴⁴. Mutlaka her düğünün bir seğmeni olacaktır. Delibaşılık yapacak, gençleri idare edecektir. Seğmenin elinde ipekli ve renkli bir bayrak bulunur.

3.4.5. Tahtacılar Kına ve Düğün

Kız evinden gelen elbise getirilir. Büyük kızlardan birine giydirilir. Kızlar delikanlılar Mengi oynayarak, rakı içerek kız evine giderler, kızın eline, ayağına kına yakarlar. Bugün oğlan evi rahattır. Perşembe Günü: Bu gece artık gelin hazırlanır. Kendi adetleri üzere süslenirler; başına al yeşil duvak bağlanır. Kenarlarına altın direkler, yüzüne al duvak örtülür, üstüne üç perçemli, bütün Türkmenlerde olduğu gibi kenarı sırmalı bir elbise ve Acem şalı ayağına da sarı çizme giydirilir³⁴⁵. Bilindiği üzere gelinin süsü festir bu fesin kenarında altınlar dizilir, beli de gümüş kuşaklı olur. Bu esnada evlenecek olan kızlara iğne dağıtımı yapılmaktadır³⁴⁶. Yengeler de tıpkı gelin gibi süslenirler daha sonrasında ise gelin güveyinin evine götürülür.

³⁴² Okumak da'vet etmek demektir. Okuntu da'veti ma'nâsına gelir.

³⁴³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34;Sarısır, 2012:178.

³⁴⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁴⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34;Sarısır, 2012:179.

³⁴⁶ Antalya Tahtacıları Dernek Başkanı Mehmet Akar ile Tahtacılar üzerine söyleşi,18.03.2024,Antalya.

Gelin ortada süslü bir at üstünde, delikanlıların yarısı ileride yarısı geride bulunur. Yolda urgan³⁴⁷ gerili olur. Bunu ancak, gelin keser geçer. Daha ötede bir koç göze çarpar, gelin at üstünde olduğu halde bunu bir taraftan alır diğer tarafa atar, mal gelinin olur³⁴⁸. Fakat bu malı bağışlar. Atamazsa fazla fazla bahşiş vermeye mecbur olur. Nihayet gelin kayınbabasının evine vasıl olur. Gelini at üzerinden kolay kolay indiremezler. Kaynanayı çağırırlar, "*Geline ne verirsin?*" derler, kaynana; "*Gög inek, sarı inek, ağ inek vereyim*" derken kayınbaba gelir o da "*Ben bir tosun (evladını kaseder) vereyim, mal hep onun*" der³⁴⁹. İlave eder: "*Ağ dügeyi*"³⁵⁰ de ben vereyim" yine gelinin ayağına birkaç kurban kesilerek attan indirilir. Bu arada kale oyunu da yapılır: Taştan bir kale dikilir, herkes nişan alır atar. Kim vurduysa gelinden bahşiş alır. Gelin attan inip de eve çıkınca oturtmak için delikanlılar yine bir şey isterler. Oğlan evi, bütün davetlilere pek mükellef bir ziyafet düzenlerler.³⁵¹ Damat delikanlılar tarafından saklanmıştır. Damadı son gün güzelce yıkarlar. Fakat hemen teslim etmezler. Nihayet gönülleri olduğunda damat teslim edilir. Kurban kesilir damat iki ihtiyara teslim edilir. Hoca gelir, elbette bu hoca Tahtacıdır³⁵². Hoca öğüt verir, dua eder ve "*Baş ucun pınar, ayak ucun göl olsun*" der. Damadı gelinin yanına katarlar.

Tahtacı düğünlerinde çok masraflar yapılır: 20, 30 teneke rakı 1500, 2000 kilo buğday, bir denk şeker, bir denk kahve sarfedilir. Davulsuz, zurnasız, hele hele rakısız düğün yapılamaz³⁵³. Düğünde fesler ateşe atılır. Döşekler halılar kesilir, bazen de şayet davetli delikanlı ile düğün sahibi arasında eski bir tatsızlık varsa delikanlı baltayı eline alır şunu bunu kırmaya başlar, elinden geldiği kadar ziyan etmeye çalışır³⁵⁴. Düğün sahibi ayıp olacağı düşüncesiyle bu duruma ses çıkaramaz. Oğlan baltasını bağlar. Düğün sahibi ne istiyorsunuz? diye sormaya mecbur olur. Oğlan, cevabında "*Meze olacak bir hâre-i ciger*" der. Bağ çözülebilmek için hemen bir keçi kesilir ciğeri çıkarılır³⁵⁵. Küskünlükler ortadan kalkar.

³⁴⁷ İp manâsınadır.

³⁴⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:178.

³⁴⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁵⁰ **Düğe:** Dişi dana demektir.

³⁵¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁵² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁵³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:179.

³⁵⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:180.

³⁵⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

3.4.6. Tahtacılarda Boşanma

Tahtacılarda boşanma yoktur. Bilmekteyiz ki Tahtacılar boşanma işine pek sıcak bakmazlar. Çünkü kendi buyruklarınca boşanma durumu kesinlikle yasaktır. “Bir Tahtacı kadını, şehirlerde olduğu gibi kocasının esiri değildir, kocasına her suretle yaranmak mecburiyeti yoktur”³⁵⁶. Bu noktada Sünni ve şehirlilerin evliliklerine Tahtacı bakış açısıyla bakma imkanına sahip olunmaktadır. Şehirliler gibi kocalarının esiri değildir ve karı koca arasında dedikodular yoktur denilerek esasında Sünni ve şehirlilerin evliliklerini Tahtacıların nasıl değerlendirdiklerini görmüş olmaktadır. Kendilerinin bu noktalarda onlardan ayrıldığını göstererek, aslında dışarıdan evliliğe çok sıcak bakmamalarının nedenlerini oluşturan sebeplere de değinmektedirler. Tahtacı kadınların itikadınca sağlam olması, ailenin gücünü temsil eder. Dedelerin özellikle bu durumlar için daima kadınlara dini öğütler verdikleri görülmektedir. Kadınlar da dedelere harfiyyen riayete çalışırlar.

3.4.7. Tahtacılarda Kız Verme

Tahtacıların kendi aşiretleri dışında evliliklere olumlu bakmadıkları bilinmektedir. Bir Tahtacı kızının ister resmen, ister kaçmak suretiyle olsun, bir Sünni ile münasebette bulunması yasaktır³⁵⁷. Böyle bir kız Tahtacı toplumu tarafından pek fena telakki edilmektedir. Ahiren birinin, kızını bir Türk’e (*Sünni*) vermesi, cemaat arasında oldukça kötü karşılanır. Hatta bu duruma şu örneği göstererek durumun ciddiyetinin altını çizmek gerekir: Kendileri “Âh! mürted paraya tamah eylediler de Türk'e kız verilir mi?” demişlerdir³⁵⁸. Zorunda kalınan bir evlilik gerçekleşirse, kadın “Üstümden bir hâ’in geçti” demektedir³⁵⁹.

Nasıl bir Sünniye kız vermek yasak ise Çaylak Üsküdarlı’ya, Üsküdarlı Tahtacılar, Çaylak Tahtacılarına bir iki istisnadan öte kız vermemektedirler³⁶⁰. En ziyade Talakderelilerle Kırkirkililer arasında her ikisi de Çaylak Tahtacı olduğu halde istisnalar mevcut ise de son zamanlarda aralarındakız alıp vermeyi da hoş görmemeye başlamışlardır. Nasıl Tahtacılar harice kız vermezlerse Sünnilerin de onlara kız vermeleri uygun değildir. Bu bigiler XX. yüzyılda geçerliliğini korumuş olsa da artık günümüzde bu durumun pek uygulanabilir olmadığı aşıkardır.

³⁵⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁵⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:180.

³⁵⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁵⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁶⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:181.

3.4.8. Tahtacılar da Sünnet

Tahtacı sünnet düğünleri oldukça tantanalıdır. Hatta izdivaç düğünlerinin gerçek bir numunesidir. Tahtacı çocukları üç ve yedi yaş aralığında sünnet ettirilmektedir. Tahtacılar çocuğun sünnet edilmesiyle beraber Müslüman olduğunu düşünürler. Tahtacılar abdest almaz, namaz kılmaz, oruç tutmaz, hacca gitmezler, çünkü abdestlerinin alınmış, namazlarının da kılınmış olduğuna inanırlar³⁶¹. Oruç Muharrem'e mahsûstur, hac makâmında da Akkaş'a ve Ashâb-ı Kehf'e gitmekte oldukları görülmektedir. Tahtacıların hepsinin boynunda muska asılı durur. Ve muskasız çocuk görülmesi gariptir. Sünni hocaların muskalarına pek itina ederler ve bu kimselere ve bu muskalara ulaşmak için uzunca yol giderler.

3.4.9. Tahtacı Ailelerinde Nüfûz

Tahtacılar da aile reisinin aile üzerinde kesin bir hakimiyeti yoktur. Kadının da evde mukaddes bir hakkı, hanede bir çift hâkimiyeti vardır³⁶². Hatta bazı hususatta da kocalar kadınlarına tâbidir. Pederlerin evlat üzerinde nüfûzu daha şiddetlidir. Çünkü oğlunu evlendirecek, kız bulacak olan babadır. Tahtacı babaları asıl kızlarından muhabbet ve hürmet görürler. Çünkü bilirler ki her şeyden fazla kendilerine güzel bir hayat sunacak ve eş bulacak babasıdır. Söyledikleri gibi: "Kız evlâd babaya çok acır"³⁶³. Ana sevgisine gelince, elbet o da daha samimidir.

Koca dedenin başı altında, zevc ve zevce baba ana, oğul, hemşire, koca dede, koca nine, dayı gibi pek çok kişi vardır. Bu kişiler evlenseler dahi peder hanesinde kalmaya devam ederler. Kardeşler çok defalar pederlerinin vefatından sonra bile ayrılmazlar. Bir evde otururlar, ayrı odaları kullanmaya devam ederler. Kızlar da kayınpederinin evine gider. Oğulun kendisine mahsus malı yoktur. Herşey babanıdır. Kızlar da yalnız çeyizlerini götürürler.

Tahtacıların pek kadimden beri cariye vesaire aldıkları görülmemiştir. Kadınları kendilerinden fazla çalışırlar. Hatta erkek baltasıyla ağacı keser, işi kadınına tevdi eyler bir tarafa çekilir, sigarasını üfleyerek seyreder. Çocuklara gelince, bunlar da mutlaka çalışır. Biraz büyüyünce değirmene katırla buğday öğütmeye gider, daha biraz büyürse kız olsa bile katırları teslim alır kiracılık yaparlar. Erkek çocuklar yalıya ırmak iskelesine kereste götürürler, bunlara Yalıcı derler. Bu sistemle Tahtacıların küçük yaşlardan itibaren sosyal hayatta bir yer edindikleri ve gelecekte yapacakları işleri erken yaşlarda deneyimledikleri dikkat çekicidir.

³⁶¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁶² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:181.

³⁶³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:182.

3.4.10. Tahtacılar Miras Meselesi

Tahtacı çocuklarından kızlara miras düşmediğini görmekteyiz. Tahtacılar miras konusunda ise dillerinde şu atasözü gezer: “Mirasa nerden geliyon nere gidiyorsun demişler, birinin evini yıktım, birinin evini yıkmaya gidiyorum demiş”.³⁶⁴ Evden harice miras çıkmaz. Baba malı ocakta kalır, baba malından mal istenmez. Çocuklardan birisi mal alıp çıkacak ise, ona pek âdî nazarla bakarlar. Sıradan bir Tahtacı ailesine baktığımızda baba ailesiyle kazanır ailesi ile yer tüketir ancak beş on bira ile adi ev eşyası, bir merkeb birkaç katır bırakarak ölür.³⁶⁵ Görüldüğü üzere Tahtacılar aile serveti fazla değildir. Buna da sebep, dede veya türbelerin fazla nezir almalarıdır. Tahtacıların yapmış oldukları meslek dolayısıyla miras bırakacak çok fazla mallarının halihazırda mevcut olmadığı düşünülebilir. Ancak yapılan okumalardan Tahtacıların hatapçılıkla uğraşmaya başladıktan sonra servet kazanmaya başladıkları görülmüştür.

3.5. Arşiv Kayıtlarında Tahtacı Profili ve Giyim Kuşamı

Kaydedilenlere göre Tahtacılar maddeten sağlam bir bünyeye sahiptirler. Vücutları güçlü ve iri yapılı, başları büyük ve alın açık, elmacık kemikleri çıkık, dudakları kalın, saçları düz ve kumrala yakındır.³⁶⁶ Çaylakların umûmiyetle fazla kıllı olmalarına rağmen, Aydınlılar arasında köseler ve seyrek sakallılara da rastlanmıştır. Ve bu ikincilerin simaları güzel, azaları daha mütenasibtir. Kadın ve erkek umûmiyetle sağlam vücutludur. Pek genç yaştan evlenmeye kadar açık, mütemadi bir faaliyet içinde yaşadıklarına yüz, göz, el ve ayaklar benzer renktedir.³⁶⁷ Tahtacı hâfızasının oldukça kuvvetli olduğu da kaydedilmiştir.³⁶⁸ Akıl ve fikret maverasında bulunan birçok batıla itikad ederler. Söylenen söze bilhassa samimi olursa, çok çabuk inandıkları bilinmektedir.

Tahtacı kadınlar, saçlarını tarar ve belik belik ederek bir kemac ile bağlamaktadırlar. Bilcümle Kızılbaşlarda bıyıklar uzayarak üst dudağın iki nısfı arasını kapayacak ve uzayarak ağzı da setredecek şekilde olmaktadır. “Bir Tahtacı askere köyüne gitmek üzere müsade edildiği hâlde vaktiyle bin müşkilâtla dahi yatırarak kesilmiş olan bıyığı eski şeklini almayınca hareket etmemiştir.”³⁶⁹ Gençler traş olur, fakat biraz yaş ilerlerse sakal bırakılır, gümrâh sakalları bulunur ve boğazının altına ustura vurmadıkları bilinmektedir.

³⁶⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁶⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:182.

³⁶⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:156.

³⁶⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:156.

³⁶⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:156.

³⁶⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

3.5.1. Tahtacı Kadınlarında Giyim Kuşam

Tahtacı kadın elbisesi üç yırtmaçlı bir rubadır. Fakat üç eteğin birisi arkada kısmından sarmaktadır. Lakin önde bulunan diğer ikisi, toplanarak arkasına düğümленir ve önüne bir kırmızı renkli peştemal tutulur. Bu bezi de bir kuşakla bağlar. Donları ayağı büzmeçli bol bir dondur. Tahtacı kadınları ayaklarına yemeni ve çizme giymektedir. Başlarında fes bulunur ve etrafına altın takmışlardır. Üstlerinde bazen yeşil renkte bir manto olur. Ayrıca diğer Türkmenlerin de buna mümasil ve hatta daha güzel elbiseleri mevcuttur. Tahtacı kadın elbiselerine yakından bakıldığında; Başında kalıpsız bir küçük fes ve kenarında yağlık mevcut olduğu görülmektedir. Bu yağlık, fesin üzerinde düğümленmiş, saçlar fes altında kalır fakat festen çıkınca ince beliklere ayrılmış bazı saç şekilleri de perişan olurlar. Fesin üstünde, saçlarda bazı altınlar ve nazarlık bulunduğu bilinmektedir. Vücudu beyaz pamuk bezlerinden keten ve uzun perdahlı gömlek setreder. Gömleğin göğsü tamamen kapalı değildir. İplikten örme ilmekler düğmeye geçmiş ve arada hafif bir açıklık kalmıştır ki, bu açıklıktan göğüs görünmektedir. Bunun üzerinde alaca üç yırtmaçlı bir entari vardır. Bu entarinin tıpkı kadınlarda olduğu gibi iki parçası arkaya düğümленmiştir. Öncelik olmak üzere bez, dört parmak kalınlığında bir kuşakla döndürülmüştür. Serpuş gibi kuşağın üzerinde de deve dişinden oluşan nazarlık tezyinler vardır. Daha üstünde de kısa ve kalın bezden bir hırka giyilmiştir. Süslemeler en ziyâde baştadır. “Hele gelin duvaklarına hiç diyecek yok. Bilezikler altın ve gümüş mamûlât-ı kadîmedendir”³⁷⁰.

3.5.2. Tahtacı Erkeğinde Giyim Kuşam

Üsküdarlılar vaktiyle Aydınli Türkmenler tarzında giyinmektelemiş. Tahtacı erkekleri bellerine kupur sokarken sonraları alelade köylüler gibi giyinmeye başlamışlardır. Yalnız her iki Tahtacı tabakasının başında sarık mevcut olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu sarık yeşildir³⁷¹. Bu elbisenin bütün mevaddı pamuktandır. Pamuk, Çukurova'nın başlıca bir mahsulü olduğundan, aşiretler de dâhil olduğu halde bu havali Türkmenlerinin elbise, ev ve eşyalarında büyük bir rol ifâ eder³⁷². Zaten pamuk her dönemde en ibtidai kavimlerden en medeni kesime kadar elbise malzemesi olarak kullanılmaktadır³⁷³. Çaylaklar pamuğu ve yünü yalnız iplik haline getirmekle iktifa eder. Sonra bez yapmak üzere Türkmenlere verirler. Halbuki Üsküdarlılar köylüler gibi ev tezgahlarından bez dokurlar. Onun için yapılmış olan elbisenin düğme ve fes dışında hemen her kısmı kendilerine aittir.

³⁷⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁷¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:162.

³⁷² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:162.

³⁷³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

3.6. Tahtacılar da Bir Başka Gelenek: Tevsim

Tahtacı sosyal hayatında tevsim uygulaması yaygın olduğu görülmektedir. Tevsim dövme gibi bir tür işaretleme demektir. Bu işaretlemenin ırka, millete, sınıf ve mezhebe göre muhtelif çeşitleri vardır. Mutlaka iğne ile yapılır bazen de hacamat ile yapıldığı kaydedilmiştir³⁷⁴. Bu ikinci usulün Avustralya ahâlisi tarafından kabul edilmiş olduğu bilinmekte ve pek ıstırâblı olduğu yazılmaktadır. Keza tevsim, ya alelade süs için tezyin maksadıyla yapılır, yahud mezhebi bir mahiyeti haiz olur. Türkiye'de bütün bedeviler ve Kızılbaşlar iğne ile döğmeyi kabul etmişlerdir. Köyünde okumuş bir mollası olan her Tahtacı kadını ve bazen de erkeği, mutlaka sağ kollarına döğme yaptıracaktı³⁷⁵. Bazı zamanlarda bu uygulama ile isimlerini de yazdırdıkları görülmüştür. “Bir kadına bunu niçin yaptırıyorsunuz dedim, Kızılbaş alâmeti cevâbını verdi”³⁷⁶. Tahkikata göre bu tesvim ziynet maksadına hadim olmayıp bir nevi disnosimdir (Tatauage-fetiche)³⁷⁷. Bu işin icrası için hususi dövücüler vardır. Bu da güçlü bedevîlerde olduğu gibi alelade bir şahıs değildir. Onlardan farklı olarak köylerinin okumuş bir kişisidir. Zira bu kimselerin nüfûzundan başka okumuşluğu yazmışlığı da vardır. Dövme için alelade mürekkebe yeterli olsa bile hususi mürekkeble de yapıldığını bilmekteyiz. Dövmecilerin ağaçtan damgası olur. tevsim edilecek şahıs oturur dövmeci de kolu eline alır, öncelikle ucu boyalı iğneyi damganın izleri üstüne batırır. Usul usul ameliyata devam eder. İlk vakalarda acırsa da ağlamanın ayıp olduğu bilinmektedir³⁷⁸. İşlem yapılan iğne yerlerinden kan çıkar. Bu kan mürekkebe karıştırılır, fakat o gün öylece bırakılır, ertesi gün ise yıkanır. Ancak köyde yazma bilen birisi yoksa dövme de yapılmaz. Dövmesi yapılan başlıca şekiller ise şu şekilde kayda geçmiştir: Arslan, serviye çıkan arslan, ceylan ve süpürge³⁷⁹.

3.7. Tahtacılar da Yeme-İçme Kültürü

Tahtacı yeme içme kültüründe, Çaylakların yedikleri, bulgur pilavı, dökme çorbası, yumurta kavurma, yoğurt, bilhassa Tatar böreği vardır. Arşiv kayıtlarında şehre gelip odun satan Tahtacıların ilk işinin yarım okka et kızarttırmak ve yüz dirhem rakı hazırlatmak olduğu görülmektedir. Niyazi Bey'in rapouna göre Aydınlılar istisna edilirse, Çaylakların yemeklerini yapmakta çok temiz davranmadıkları görülmektedir Tahtacılar tavşan eti katiyen yemezler, Tahtacıların, pastırma çiğ etler ve domuz etini de yemedikleri bilinmektedir.

³⁷⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34

³⁷⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:160.

³⁷⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁷⁷ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁷⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁷⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

Tahtacılar gece boyu yanan ateşi söndürmek istemezler. Sabahları hep birbirinden ateş alır, ocakları yakarlar, bazen de ateşi çam dalları üstünde götürürler. Ocağın sönmesine itina hususu kadim geleneklerinin bir parçası haline gelmiştir. Anlaşıyor ki bazı adetler Tahtacılar arasında hâlâ devamlılığını korumaktadır. Ekmek her gün pişirilir, mutlaka taze yenir. Her sabah vakti kadınların ilk işi hamur yoğurmak, sac üstünde ekmeği kızartmaktır. “Kendilerinden sebebini sordum eski yörüklükten kalma dediler, yalnız şurası kat’idir ki: Ekmek taze yenecektir.”³⁸⁰

Sıklıkla içmeyi tercih ettikleri şey içkilerdir. Ne olursa olsun ister rakı, ister şarap, ister konyak, hiç fark etmeksizin bu içecekleri içmişlerdir. Niyazi Bey’in kaydettiğine göre Tahtacılar erken yaşlardan itibaren içmeye başlamaktadır³⁸¹. Bazı Üsküdarlılarda kadınlar da içmektedir. İçki, ayinlerde büyük bir rol oynamaktadır. Tahtacı köylerindeki bakkal dükkânlarında mutlaka rakı bulunduğunu bilmekteyiz³⁸². “İçmenin de hudûdu yok üç kıyye içenler pek çoktur: Hem de su katmak yoktur, hülâsa Tahtacılar ve umûm Kızılbaşlar çok içen insanlardır.”³⁸³ Yine Niyazi Bey’in kaydettiğine göre vücut görünümünün aksine bağışlıklarının pek kuvvetli olmadığı aşikardır. “Vücutları zinde görünürse de bir hastalığa karşı dirençleri azdır. Birkaç gün hasta olur, hemen ölürler”³⁸⁴.

3.8. Tahtacı Ölüm ve Ritüelleri

Bütün Kızılbaşlar gibi Tahtacılar da ölü yıkamayı kabul etmezler. Yıkama hakkında bazı Kızılbaşlar şöyle söylerler: “Eğer bu murdarsa su ile temizlenmez, yok temiz ise tekrar yıkamaya lüzûm yok”³⁸⁵. Ölmüş adama “Yâ filan diye çağırmaya mezarın başında bağırmaya hiç akıl ermez diyorlar”³⁸⁶. Biz de bu konuda Tahtacı kültürünü yaşamaya devam etmeye çalışan Kudret Saylık ile yapmış olduğumuz görüşmeden bu durumu bizzat görmüş bulunmaktayız. Kendisinin bize izletmiş olduğu bir ölü töreninde, ölünün yasla değil, türküler ile belli melodiler eşliğinde son yolculuğuna uğurlandığını görmüş bulunmaktayız.³⁸⁷ “Bazı Kürt Kızılbaşlar ziyâret maksadıyla Medîne’ye vesaireye gidildiğini tenkîd ederse de ben Tahtacıların mezara fazla ihtirâmkâr olduklarını bizzat gördüm, mezarlarda itina etmezlerse de yasına çok dikkat ederler.”³⁸⁸ Tahtacılar da küçük çocuklara bile sandukalı muntazam kabirler yapılmıştır. Vakti hâli yerinde olanlar kabir üzerine, baş ve ayak uçlarına dururlar. Ve

³⁸⁰ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸¹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34; Sarısır, 2012:160.

³⁸² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸⁴ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁸⁷ Üstün Bilgi Kurs Müdürü Kudret Saylık ile Tahtacılar üzerine söyleşi, 26.05.2022, Antalya.

³⁸⁸ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

ziyârete pek ziyâde ihtimâm ederler. Aydın havalisinde sandukaların bir yanında on iki imamın ve on dört masûmun isimleri vardır. Kişiler hangisine tâbi ise onun da namı geçer. Bilinmektedir ki Tahtacı kabirleri bazen incir ağaçları altında yapılmıştır. Ölünün arkasından Hu Yu!.. Hu Yu!.. diye biten mersiyeler okunur. Selçuk tarihlerindeki Şuyûn = Mâtem manasına geldiği de malumdur. Bir kadın kocasının odunu = ateşini en aşağı bir sene çeker. Yine Tahtacılarda kocasının arkasından çok geçmeden evlenen gelinler de vardır. Bazı Tahtacı kadınları da aylar geçtiği halde hâlâ zevcinin ahını çekmektedir. Aile muhabbeti önemlidir. Bir kimse öldüğünde hane halkı kırkında davar keser, yemek yapar, konu komşuyu çağırır, üstüne pekmez veya şekerden bir şerbet dağdır. Hane daha zengin olursa bir teknede rakı içerler, ikinci üçüncü kırk günlerinde de aynısını yaparlar. Buna "Han Yemeği" derler³⁸⁹.

3.9. Tahtacılarda Hayvan Kültü

Türk kültüründe yeryüzünde bulunan canlı ve cansız varlıkların her biri oldukça önemlidir. Sosyal hayatlarında kullandıkları objeler ve kumaşlara işledikleri semboller, bu hayvanların birer anlamı mahiyetindedir. Bilinir ki her Türk boyu, kutsal saydığı bir hayvana sahiptir. Kutsallık atfettikleri bu hayvanlar, o boy tarafından avlanmaz ve kurban edilmez. Kutsal varsayılan hayvanlar “töz” ve “tör” kelimesi ile anılmıştır³⁹⁰. Türk boyları tözler dışında tamga adı verilen ayırt edici sembollere sahip olmuşlardır. Tamgalar adeta bir kimlik göstergesidir. O boydan olduğunu, o boya ait olduğunu göstermesi açısından boy mensupları tarafından önemsenmişlerdir³⁹¹. Tahtacılarda da durum bu şekildedir. Tahtacılar için iyi ve kötü anlamlar barındıran hayvanların mevcut olduğu bilinmektedir. Osmanlı Belgelerinden edinilen bilgilere göre Tahtacılar, ayı, tilki ve domuzu sevmemektedirler.³⁹²

Farklı bir inanca göre ise Türk ve Kürt Kızılbaşları ayının köylerine geldiği seneyi, bereket senesi telakkî ederler³⁹³. Anaşılıyor ki hayvanlar bazen bereket ve kutsal hayvan sayılırken bazen bu durumun tam tersi ile karşılaşılıyor. Tahtacılar Domuzun, ne etini yer ne de satarlar. Bunun dışında keklği de sevmedikleri bilinmekteir. Fakat etini az surette yedikleri bilinmektedir. Geyik ve ceylan gibi mazlum hayvanlara büyük muhabbetleri vardır. Türk kültüründe eski çağlardan itibaren yeri oldukça farklı olan geyik, başlangıç ve bitiş temsil etmesinin yanı sıra, yenilenme ve tekrar dirilmenin de sembolü haline gelmiştir. Pek çok objenin tasarımına yansıyan geyik figürü, genellikle bir ağaçla kompozisyon oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Seçilen semboller, o toplumun genel iyiliği için kritik yaşamsal

³⁸⁹ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

³⁹⁰ Şahin, 2022: 2.

³⁹¹ Şahin, 2022: 2.

³⁹² BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34

³⁹³ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

faktörlerine, doğrudan veya dolaylı olarak bağlıdır³⁹⁴. Geyik sembol olarak kullanıldığında, hayat kaynağı, soyun atası vasfını taşımıştır. Ceylan resmini çok seven Kızılbaşların kollarında ceylan dövmeleleri mevcuttur. Geyik Tahtacıların ve diğer Türk Kızılbaşların bir nevi idolüdür. Tahtacılarda geyik için hususi bir nefesi vardır, bu nefese ise geyik nefesi derler³⁹⁵.

Geyik niçin melersin?

Var git âşık yoluna

Avcılık ayıp değil kardaş

Değı daşı delersin?

Senin bende işin ne?

Avın bana satmaz mısın?

Bir kuzunun içinde bir geyik

Geyik ağlamaya başlar

Avcı:

Bir gidersin melersin

Aşık söyler:

Uyuzhâneye varayım

Geyik der:

Ârifin ezânda değil

Gonca gülün dereyim

Dört atlu apardılar

Okuyup yazanda değil

Sen dört altun verirsın

Toz toza kopardılar

Geyik boşuna ağlama

Avım sana vereyim

Ben bir kere böyle gördüm

Aşık:

Kibleye apardılar

Aşığın geyik

Uyuzhâneye varayım

Aşık yollara düştü

Gonca gülün dereyim

³⁹⁴ Dalkesen, 2015: 60.

³⁹⁵ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

Aşık
 Arifi ezmeredir
 Vardı avcıya kavuştu
 Sen dört altun işittin
 Okuyup yazandadır
 Aşık: Avcıya dedi, yıkılsın evin barkın
 Dört yüz altun vereyim
 Geyik boşuna meliyon
 Anası orda meler
 Aşık diz durdu oturdu
 Yavrun şimdi kancandadır
 Kuzusu burada meler
 Hak ekikin bezdi
 Geyik:
 Aşık bende işin ne?
 Yok mu Allah'tan korkun
 Dört yüz altunu caydı
 Bu cihanda düşün ne
 O yurda bahmaz mısın?
 Aldı geyik yavrusun götürdü
 Can cana katmaz mısın?³⁹⁶

Bir başka hayvan olarak kaz, Tahtacıların sosyal hayatlarında sık rastlanan bir simge haline gelmiştir. Yapılan düğünlerde taşınan bayrağın üst kısmına çeşitli kuş tüylerinin yanı sıra kaz teleği de konulması Tahtacı adetlerinden olmuştur. Kaz ayağı tamgasına ise tüm Tahtacılar bahsetmek mümkün olmasa da genel olarak Tahtacı mezar taşlarında ve daha önce Tahtacılar giyim kuşam başlığı altında üzerinde durulduğu üzere kadınların giydiği üç etekli entarilerde ve işçilerin giydiği gömleklerin arka kısımlarında bir motif olarak kullanılmış olduğu görülmektedir.

³⁹⁶ BOA., DH.EUM.6ŞB.54/34.

SONUÇ

Çalışmamız XIX. ve XX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Güney ve Batı kıyılarında yaşayan ve çoğunlukla Tahtacılık işi ile meşgul olan Tahtacıların arşiv vesikalarına nasıl ve hangi konu başlıklarıyla yansdıklarını çözümlemek üzere hazırlanmıştır. Bahsi geçen yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde genel bir Tahtacı profili çizilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda, konuyu; Arşiv vesikalarında Tahtacı genel durumu, Tahtacı inanç sistemi ve Tahtacı gündelik hayatı olarak tasnif etmiş bulunmaktayız. Çalışmamızın asıl kaynağını Osmanlı Arşiv Vesikaları oluşturmaktadır. Burada pek çok fondan yararlanmış olup, Tahtacı sosyo-kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir.

Tahtacılarının yerleşim alanları, sosyal hayatları ve tahtacılık mesleği ile ilgili bilgiler ortaya konmaya çalışılmıştır. XIX. ve XX. yüzyıllarda Tahtacıların yaşam koşulları, mesleklerini icra ediş tarzları, ve tahtacılık geleneği oldukça dikkat çekicidir. Mesleklerinde profesyonel olan bu zümrenin ormanlardan ağaç kesim işini adım adım nasıl yaptıkları ve ağaç gövdelerinden nasıl tahta ürettikleri detaylarıyla akratılmaya çalışılmıştır. Tahtacıların mesleklerinde karşılaşmış oldukları sorunlar bu sorunların kimler tarafından ortaya çıkarıldığı araştırmamızın bir başka konusu olmuştur. Bu konuda bazen devlet tarafından görevlendirilen bölge yöneticileri yahut memurlar tarafından zorbalıklara maruz kalan Tahtacıların bazen de kendi aşiret ağaları tarafından aynı zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşmış bulunmaktayız. Tahtacıların meslek hayatlarında nakliyat oldukça önemli bir konudur. Bu sebeple Tahtacı sosyal hayatının önemli bir parçası olan hayvanların gündelik hayattaki yeri saptanmaya çalışılmıştır. Mesleklerinde nasıl bir organizasyon içinde oldukları ve bu çerçevede tahtacılığın can alıcı noktaları aranmıştır.

Tahtacıların devlet ile olan münasebetleri oldukça ilgi çekicidir. Vergi meselesi ve askerlik konuları arşiv vesikalarında sıkça rastlanan konulardandır. Askerlik meseleleri ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz, Tahtacılar bu konuda devletle uzlaşmamışlardır. Ancak Tahtacılar İran pasaportları ile askerlikten muaf olduklarını belirtmiş olsalar dahi, zaman zaman nizama aykırı olarak askere alınmak üzere olduklarını da bilmekteyiz. Bu konudaki şikâyetleri, belgelerde görmek mümkündür. Bir diğer dikkat çekici şey ise, zaman zaman asker kaçağı olan Tahtacıların bölgedeki yetkili kişiler tarafından korunup kollandığıdır. Bu durumda Tahtacılar ve devlet memurlarının karşılıklı çıkar ilişkisi içine girmiş olduklarına saptanmıştır.

Tahtacı sosyal hayatında adli vakalar, üzerinde durulan konular arasındadır. Adam öldürme, hırsızlık, gasp, haneye tecavüz gibi pek çok olayın arşiv vesikalarında örneklerini

görmek mümkündür. İzole bir hayat sürmeyi tercih eden Tahtacılar bazı zamanlarda bu aykırı davranışları sergilemişlerdir. Bunun bir sonucu olarak en başta kürek cezası olmak üzere farklı şekillerde cezalandırılmışlardır.

Tahtacı yerleşim yerleri ile alakalı bulgular arşiv vesikalarında aranmıştır. Buna bağlı olarak Tahtacıların göç hareketleri incelenmiştir. Tahtacı göçleri ve yerleşim alanları üzerinde durularak bu konunun temellerine inilmiş, bu göç hareketlerinin temel sebebi sorgulanmış ve bu konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tahtacı gündelik yaşamında, Tahtacı köylerinden başlamak üzere Tahtacı aşiretinin yapılanması ve Tahtacı hanelerinin sosyo-ekonomik durumları hakkında önemli veriler elde edilmiştir. Tahtacıların tahtacılık dışında ziraat, hayvancılık ve demircilikle uğraştıkları görülmüştür. Tahtacı hanelerinin yapısı dış ve iç kısım olarak incelenmiş, Tahtacı köyleri hakkında veriler elde edilmiştir. Tahtacı aile hayatı, çalışmamızda üzerinde durulan başka bir konudur. Burada, Tahtacı sosyal hayatında kadın ve erkek dayanışmasının altını çizmek gerekmektedir. Kadınların gündelik hayattaki misyonu, Tahtacılık mesleğindeki konumları özellikle üzerinde durulması gereken önemli noktalardan birini teşkil etmiştir. Görülmüştür ki sosyal hayatta, Tahtacı kadınları, kocaları tarafından oldukça değerli ve sözü dinlenen bir pozisyonlardır.

Bir toplumu özelinde incelemek, aslında o toplumla alakalı pek çok veriyi aynı anda değerlendirmeyi gerektirir. Dolayısıyla Tahtacı gelenek ve kültürlerini kavrayabilmek adına Tahtacı nikahları, kınaları, düğünleri ve sünnet düğünü adetleri çalışmamızın bir diğer bölümünü oluşturmaktadır. Bu noktada, öteden beri uyguladıkları gelenekler okuyucuya aktarılmıştır. Bu gelenek ve görenekleri günümüzde hâlâ devam ettirmeye çalışan Tahtacı zümresine mensup kişilerle yapılan görüşmelerde, hangi geleneklerin devam ettiği, hangi geleneklerin yüzyıllara yenik düştüğü öğrenilmiştir.

Tahtacı inanç sistemi çalışmamızın ilk bölümünde verilen Alevi/Bektaşî inanç sistemi içerisinde tanımlanmaya çalışılarak ve bir girizgah oluşturulmak istenmiştir. Tahtacıların hangi noktalarda bu inanç sisteminden ayrıldığı, kendine özgün yapısının nasıl muhafaza edildiği saptanmaya çalışılmıştır. Tahtacı inanç sisteminde yapılan dini ayinler, ritüeller ve bunların kökeninde bulunan unsurlara değinilmiştir.

Tahtacılar Osmanlı Devleti'nde kendilerine bir yer edinmeye çalışarak yaptıkları meslek gereği Anadolu'nun Güney ve Batı kıyı kesimlerinde yaşamakta olan, Niyazi Bey'in de tanımlamasıyla ırken Türk, Mezheben Alevi olarak tanımlayabileceğimiz etno-dinsel bir gruptur. Bahsedildiği üzere, arşiv kaynaklarında hangi konularda Tahtacıların geçtiğini görmek üzere başlanan bu çalışmada, onların coğrafya seçimleri, yaşam şekilleri, köy ve hane

oluşumları, sosyal hayatta karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar hakkındaki bulgular okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra inanç sistemlerine değinilmiş, inanç sistemlerinin entegre olduğu sosyal hayatları bu boyutla da değeriendirilmiştir.

KAYNAKÇA

a-) Arşiv Belgeleri

BOA., A.AMD.,69/54 ;88/71

BOA., A.DVN.MKL.89/25

BOA., A.MKT., 69/54

BOA., A.MKT.DV.,30/60; 219/49; 80/9; 22/7; 9/30;.178/94;

BOA., A.MKT.MHM., 255/14; 271/30;.472/52; 54/95;

BOA., A.MKT.MVL., 135/46;

BOA., A.MKT.UM., 163/56; 240/83; 345/87; 451/67; 334/12; 451/52;

BOA., A.MTZ (4).31/69

BOA., AE. SABH. I. ,97/6656

BOA., AE.SAMD.III.71/7129

BOA., C.AS.897/38623

BOA., C.ML.,569/23282; 674/27609

BOA., DH. ŞFR. 72/160; 72/161; 87/350; 588/37

BOA., DH.EUM.,38/13;

BOA., DH.EUM.2Şb.67/54

BOA., DH.EUM.3.Şb.12/48

BOA., DH.EUM.6.Şb.12/70; 16/51; 16/81;17/35;34/2;35/32;35/44;38/13;54/34

BOA., DH.EUM.ADL.45/26

BOA., DH.EUM.AYŞ.7/93

BOA., DH.EUM.KLH.4/14

BOA., DH.H.14/20; 47/35

BOA., DH.İUM.EK.111/38

BOA., DH.MKT., 45/22; 1655/48; 1438/23; 2520/31; 2862/68

BOA., İ.DH.,1478/67

BOA., İ.MVL. ,375 /16468;

BOA., MVL., 34/27; 214/52; 220/71; 469/72; 616/54; 660/61; 601/38; 475/47; 469/1; 726/55;
729/85; 731/69; 722/20; 613/39;1054/16;704/3; 745/73; 792/81.

BOA., ŞD., 609/40; 349/13;537/14;

BOA., TFR.I. ŞKT.134/13341

BOA., TSMA.E.,1336/91; 1337/208; 1342/119; 1342/128

BOA., VRD.TMT.d.1812

BCA. Kararlar Daire Başkanlığı.76/57/6

BCA. Muamelat Genel Müdürlüğü.120/855/4

BEO.3021/226564; 4327/324456

b-) Araştırma Eserler

Babinger, F. ve Köprülü, F. (1996). *Anadoluda İslamiyet*. (Çev. R. Hulusi), İnsan Yayınları, İstanbul.

Bayram, M. (2019). *Şeyh Evhadü'd D-Din Hamid El –Kirmani ve Evhadiyye Hareketi*. Çizgi Kitabevi, İstanbul.

Beaujea, A.O. (1993). “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not”. I.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı Tahtacılar Sempozyumu. Antalya, TC. Kültür Bakanlığı, Antalya.

Biçen, H.Y. (2005). *İnanışları ve Gelenekleriyle Tahtacılar*. Tekağaç Yayıncılık, Ankara.

Birdoğan, N. (1993). “Tahtacıların Dünyü”. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı Tahtacılar Sempozyumu. TC. Kültür Bakanlığı, Antalya, 9-30.

Bodrogi, K.K. (2012). *Kızılbaşlar Aleviler*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Gölpınarlı, A. (hızl.). (1958). *Vilayet-name*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Gündüz, İ. (1989). *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*. Seha Neşriyat, İstanbul.

Güzel, A. (hızl.). (2019). *Abdal Musa Velayetnamesi*. TTK, Ankara.

Hâlâçoğlu, Y. (2020). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi. TTK Yayınları, Ankara.

İnalcık, H. (2016). *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*. İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Karamustafa, A.T. (2022). *Tanrının Kuraltanımaz Kulları İslam Dünyasında Derviş Toplulukları*. (Çev. R. Sezer), YKY Yayınları, İstanbul.

Maden, F. (1826). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması*. TTK Yayınları, Ankara.

Melikoff, İ. (1993). *Uyur İdik Uyardılar*. Cem Yayınevi, İstanbul.

Ocak, A.Y. (1991). “Babaîlik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.IV, 373-374.

Ocak, A.Y. (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Ocak, A.Y. (2011). *Babaîler İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. Dergâh Yayınları, İstanbul.

- Ocak, A.Y. (2020). *Alevi Bektaşı İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A.Y. (2021). *Osmanlı İmparatorluğu ve İslam Bir İmparatorluk Bir Din*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A.Y. ve İhsanoğlu, E. (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi Din ve Düşünce Hayatı*. Feza Gazetecilik, İstanbul.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi* (Cilt 1). TTK Yayınları, Ankara.
- Öngören, R. (2020). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sufiler Devlet ve Ulema (XVI.Yüzyıl)*. İz Yayıncılık, İstanbul.
- Savaş, S. (2020). *VXI. Yüzyılda Anadolu'da Alevilik*. TTK Yayınları, Ankara.
- Savory, R. (2021). *Safevîler Devrinde İran*. (Çev. Ö. Kolçak). Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Sarısır, S. (1012). *İttihat ve Terakki Dönemi Tahtacı Araştırmaları Niyazi Bey ve Adana Bölgesi Tahtacıları*. Kömen Yayınları, Konya.
- Selçuk, A. (2008). *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Ünlüsoy, K. (2015). *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları (XIII.-XVI.Yüzyıllar)*. TTK Kurumları, Ankara.
- Vahidi. (2015). *Hâce-i Cihânve Netice-i Cân İnceleme- Tenkitli Metin*. Akçağ Basım, Ankara.
- Yörükân, Y.Z. (2006). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.

c-) Makaleler

- Alvan, T. (2014). “Devrinden Seyrine Sultan III. Murad’ın Kitâbü’l-Menâmât’taki Mektuplarına Dair Bazı Tespitler”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3: 27-60.
- Artan, M. (2019). “Osmanlı Arşiv Kaynakları Çerçevesinde Şahkulu Ayaklanması’nın Sebepleri”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 19: 285-312.
- Azamat, N. (2001). “*Kalenderiyye*”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXIV, 253-256.
- Bilge, M.C. (2021). *İnançlar ve Gelenekler Çerçevesinde Anadolu'da Yaşayan Alevilik: Batı Ege Tahtacıları İnançlar ve Gelenekler Çerçevesinde Anadolu'da*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şehy Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

- Çıblak, N. (2003). “Mersin Tahtacı Kültüründeki Terimler Üzerine Bir Deneme”. *Folklor/Edebiyat*, 9: 217-238.
- Çıblak, N. (2013). “Tahtacılar ve Tahtacı Ocaklarına Bağlı Oymakların Yerleşim Alanları”. *Türk Kültürü ve Hacıbektaş Veli araştırma Dergisi*, 68: 33-54.
- Çıblak, N. (2019). “Tahtacılarda Yarı Dini Eğlence Erkânları” Halk Kültüründe Oyun Müzik Dans Sempozyumu, 17-19 Ekim 2019.
- Çıblak, N. (2022). “Tahtacı İnanç ve Ritüellerinde Kadın”. *Ege Üniversitesi Yayınları Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Metin Ekici Armağanı*, 1,2,3: 623-637.
- Çiftçi, E. (2020). “Ulus-Devlet İnşasının Tahtacılar Yansımaları: İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Tahtacı Alevileri Raporu” *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 12(3): 465-489.
- Dalkesen, N. (2015). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Kültüründe Geyik Kültü”. *Milli Folklor*. 106.
- Demir, M. (2017). “II. Bayezid Devrinde Padişah Tarikat İlişkisi Bağlamında Devlet-Din İlişkisi”. *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2: 55-75.
- Dindan, B. (1992). “Bedrettin Simavi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.V, 331-334.
- Emecen, F. (2010). “Şahkulu Baba Tekeli”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXXVIII, 284-286.
- Engin, İ. (2002). “Tahtacı Tarihine Dair”. XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara.
- Gülten, S. (2020). “Kökler ve Dallar: Tahtacı Alevilerinin Menşei ve Tahtacı Cemaatleri”. *Türk Kültür ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, 95: 143-167.
- İlgürel, M. (2001). “Kalender Şah”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXIV, 249.
- Kaftanlı, U.A. (2022). Osmanlı Akdenizi’nde Bir Türkmen-Alevî Cemâati: Mikro-Târih, Nüfus Ve İskânıyla Aydın Vilâyeti’nde Tâife-İ Tahtacıyân (19.Yüzyılın İlk Yarısı)
- Kılıç, Ü. (2013). “Yezid I”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XLIII, 513-514.
- Kuşci, A. (2018). *Orta Toros Tahtacıları: Tarih, Kültür ve Medeniyet*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Ocak, A.Y. (1989). “Alevi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.II, 368-369.

- Ocak, A.Y. (1991). “Babailik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.IV, 373-374.
- Öngören, R. (2008). “Safevîyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXXV, 460-462.
- Öz, M. (1994). “Ehl-i Beyt”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.X, 498-501.
- Öz, M. (2010). “Şia”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXXIX, 111-114.
- Öz, M. (2011). “Teberri”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XL, 214-215.
- Öz, M. (2022). “Kerbela”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, Ankara, C.XXV, 271-272.
- Sağlık, H. (2018). “Kalenderî Bir Sûfî Olarak Baba Tâhirê Uryân”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 10: 2, 708-723.
- Sümer, F. (1962). “Ağaç-Eriler”. *Belleten*, C.103, 521-528.
- Sümer, F. (2010). “Tahtacılar”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XXXIX, 436-437.
- Sümer, F. (2012). “Türkmenler”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, C.XLI, 607-611.
- Şahin Çandarlı, A. (2022). “Türk Kültüründe Kaz ve Kazağı Tamgası.” International Conference On History & Culture, Antalya.
- Şahin, H. (2007). *Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H. (2012). “Vefaiyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, Ankara, C.XLII, 600-603.
- Şahin, S. (2007). *Neisa’daki (Lykia) Kartapis Ormanı’nın İki Tahtacısı*. (Çev. N.E. Akyürek Şahin).
- Şenyayla, G. (2020). “Tahtacı Toplulukları Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 1(1): 42-53.
- Taş, K. (2023). “Ağaçeri Kavminin Geçmişten Bugüne Uzanan Tarihi ve Tahtacı Cemaatiyle Bağlantısı”. *TAD*, 42(73): 407-435.
- Telci, C. (2016). “Cemaat-İ Tahtacıyan, Aydın Sancağı’nda Vergiden Muaf Tahtacı Topluluğu (XV-XIX. Yüzyıllar)”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 13: 5-34.

- Temizkan, M. (2014). “Türk Kültüründe ve Alevî-Bektaşî İnancında Turna”. *Milli Folklor*. 104.
- Tunalı, Ö. (2008). *Gelenekleri ve Günlük Yaşamlarıyla Antalya Tahtacıları*. Kent Müze Tarihi Söyleşileri-8.
- Ünal, M.A. (2006). *XVI. Yüzyılda Sinop Tersanesi İçin Canik Sancağı'ndan Malzeme Temini*. (Ed. Cevdet Yılmaz), Geçmişten Geleceğe Samsun.
- Ünlüsoy, K. (2015). *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları (XIII.-XVI.Yüzyıllar)*. TTK Kurumları, Ankara.
- Üzüm, İ. (2022). “Kızılbaş”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, Ankara.C.XXV,546-557.
- Yazıcı, T. (1998). “Haydariyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık,İstanbul,C.XVII,35-36.
- Yıldırım, R. (2012). “Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri.” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 62: 137-162.

d-) Sözlü Mülakatlar

- Akar, M., (18.03.2024), Konyaaltı, Antalya.
- Saylık,K.,(26.05.2022),ÜstünBilgiKursMerkezi,Antalya.

EKLER

EK 1-Çiftlik-i Tahtacı tabi-i kaza-ı Demirci. BOA.TMT.1812.

Hane/ sıra no	İsim	Meslek	Sene-i sabıkada vermiş olduğu	Aşar olarak verdiği 1260/126	Mezru tarla	Hayvanat	Temettuatı
No: 1	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın emlakı	Ashab-ı çiftlikatdan oldukları	Bozcaatlu çiftliğinde sakin olduğu Vergisini hanesinde vermekte olduğu	Aşar olarak sene-i sabıkadan bir senede vermiş olduğu Hinta:9 keyl; kıymet: 20 Yekun: 180 guruş Şair: 10 keyl; kıymet: 12 Yekun: 120 guruş Ceman yekun: 300	Mezru tarla dönüm: 200 Hasılat-ı senevisi : 1260: 3000 1261: 1366 Yekun: 4344 Öşrü tenzil: 434 Yekun: 3910 Şerikleri hissesi: 1955 Yekun: 1955 Mezru boya tarlası: 6 dönüm altmış senesinde zer olunmağla altmışdört'de hasılat alacağı Müşterek		Mecmu'undan bir senede temettuatı: 1955 Ber vech-i bala şeriki hissesi: 977,5 Yekun: 977,5
No: 2	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın şeriki Koca Hüseyin'in şirketden bir senede temettuatı	Rençber taifesinden	Merkum çiftlik-i mezbur sakinlerinde n Koca Hüseyin demekle şöhreti olup işbu temettuatı bir senede yalnız şirketden almış olduğu				198
No: 3	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın şeriki Kalelioğlu Ahmed'in şirketden bir senede temettuatı	Rençber taifesinden					184,5

No: 4	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın şeriki Andadoğlu Veli'nin şirketten bir senede temettuatı	Rençber					159
No: 5	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın şeriki Çakmakoglu Hüseyin ve karındaşları Ali ve Mehmed'in bir senede temettuatları	Rençber taifesinden					297
No: 6	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa'nın şeriki Civelekoğlu İbrahim'in şerikinden bir senede temettuatı	Rençber taifesinden					158,5
Hane: 1 No: 7	Koca Hüseyin'in emlakı	Rençber taifesinden	Sene-i sabıkada vergi-i mahsusadan bir senede vermiş olduğu: 9 Rüsumat hayvanat: 18 beheri 20 paradan 9 guruş			Sağman inek: 2 res Hasılat-ı senevisi: 100 Erkek keçi: 18 res Hasılat-ı senevisi: 36 Öküz: 1 res Bargir: 1 res	Mecmu'undan bir senede temettuatı: 136 Zuhurat bir senede temettuatı: 264 Yekun: 400
Hane 2 Sıra: 8	Kalelioğlu Ahmed'in emlakı	Rençber taifesinden idiği	Sene-i sabıkada vergi vermemiş idiği	Rüsumat olarak sene-i sabıkadan bir senede vermiş olduğu: 5 aded 20 paradan yekun: 2,5 guruş		Sağman inek: 3 res Hasılat-ı senevisi: 150 Erkek koyun: 5 res Hasılat-ı senevisi: 20 Öküz: 1 res	Mecmuundan bir senede temettuatı: 170 Zuhurat temettuatı: 230 Yekun: 400

Hane 3 Sıra: 9	Endazoğlu (?) Veli'nin emlakı	Rençber taifesinden idiği	Vergisi olmadığı	-		Sağman inek: 2 res Hasılat-ı senevisi: 100 Öküz: 1 res Merkeb: 1 res	Mecmu'undan bir senede temettuatı: 100 Zuhurat temettuatı: 100 Yekun: 200
Hane 4 Sıra: 10	Çağmanoğlu Hüseyin ve karındaşları Ali ve Mehmed'in Emlakları	Rençber taifesinden	Vergileri olmadığı	-	-	Sağman inek: 2 res Hasılat-ı senevisi: 100 Öküz: 2 res Merkeb: 2 res	Merkum Hüseyin'in bir senede temettuatı: 33 Zuhurat: 163 Yekun: 200
No: 11	Merkum Ali'nin bir senede temettuatı:						Merkum Ali'nin bir senede temettuatı: 33 [zuhurat]: 67 Yekun: 100
No: 12	Merkum Mehmed'in bir senede temettuatı:						Merkum Mehmed'in bir senede temettuatı: 33 zuhurat temettuatı: 67 Yekun: 100
Hane: 5 No: 13	Civelekoğlu İbrahim'in emlakı	Rençber taifesinden	Vergisi olmadığı	-	-	Sağman inek: 1 res Hasılat-ı senevisi: 50 Öküz: 1 res Merkeb: 1 res	Bir senede temettuatı: 50 Zuhur eden bir senede temettuatı: 100 Yekun: 150
						Ceman yekun	3524,5

EK 2-Mersin livâsı dâhilinde Tahtacı yerleşim yerleri. BOA.DH.EUM.2 Şb. 67/54

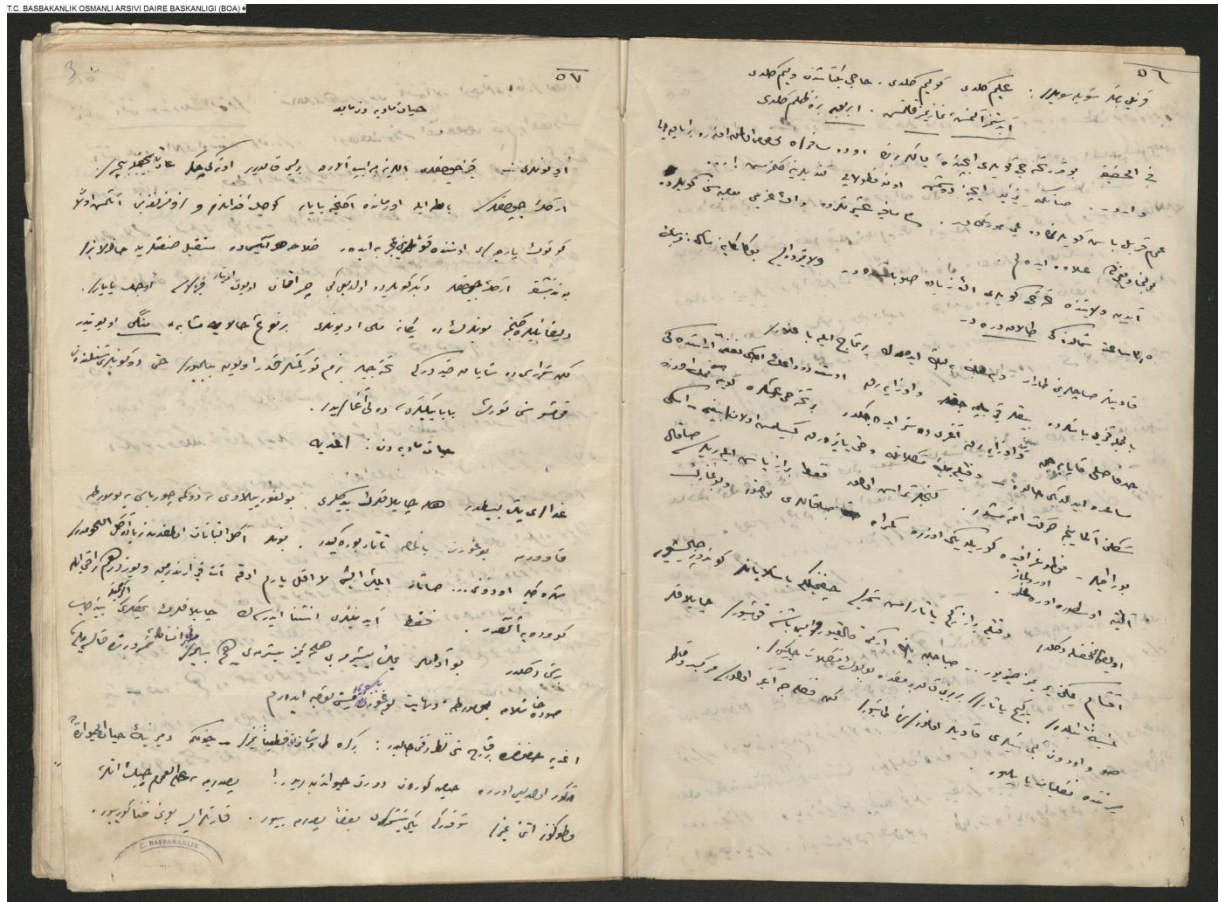
Karahızırlı – Hazırlı	Alataş Suyu'nun şarkında	31° 49' Arz-ı şimâlî	43° 10' tûl-i şarkîde	Granviç
Yaplası – Sorfun	Alataş Suyu'nun menba'ları civârında	36° 58' arz-i şimâlî	34° 10' tûl-i şarkîde	
Sandal	Gelendire Çayı vâdisinde	36° 50' arz-ı şimâlî	31° 18' tûl-i şarkîde	
Yaylaları	Neci çayının yukarı aksâmıdır			
Kuzucubelen		36° 51'	34° 22'	İrtifâ' 500
Yaylaları	Fındıkpınarı'da Beşkor mevki'i	37° 00'	34° 19'	1200
Dökdüören		36° 53'	34° 30'	100
Yaylaları	Karaçoban	37° 3'	34° 23'	1300
Toros Kazası				
Talakderesi		36° 56'	34° 23'	250
Yaylaları	Ayvagedik	37° 6'	34° 30'	1200
Belenkeşlik		37°	34° 30'	
Kabirgediği		37° 9'	34° 18'	920
Yaylaları Tâ'iz		37° 18'	34° 38'	1900
Kadelli		37° 7'	34° 54'	300
Çamalağı		37° 12'	34° 49'	800
Her ikisinin yaylaları	Elmalu, Haçındağı, ve Tekrur	37° 20'	34° 45'	1600 – 1350
Hangeçrice		37° 15'	34° 51'	
Karaçay		37° 18' Arz-ı şimâlîde	35° 2' Tul-i şarkîde	İrtifâ'-ı Bahrî
Yayla Kızıldağ'dır,	haritalarda mevkii iyi konulmadığından yazılmamıştır.			1800
Pamukalanı		37° 19'	30° 3'	
Yaylası Kale köyünün garbında Kurdak mevkiindedir.		Kışla Hadin e iki üç saat mesâfede bulunmaktadır		
Cingöz		37° 16'	35° 17'	
Yaylası Mazmuni civârında Koçakboğazı'dır		37° 45'	35° 2'	
Ayası – Durhasan Dede		36° 53'	35° 43'	
Kabaklar – Islâhiye		37° 2'	36° 32'	
İdilli				

EK 3-Tahtacıların Adana vilâyetindeki nüfusları. BOA.DH.EUM.2 Şb. 67/54

Zükûr(erkek nüfus)	İnâs(kadın nüfus)	Esâmi-i Kura		Zükûr(erkek nüfus)	İnâs(kadın nüfus)		
58	58	Sandal Tahtacısı	Üsküdarlı	110	102	Durhasan Dede'de	Çaylak
154	155	Kuzucu besen	Üsküdarlı				
35	35	Dutluören Arablar Tahtacı kısmı muhtelif	Çaylak	188	189	Kabaklar	Üsküdarlı
93	93	Dalakderesi	Çaylak	239	240	İdilli	Üsküdarlı
50	50	Belenkeşlik muhtelit	Üsküdarlı	50	50	Feke dâhilinde Eğerci Cemil karyesinde	Yalnız yirmi hâne kadardır
120	120	Kırgeşi	Çaylak	50	50	Kanemti	
25	27	Çukurbağ Tahtacısı	Üsküdarlı				
151	152	Kullu Tahtacısı	Üsküdarlı				
48	49	Kel Tahtacı, Cingöz	Çaylak				
43	43	Pamukalanı	Üsküdarlı				

EK 4-Tahtacıların siyasi, ailevi ve ictimai hayatları hakkında izahat. BOA. DH.EUM.

6.Şb.54/34

DH.EUM.6.Şb.00054.00034.001

EK 5-Torbalı nahiyesinde sakin Tahtacı aşiretinin Aydın vilayeti komutanının İzmir’de yaptırdığı evin kerestesini köylerin ormanlarından kestirip hayvanlarıyla bedava ve cebren bu keresteyi İzmir’e taşıttırdığı yolundaki şikayetlerin tahkiki.
BOA.DH.MKT.1655/48

[illegible]

EK 7- Tahtacı Aşireti Hakkında Kereste Maddesinden Dolayı Yapılmakta Olan Muamelenin Sona Erdirilmesi.BOA.İ.MVL.375/16468

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (C)

معرضه جگر که در کبریا
نویسنده طوبی منقذ عین باطنی که
کسی مغایرتی ندارد عداوت او با
و اینست که معصیه بماند بر سر
بدون ترکوبه خاک و کلاه معصیه
فنا نمیشد که لطف از
بزرده بکری که کشته نمی شود
بقدر امان بود که امانی
درخت سینه بزروار اوله
کرد و به ریج معتدل و
ما به به ریج و کسری که
صدیق امانی که امروز
حقانیت به به
نادر و طوبی که

i. MVL. 375/16468

İ.MVL.00375

EK 8 - Geleneksel Giysileri ile Antalya Tahtacıları. Antalya Tahtacıları Dernek Başkanı Mehmet Akar ile Tahtacılar üzerine söyleşi,18.03.2024,Antalya

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Nur Nihal DOĞAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Türk Telekom Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi / Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Tez Konusu	Osmanlı Devleti'nde Tahtacılar ve Tahtacılık (19. ve 20. Yüzyılda)
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Renk Eğitim Kurumları, Öğretmen, Devam ediyor.